BÜTÜN ŞEHİR

Yıl: 1 / Sayı: 2 / Şubat 2015
www.butunsehirdergisi.com

Cumhuriyet Meydanı
SAMSUN

Mümin Efendi'nin **Kırmızı Karanfili**

Samsun'da Bir İlim Dervişi **Ahmet Hoca**

Küçük İbo Neden **Trabzonsporlu?**

Rezervasyon: +90 362 438 8 555

mail@amisoshotels.comm / www.amisoshotels.com/

Yıl: 1 / Sayı: 2 / Şubat 2015
www.butunsehirdergisi.com
bilgi@butunsehirdergisi.com

BÜTÜN ŞEHİR

İmtiyaz Sahibi ve Sorumlusu
Akasya Basın Yayın Tanıtım
Recep YAZGAN
0544 730 49 32
recepyazgan1@gmail.com

Yayın Kurulu
Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU
Doç. Dr. Önder DUMAN
Yrd. Doç. Dr. Cem GENÇOĞLU
Tevfik DEMİR
İbrahim TÖKEL
Recep YAZGAN

İletişim
Fatih Sultan Mehmet Cad.
Camadan İşhanı No: 4/3
İlkadım/Samsun
Tel: (0362) 432 12 01
bilgi@butunsehirdergisi.com

Grafik Tasarım
Akasya Basın Yayın Tanıtım
0362 432 12 01

Baskı
Uğur Ofset
Pazar Mah., Mukayitzade Sok.
No:48, Unkapanı/Samsun
Tel:(0362) 432 0990

Baskı Tarihi
26.02.2015

Bütün Şehir Dergisini
Ebabil Kitabevi, Endülüs
Kitaevi ve Deniz Kültür
Merkezi'nden ücretsiz temin
edebiliriniz.

Şehirden Merhaba 2

Yeni bir sayıyla daha karşınızdayız. Dergimizin ilk sayısına olan teveccühüne çok teşekkür ediyoruz. Dergimizin basılı nüshasının yanında internet ortamında tıpkıbasımının yayınlanması sesimizin ve derdimizin çok daha uzak mesafelerde yankı bulmasını sağladı.

Özellikle Recep Yazgan'ın Samsun Kalesi araştırması şehrimizde gündeme oturdu. Samsun Büyükşehir Belediyesinin 'Samsun Kalesini ihya edeceğiz' açıklaması Samsunlular olarak hepimiz umutlandırdı umutlandırmasına da nereye, nasıl yapılacak sorularına ise hala cevap alamadık.

Olabildiğince farklı kişilerle dergimizin ilk sayısını tartıştık, değerlendirdik. Dergi yayın kurulu olarak yaptığımız toplantılarda da bunları değerlendirdik.

Şimdi elinizde İkinci sayımız var. Bu sayımızda da yine Samsun'un dününe ait tarihi belgeler, bilgiler, fotoğraflarımız var. Mimar-Şair Mustafa Karaosmanoğlu'nun Profesör Doktor Burhanettin Tatar hocamızla yaptığı söyleşi de bu sayımızda yer alıyor. Çarşambanın meşhur bisikletini unutmadık. Samsun'un yanında bir de İsa Çolaker Hocamızın Amasya'yı anlatan çok akıcı bir yazısı var. Bu sayıya bir de Usta bir isim Rıza Akdemir'in Samsun'u anlatan bir şiirini koyduk. Samsun'un çok önemli değeri Neyzen Tevfik'i de hatırlatalım dedik. Yine Samsun'un çok önemli değerleri, Ladik,Terme araştırmaları usta yazarlarımızın kaleminden bu sayımızda Bütün Şehir dergisinde…

Samsun, önemli bir şehir. Şehir diyorum çünkü bu şehrin bir kültürü var, geçmişi var. Müslüman Türklerin Anadolu'daki ilk merkezlerinden biri. Osmanlının izi var. Milli Mücadelenin ruhu var. Bu şehri şehir yapan değerleri var. Manevi önderleri var...

Kısacası biz bu şehir için 'sahipsiz şehir' tanımlamasını yapanlara karşı şehirlilik bilinci oluşturmaya çalışıyoruz. Şehrimize bu tarafından sahip çıkmak istiyoruz. Çünkü Mehmet Akif Ersoy'un da dediği gibi : 'Sâhipsiz olan memleketin batması haktır;

Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır.'

Biz bu sorumlulukla elimizden geleni sizlerle paylaşmaya devam edeceğiz. Yeni sayılarda buluşmak ümidiyle…

Tevfik DEMİR

İÇİNDEKİLER

Şehirden Merhaba 2 <Tevfik DEMİR> 03

Şiir Şair Şehir Bağlamında LÂDİK MURABBASI <Prof.Dr.Yavuz BAYRAM> 06

Kavak'ta Her Mahalleye Taş Fırın Projesi <Akasyam Haber> 09

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Samsun'da Sosyal Mekânlar <Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU> 10

Samsun'un Radyo Markası ÜSTÜN Radyo <Akasyam Haber> 15

"Hababam Sınıfı" Yazarı Rıfat Ilgaz, Samsun Terme'de <Eğitimci-Şair-Yazar Ahmet SEZGİN> 16

Mümin Efendi'nin Kırmızı Karanfili <Akın ÜNER> 22

Bafra-Vezirköprü Arasında Seyrüsefer Eyleyen Kızılırmak'ın Yelkenli Kayıkları <Prof. Dr. Cevdet Yılmaz> 26

Samsun'da Bir İlim Dervişi Ahmet Hoca <Hamdi ERER> 32

Salnamelere Göre Canik Sancağı'nda... Neler Aldık Neler Sattık? <Mehmet KÖSEOĞLU> 36

Emekli Vali, Şair, Yazar Rıza AKDEMİR <Prof. Dr. İSA KAYACAN> 38

Şahinkaya Kanyonu <Seyfullah GÜL> 43

Çarşamba Bisikleti <Yasin KURT> 46

Samsun Basın Tarihinden Bir Kesit "Haber Gazetesi" <Doç. Dr. Önder DUMAN> 48

Küçük İbo Neden Trabzonsporlu? <Recep YAZGAN> 52

Tarihin Yoğurduğu Kent AMASYA <İsa ÇOLAKER> 54

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Coğrafya-Şehir Ve Medeniyet <Prof. Dr. Alâattin KARACA> 58

Doğduğu Ve Doyduğu Yer Arasında Samsunlu Olabilmek <Ali KORKMAZ> 62

Sorulunca Anlaşılan <Mimar-Şair Mustafa KARAOSMANOĞLU> 66

Büyük Camii, Cami-i Kebir, ...Taşhan Değil de Neden OPERA? <Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL> 74

"BÜTÜN ŞEHİR" Üzerine <İzzet ACAREL> 78

Kalabalıklar İçinde Bir Münzevi "Neyzen TEVFİK" <Araş. Görv. Pınar ÇAKIR> 80

Saathane'de Bir Gün <Hüseyin ZER> 84

Şehrine Şiir Yazdıran Samsunlu Meçhul Güzel <Prof. Dr. Şaban SAĞLIK> 88

SAMSUN KAZAN SANAYİİ

KAZANCINIZ

Tam Silindirik Katı Yakıtlı
Üç Geçişli Buhar Kazanı

Çift Cidarlı (Gömlekli) Sıcak Su
Hazırlayıcısı (Boyler)

Sıvı Yakıtlı Sıcak Su Üretici Çelik
Kazan

Yarım Silindirik Katı Yakıtlı
Üç Geçişli Çelik Buhar Kazanı

Tam Silindirik Üç Geçişli
Sıvı Yakıtlı Buhar Kazanı

Tek Cidarlı (Serpantinli)
Sıcak Su Hazırlayıcısı (Boyler)

Katı Yakıtlı Prizmatik Tip
Sıcak Su Kazanı

Isıtıcılı Yakıt Tankı

Yeraltı Petrol Tankı

Katı Yakıtlı Kızgın Yağ Kazanı

Doğalgaz Yakıtlı Sıcak Su Üretici
Çelik Kazan

Tam Silindirik Katı Yakıtlı
Sıcak Su Üretici Çelik Kazan

Yarım Silindirik Katı Yakıtlı
Sıcak Su Üretici Çelik Kazan

Katı Yakıtlı Kat Kaloriferi

Fabrika: Organize Sanayi Bölgesi Kızılırmak caddesi No: 5 Kutlukent/SAMSUN
Tel: +90 362 266 91 10 - 266 74 89 Faks: 266 74 91
Merkez: Zafer mh. Divitçioğlu cd. No: 20 SAMSUN
Tel: +90 362 234 16 70 - 233 80 64 Faks: +90 233 51 99
www.samsunkazan.com.tr / info@samsunkazan.com.tr

Şiir Şair Şehir Bağlamında
LÂDİK MURABBASI*

Prof.Dr.Yavuz BAYRAM

Sultan denilince de akla özellikle bizim medeniyetimizde "kadın" (sevgili) gelir. Tabii ki İslam medeniyetinde de "sultan", "padişah" anlamında kullanılır.

Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

Şehirlerin tarihsel ve kültürel birikimlerinin tespit edilmesi için o şehirlerde yaşamış şairlerin ve ortaya koydukları şiirlerin de tespit edilmesi gerekir. Çünkü şairler ve şiirler, şehirlerin birikimlerini yeni kuşaklar için saklayan muhafızlar gibidirler. Nitekim bu yazıda Osmanlı döneminde Amasya'ya bağlı iken Cumhuriyet döneminde Samsun'a bağlanmış olan Lâdik hakkında bundan 500 yıldan daha uzun bir süre önce aydın bir Osmanlı kadınının yazdığı bir şiire dikkat çekmek amaçlanmıştır. Kanaatimizce bu şiir, Lâdik ve Samsun'un kültürel hafızası ve birikimi bakımından önemli bir hazine değerindedir. Bu yönüyle paha biçilemez bir arkeolojik veya tarihî eserden farksızdır.

Mihrî Hatun, 15.yüzyılın ikinci yarısında, Amasya'da Sultan İkinci Bâyezîd'in oğlu Şehzâde Ahmed'in himâyesinde gelişen edebî muhitte yetişmiştir. Kadın divan şairimizden olup hiç evlenmemiştir. Adı kaynaklarda Mihrimâh, Fahrünnisâ ve Mihrünnisâ olarak da geçmiştir. 1506'da Amasya'da ölmüş, Sevâdiye mahallesinde Amasya'da 27 yıl şehzâde vali ola-

rak görev yapmış olan Sultan İkinci Bâyezîd tarafından yaptırılmış olan bir Halvetî tekkesinde dedesi Pîr İlyas Şücâeddîn'in yanına defn edilmiştir.

Mihrî Hatun'un Lâdik'le ilgili duygu ve düşünceleri, aşağıda, divanında yer alan ve aruzun mefâîlün mefâîlün feûlün kalıbıyla yazmış olduğu 26 bendlik bir murabba'ına dayanılarak ortaya konmuştur. Bilindiği gibi murabba', dörder mısralık bendlerden oluşan bir nazım şeklidir. Bu murabba, içinde şairinin acemiliklerini yansıtan birtakım örnekler barındırması yönüyle, Mihrî'nin şairlik noktasında devrin üstâd şairleriyle; özellikle de Necâtî ile neden boy ölçüşemeyeceğine dair işaretler taşımaktadır. Bununla birlikte şiir-şehir-şair münasebetinin özellikle Samsun bağlamında somut bir örneğini ortaya koyması bakımından dikkate değer bir örnek olarak düşünülen şiirin yeni ve eski harfli metni aşağıda verilmiştir.**

قولاقدن اولمشیدق کرچه عاشق
بحمدلله که خوش کوستردی خالق
نه سوز سویلندیسه حقنده صادق
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Kulakdan olmışıduk gerçi 'âşık
Bi-hamdillah ki hoş gösterdi Hâlık
Ne söz söylendise hakkında sâdık
Ne hoş yaylak imiş bu şerh-i Lâdik

یشیل دیبایی کیمشلر چمنلر
یاقرلر سیم قندیل یاسمنلر
هر اطرافی کل و سرو و سمنلر
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Yeşil dîbâyı geymişler çemenler
Yakarlar sîm kandîl yâsemenler
Her etrâfı gül ü serv ü semenler
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

کناری صافی جوی ارغوانلر
آقر هر یاکه ده آب روانلر
دماغه بو باغیشلر جانه جانلر
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Kenârı sâfî cûy-ı erguvânlar
Akar her yañede âb-ı revânlar
Dimâğa bû bağışlar câna cânlar
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

هواسی معتدلدر صویی کوثر
درختی نارونله سرو و عرعر
اوتی ریحان و سنبل خاکی عنبر
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Hevâsı mu'tedildür suyı kevser
Dırahtı nârvenle serv ü 'ar'ar
Otı reyhân u sünbül hâki 'anber
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

بیتر دریاسی ایچره نیلوفرلر
رخ زردی ویرور عشقدن خبرلر
کلستانلر تفرجکاه یرلر
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Biter deryâsı içre nîlûferler
Ruh-ı zerdi virür 'aşkdan haberler
Gülistânlar teferrüc-gâh yerler
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

یاپیلمش بر سریر عالی ایوان
یشیل یاپرقلر اولمش آکه سیوان
ایجنده در آنک اول شاه دوران
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Yapılmış bir serîr-i 'âlî eyvân
Yeşil yapraklar olmış aña seyvân
İçindedür anuñ ol şâh-ı devrân
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

چو شاهک بیتینی معمور کوردم
ایچنده برق اورور اول نور کوردم
آکه صاف باغله مشلر حور کوردم
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Çü şâhuñ beytini ma'mûr gördüm
İçinde berk urur ol nûr gördüm
Ana saf bağlamışlar hûr gördüm
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

که بر حرشید طلعت مه جبیندر
خدن کیم کورسه دیر کم یاسمیندر
طواف کویی صاک خلد بریندر
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Ki bir hurşîd-tal'at meh-cebîndür
Hadin kim görse dir kim yâsemîndür
Tavâf-ı kûyı san huld-ı berîndür
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

لبی یادینه اولمش کرم لاله
طورور یکپا طوتر الده پیاله
قوراردی اوستینه خیمهٔ واله
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Lebi yâdına olmış germ lâle
Turur yek-pâ tutar elde piyâle
Kururdı üstine hayme-i vâle
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

پر اولمشدی کل ایله صحن کلشن
قاباغی طولدورب دوتمشدی سوسن
چمن سلطانی کلدر وجه احسن
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Pür olmışdı gül ile sahn-ı gülşen
Kabağı toldurup dutmışdı sûsen
Çemen sultânı güldür vech-i ahsen
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

دوزتمش طوطی قمری چنکنه چنک
نواده سازه قوشلر طوتمش آهنک
الینه باده آلمش لاله کل رنک
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Düzetmiş tûti kumrî çengine çeng
Nevâda sâza kuşlar tutmış âhenk
Eline bâde almış lâle gül reng
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

ترنملر قیلوردی آنده بلبل
صفاسندن دیدی خندان اولوب کل
صراحی مل دمیدر نه تحمل
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Terennümler kılurdı anda bülbül
Safâsından didi handân olup gül
Sürâhi mül demidür ne tahammül
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

زهی فرخنده تالع بونده هر کاه
مقیم اولور بو جایه سال و یاماه
که کچمش عمرمز حیفا هزار آه
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Zihî Ferhunde-tâli' bunda her gâh
Mukîm olur bu câya sâl u yâ mâh
Ki geçmiş 'ömrümüz hayfâ hezâr âh
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

دعالر ایله مهری شهریاره
کانک لطفندن ایردک بو دیاره
که کوردک کیزلو کنجی آشکاره
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Du'âlar eyle Mihrî şehriyâre
K'anuñ lutfından irdük bu diyâre
Ki gördük gizlü genci âşikâre
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

کرم کانیدر اول شاهلر امیری
که طوپرقدن کوتوردی هر فقیری
خدا اولسون الاهی دستکیری
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Kerem-kânıdur ol şâhlar emîri
Ki toprakdan götürdi her fakîri
Hudâ olsun İlâhî dest-gîri
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

نه دیل ایله قیلم تقریر آنی
دینلمز حشره دک آنک بیانی
بولنمز سرتسر کزسک جهانی
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Ne dil ile kılam takrîr anı
Dinilmez haşre dek anuñ beyânı
Bulunmaz serteser gezseñ cihânı
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

یاپلمش آنده بر شاهانه حمام
یکی حمام دیر ایمشلر آکه نام
هم آی و کونش سقفینه جام
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Yapılmış anda bir şâhâne hammâm
Yeñi hammâm dir imişler aña nâm
Hem olmış ay u güneş sakfına câm
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

صویی جلابه بکزر حوضی واردر
مالامال اولمش ایچی آب کلدر
دیار روم ایچنده شمدی بردر
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Suyı cüllâba beñzer havzı vardur
Malamat olmış içi âb-ı güldür
Diyâr-ı Rûm içinde şimdi birdür
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

ایو چکدک بو دورانک جفاسن
کوره لم باری بر کره وفاسن
سوره لم ایمدی ذوق ایله صفاسن
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Eyü çekdük bu devânuñ cefâsın
Görelüm bâri bir kerre vefâsın
Sürelüm imdi zevk ile sefâsın
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

زهی وقت و زهی ذوق و زهی دم
فرحلر کلدی کیتدی غصه و غم
دییه یم جان ایله بن دخی هر دم
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Zihî vakt ü zihî zevk ü zihî dem
Ferahlar geldi gitdi gussa vü gam
Diyeyüm cân ile ben dahi her dem
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

قمو اشجار جمع اولمش بو جایه
فرحدن هر بری قرصردی آیه
ملک صالمش مکر اوستینه سایه
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Kamu eşcâr cem' olmış bu câye
Ferahdan her biri karsardı aya
Melek salmış meger üstine sâye
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

کله نرکس طوروب سوزمش کوزینی
آچلمش غنجه لر دوزمش یوزینی
بودر فردوس باغنک کزینی
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Güle nergis turup süzmiş gözini
Açılmış goncalar düzmiş yüzini
Budur Firdevs bâğınuñ güzîni
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

چیچکلر وجده کلمش ایلمش جوش
کیمی سرخوش اولمش کیمی خاموش
بولوب خوش عشق آیاغن ایلمش نوش
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Çiçekler vecde gelmiş eylemiş cûş
Kimi serhûş olmış kimi hâmûş
Bulup hoş 'aşk ayağın eylemiş nûş
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

امیر عاشقان کل بو قرنفل
بیتر آنده بنفشه نرکس و کل
کله قارشو ایدر افغان بلبل
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Emîr-i 'âşıkân gül-bû karanfil
Biter anda benefşe nergis ü gül
Güle karşı ider efgân bülbül
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

اکر عقلک وار ایسه طوغریدوب راه
واریطور آلمالو باغچه یه هر کاه
آغاچلر سایه صالمش صانکه خر کاه
نه خوش یایلاق ایمش بو شهر لادق

Eger 'aklun var ise toğrudup râh
Varıtur almalu bâğçeye her gâh
Ağaçlar sâye salmış sanki har-gâh
Ne hoş yaylak imiş bu şehr-i Lâdik

Kavak'ta Her Mahalleye **Taş Fırın Projesi**

Akasyam Haber

Her mahallemize bir taş fırın yaptıracağız, kadınlar bu taş fırın sayesinde bir araya gelerek imece usulü ekmek yapacak. Sosyal ilişkiyi, dostluğu, kaynaşmayı pekiştirecek.

Kavak Belediye Başkanı Sarıcaoğlu, Dura ve Karantu mahallelerine yaptırılan taş fırınlarda incelemede bulundu.

Kavak Belediye Başkanı İbrahim Sarıcaoğlu, "Her Mahalleye Bir Taş Fırın" projesi kapsamında Dura ve Karantu mahallelerine yaptırılan taş fırınlarda incelemede bulundu.

Mahallelerde vatandaşlarla sohbet eden Sarıcaoğlu, başlattıkları proje kapsamında köyken mahalleye dönüşen tüm yerleşim birimlerine birer taş fırın yapacaklarını söyledi.

Gittiği pek çok mahallede taş fırın göremediğini, gördüklerinin de çok eski olduğu ifade eden Sarıcaoğlu, "Her mahallemize bir taş fırın yaptıracağız, kadınlar bu taş fırın sayesinde bir araya gelerek imece usulü ekmek yapacak. Sosyal ilişkiyi, dostluğu, kaynaşmayı pekiştirecek. Eskiden köylerimizde bunlar oluyordu. Belediye olarak bu projemizle

eski kültürümüzü geri getirmek istiyoruz" dedi. Sarıcaoğlu, proje kapsamında diğer mahallelere de taş fırın yapacaklarını sözlerine ekledi.

Cumhuriyet'in İlk Yıllarında **Samsun'da Sosyal Mekânlar**

Prof. Dr. Bünyamin KOCAOĞLU

Oldukça sınırlı mesire alanları halkın bu ihtiyacını gidermeye kâfi gelmiyordu.

Mesire Alanları

Günümüzde olduğu gibi geçmişte de insanlar yoğun çalışma hayatının verdiği yorgunluğu atmak, dinlenmek, ailesiyle birlikte vakit geçirmek ve eğlenmek istemişlerdir. Özellikle modern hayatın getirdiği zorluklar ve insan üzerindeki olumsuz etkileri her kesimden insanın, manzarası güzel ve dinlendirici mekânlarda bir araya gelerek eğlenmeleri, dinlenmeleri geleneğini ortaya çıkarmıştır. Bu durumda insanların bu türden ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri mesire alanlarına ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Bu anlamda Samsun gerek denizi ve gerekse sahip olduğu yeşil doğasıyla geçmişten günümüze bu ihtiyacı karşılayacak potansiyele sahip olmuştur. Bununla birlikte Cumhuriyetin ilk yıllarında Samsun'da bu ihtiyacın karşılanması pek de mümkün görünmüyordu. Oldukça sınırlı mesire alanları halkın bu ihtiyacını gidermeye kâfi gelmiyordu. Ancak zamanla modern şehir hayatının gelişmesiyle birlikte sosyal hayatın vazgeçilmez unsurlardan olan dinlenme, eğlenme ihtiyacını karşılamak için özellikle belediyeler birtakım

tedbirler almaya başlamışlardır. Bu anlamda Samsun'da belediyenin, daha Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren mesire alanı ihtiyacını giderebilmek maksadıyla başta sazlık alanların kurutulması ve ağaçlandırılması olmak üzere şehrin bu ihtiyacını karşılayabilecek manzarası güzel yerleri mesire alanı yapmak gayretine girdiği görülmektedir. Bu çerçevede Cumhuriyetin ilk yıllarında Tophane mevkiinde barakalar inşa edilmeye başlanmış ve Fener mevkiindeki sazlık alan kurutulmaya başlanmıştır. Ancak söz konusu düzenlemeler başta ulaşım olmak üzere başka ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir. 28 Aralık 1924 tarihli Haber gazetesinde "Samsun'un Tenezzühgâhları" başlıklı yazıda Samsun'da mesire alanına olan ihtiyaç dile getirilirken, özellikle belediyenin bu anlamdaki gayretleri takdirle karşılanmış ve bu münasebetle halkın bu alanlardan daha fazla istifade edebilmesi için ulaşım sorununun mutlak surette giderilmesi gereğine dikkat çekilmiş ve tramvayın önemine vurgu yapılmıştır. Samsun belediyesinin mesire alanı olarak belirlediği yerlerden biri olan Tophane bahçesi eski bir mezarlık olduğundan önce bu mezarlıkta bulunan kabirlerin yeni bir mezarlık alanına taşınması gündeme gelmiş ve bu çerçevede mezarların buradan taşınması planlanmıştır. Tophane mevkii hükümet konağı, Askerlik şubesi ve özellikle kahve ve otellerin bulunduğu mevkie yakın olduğundan ilk zamanlarda kadınların Tophane bahçesinden istifade etmelerine sıcak bakılmamış ve bu nedenle kadınlar için daha tenha bir mevki olan odun pazarı çevresindeki alanın yeşil alan olarak düzenlenmesi düşünülmüştür. Samsun'un mesire alanlarına, park ve bahçelere olan ihtiyaç zaman zaman Samsun basınında da dile getirilmiştir. Nitekim Samsun gazetesi başyazarı Ethem Veysi Bey tarafından kaleme alınan "Mesire İhtiyacı" başlıklı yazıda, mesire alanlarının medeni hayatın vazgeçilmez unsurlarından olduğuna dikkat çekilerek, Samsunda bu ihtiyacı giderecek yeterli park ve bahçelerin bulunmadığı ifade edilmiş ve Vali Kazım Paşa'nın Gazi Parkı inşası gayretlerinin bu eksikliği giderecek önemli bir adım olduğu vurgulanmıştır. Şehir merkezlerindeki park ve bahçelerinden başka özellikle yaz aylarında halkın yoğun bir şeklide itibar ettiği mesire alanlarından bazıları da Demirci köyü ve Mert ırmağı kenarındaki kır alanları olmuştur. Ancak zaman zaman buralara eğlenmek, dinlenmek ve vakit geçirmek amacıyla gidenlerin mesire alanlarında sığınacak herhangi bir binanın bulunmayışı nedeniyle bazen yağmura yakalandıkları da olmuştur.

Deniz Hamamları

Park ve mesire alanlarının yanı sıra özellikle yaz aylarında aşırı sıcaklardan bunalan halkın denizden istifade etmesi için de bazı tedbirler alınmıştır. Zira yaz sıcaklarında haklın en fazla teveccüh ettiği yerler deniz kenarları olmuştur. Bu yoğun ilgi ise bu alanlarda bir takım düzenlemeler yapılmasını gündeme getirmiştir. Bu çerçevede 1927 yılı yazında Samsun Sahil Demir Yolları İdaresince yapılan banyo mahalli halkın en fazla ilgi gösterdiği yerlerden olmuştur. Derbent mevkiinde yapılan bu banyo alanı ve yakınındaki mesire alanında halkın her türlü ihtiyacını karşılayabilecek tesislerin de kurulduğunu tespit etmekteyiz. Ayrıca şehir merkezinde uzakta olan bu alana halkın kolay bir şekilde ulaşmasını sağlamak maksadıyla günde dört defa olmak üzere tren seferlerinin de konulduğu görülmektedir. Yaz aylarında denize girmeyi, mesire alanlarında eğlenmeyi tercih edenlerin yanı sıra özellikle zengin olan bazı kimselerin ise yaz aylarında Ladik, Havza, Kavak ve Merzifon gibi yüksek kesimlerde yaylalarda vakit geçirdikleri görülmektedir.

1930'lu yıllarda halkın denizden istifadeleri için yapılan banyolar veya diğer adlarıyla deniz hamamlarına olan ihtiyacın daha da artığı Samsun basınındaki bazı yazılardan anlaşılmaktadır. Söz konusu deniz hamamlarından hem erkekler hem de kadınlar ayrı ayrı istifade ediyorlardı. Deniz hamamları oldukça yetersiz olduğundan uzun yıllar Samsun halkı deniz ihtiyacını Fener ve Gazhane civarındaki müsait yerlerde kendi usulleri ile karşılamak zorunda kalmışlardır. Bu durum denizin oldukça temiz olduğu Fener ve Gazhane gibi

yerlerde yeni deniz hamamlarının inşasını gündeme getirmiş, hatta zaman zaman belediye haricinde özel teşebbüs dahi bu deniz hamamları için girişimde bulunmuştur. Nitekim 1938 yılında belediye tarafından Fener civarında tespit edilen denize girme yerinin yanında soyunma barakaları inşa edilmiş ve diğer yerlerde denize girilmesi yasaklanmış, bu suretle Fener'de bir plaj oluşturulmuştur.

Samsun'da yazlık deniz hamamlarından başka özellikle denizden fazlasıyla istifade edilmek amacıyla ilk defa 1930'lardan itibaren yazlık alanlarının tespiti ve yazlıklar inşası düşüncesinin de gelişmeye başladığı görülmektedir. Bu anlamda ilk defa Derbent civarında Sahil Demir Yolları tarafından yeni ve modern bir plajın yapılması planlandığı gibi aynı zamanda buralarda halkın barınabileceği küçük küçük evlerin inşası düşünülmüş ve bu suretle Samsun'da ilk defa yazlık kültürü gelişmeye başlamıştır.

Gezinti Trenleri

Samsun'da halkın, özellikle yaz aylarında mesire alanlarına gitmek, parklarda oturmak ve deniz hamamlarından istifade etmek dışında yakın vilayetlere günübirlik gezilere katılmak suretiyle değişik faaliyetler de yaptıkları görülmektedir. 1930'lu yıllardan itibaren halkın yoğun ilgi gösterdiği tenezzüh trenleri halkın yakın çevre gezilerini yapabildiği önemli uygulamalardan olmuştur. Samsun-Havza-Amasya arasında çalışan tenezzüh trenleri halkın yoğun ilgisini görmüştür. Bu suretle halka tebdilihava etme imkânı sağlanmıştır. Tenezzüh trenlerine halkın katılımını artırmak amacıyla zaman zaman da biletlerde önemli indirimler de yapılmıştır. Demiryolları İdaresinin bir hizmeti olan tenezzüh trenleri sayesinde halk yakın çevredeki yerleri tanıma imkânı buluyor aynı zamanda bu suretle güzel vakitler geçirmiş oluyordu. Tenezzüh trenleri yaz ayları boyunca her hafta cuma günleri olmak üzere Samsun-Amasya arasında işliyordu. İndirimli tarife uygulaması nedeniyle büyük bir kalabalığın rağbet ettiği seferlerde halkın mağdur olmaması için zaman zaman vagonlar ilave edilmiştir. Bu suretle halkın sıkıntısız ve rahat bir şekilde yolculuk yapması sağlanmıştır. Tenezzüh trenleri ile yolculuk yapan halkın büyük bir kısmı Havza'da inerek kaplıcalardan istifade ediyorlardı. Zira tenezzüh tenleri Havza'da sekiz saat kalıyordu. Dolayısıyla Havza kaplıcaları Cumhuriyetin ilk yıllarında

Samsunluların en uğrak yerlerinden olmuştur. Kaplıcaların temiz ve ucuz olması ve belediye tarafından temin edilen yiyecek ve içeceklere özen gösterilmesi halkın yoğun ilgisini çekmiştir. 1935 yılında hafta sonu tatili pazar gününe alındıktan sonra tenezzüh trenleri için de yeni bir düzenleme yapılması gündeme gelmiştir. Önceleri sadece Cuma günü olan ve günübirlik olarak gerçekleştirilen gezi seferlerinin hafta sonu tatili pazara alındığından ve tatilin cumartesi öğleden sonra başlamasından dolayı tren seferlerinin de cumartesi öğleden sonra başlaması ve bu suretle gidenlerin bir gece konaklayabilmesinin de mümkün olacağı düşünülmüş ve durum Demiryolları idaresine bildirilmiştir.

Tenezzüh trenleri sadece Samsun-Havza ve Amasya arasında sefer düzenlemiyor aynı zamanda yaz aylarında yakın mesire alanlarına da yolcu taşıyordu. Halkın bu trenlere olan yoğun ilgisi kimi zaman sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle bilet gişelerinin trenin hareket saatinden oldukça kısa bir süre öncesinde açılması bilet temininde sıkıntıların yaşanmasına ve gişe önlerinde yoğun kalabalıkların oluşmasına neden oluyordu. Yoğun ilgiden dolayı vagonlar da oldukça kalabalık oluyor ve bu ise halkın rahatsız bir şekilde yolculuk ediyorlardı. Hatta bazen bu olumsuzluklardan dolayı bazı yolcular arasında kavgaların dahi yaşandığı görülmüştür. Bundan dolayı mesire alanlarına daha rahat yolculukların sağlanması için vagon sayılarında artırımlara gidilmesi ve bilet gişelerinin daha müsait şekilde açık bulundurulması gibi bazı tedbirler de alınmıştır.

Gezinti trenleri her yıl mayıs başından ekim ayının sonuna kadar her pazar günleri mesire alanlarına kalabalık miktarlarda yolcu taşıyorlardı. Gezinti trenleri Samsun'dan hareket ederek sırasıyla Derbent ve Kirazlık'a uğrayarak oradan son istasyon olan Tekkeköy'e varıyordu. Tekkeköy'den ise tekrar aynı güzergâhtan Samsuna geri dönüyordu. Gezinti trenleri bu güzergahta Sahil Demiryolları İdaresince belirlenen ve hareket saatlerini gösteren bir program dahilinde işliyordu. Aşağıdaki tabloda gezinti trenlerinin yaz ayları boyunca mayıs ayından ekim sonuna kadar hareket saatleri gösterilmiştir:

Samsun-Tekkeköy sahil hattı dışında bir de yaz aylarına mahsus olmak üzere nisan ayı başından yine ekim ayı sonuna kadar işleyen bir de Samsun-Çarşamba yolcu trenleri bulunuyordu. Ancak bu trenler sadece yolcu taşımak maksatlı olup gezinti trenleri kapsamında çalışmıyordu. Ancak gezinti trenleri sadece sahil boyunca değil aynı zamanda Amasya'ya kadar düzenli bir şekilde yolcu taşıyordu. Bu itibarla tenezzüh veya gezinti trenleri Samsun'da halkın gerek mesire alanlarından istifadesinde gerekse çevre vilayetlere geziler düzenlemesinde önemli bir eksikliği gidermiş Samsun'un sosyal hayatında ve gelişmesinde katkıda bulunmuştur.

Gezinti trenleri Samsun'dan hareket ederek sırasıyla Derbent ve Kirazlık'a uğrayarak oradan son istasyon olan Tekkeköy'e varıyordu. Tekkeköy'den ise tekrar aynı güzergâhtan Samsuna geri dönüyordu. Gezinti trenleri bu güzergahta Sahil Demiryolları İdaresince belirlenen ve hareket saatlerini gösteren bir program dahilinde işliyordu.

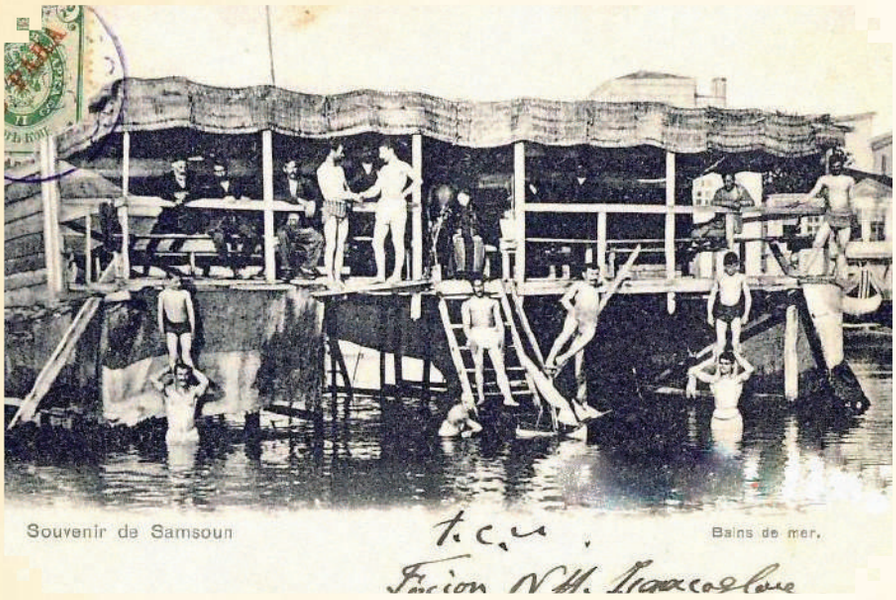

Gazi Parkı

Cumhuriyet döneminde Samsun halkının vakit geçirdiği, eğlendiği mekânlardan biri Gazi Parkı olmuştur. Vali Kazım Paşa'nın gayretleriyle yaptırılan parkın inşası 1927 yılında tamamlanmış olup, ismi de Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın izniyle Gazi Parkı olarak verilmiştir. 1927 yılı Temmuzundan itibaren tam olarak faaliyete geçen Gazi parkı bundan sonra Samsun halkının en çok itibar ettiği, vakit geçirdiği yerlerden olmuştur. Parkta bir elektrikli mermer havuz, bir fıskıyeli havuz ve iki kum havuzu mevcut olup, merkezine bir de Gazi'nin heykelinin dikilmesi planlanmıştır. Bir kaide üzerine oturtulacak olan heykelin dört cepheli olması ve cephelerden birinde pontus mezalimi, diğer cephede Yunan sefaininin Samsun'u bombardımanı, üçünce cephede Samsun kadınlarının sahile çıkarılan cephaneyi arkalarında taşıyarak kağnılara yükletilmesi ve dördüncü cephede de Yunanlıların hezimeti gibi Milli Mücadele yıllarına ait hatıraların kabartma şeklinde tasvir edilmesi planlanmıştır. Parkın ilk müdürlüğünü de Kıyas Bey yapmıştır. İlk açıldığında özellikle kanepelerin yokluğu nedeniyle parkın sandalye ihtiyacı yakında bulunan kahvehanelerden temin ediliyordu. Fakat bu durum, zaman zaman şikâyet doğuracak hususlara neden olmuştur. Nitekim parka sandalyesini koyan kahveciler bunun karşılığında halka kahve ve dondurma gibi içecekleri fazla fiyatla satmaya başlamışlar bunun üzerine belediye müdahalesiyle fiyatlar yeniden düşürülmüştür. Parkın donatılmasında bazı Samsunluların da katkısı olmuştur. Daha sonraları yapılan bağışlar neticesinde parkın kanepeleri temin edilerek halkın kullanımına sunulmuştur. Samsun'un iki köy halkı tarafından iki kanepe hediye olarak yaptırılmıştır. Söz konusu kanepelerin arkasında yaptıran köyün adı dahi yazılmıştır. Gazi Parkı özellikle yaz aylarında Samsun halkının en önemli uğrak yeri olmuştur. Sadece oturmak, dinlenmek değil aynı zamanda değişik eğlencelerin de düzenlendiği park bu anlamda Samsun'un dönemin en gözde mekânı olmasını da sağlamıştır. Yaz akşamlarında Park Gazinosu İnce Saz Heyeti halkın en çok rağbet ettiği musiki eğlencelerinden olmuştur. İnce Saz Heyeti Servet ve Müzeyyen hanımlarla, Klarnet Bahri, Kemani Hakkı, Cünbüş Maksut, Kanuni Salim ve Hanende Tahsin beylerden oluşuyordu. Sonraki yıllarda da Park Gazinosunun özellikle yaz aylarında fasıl şeklinde faaliyetlerini sürdürdüğü görülmektedir.

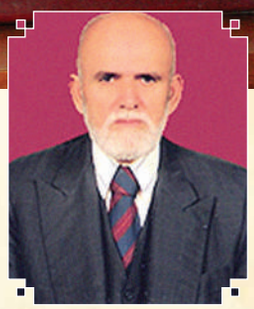

Yılmaz Çiçek

Samsun'un Radyo Markası
ÜSTÜN Radyo

Akasyam Haber

Üstün Radyo 1972 yılında görücüye çıkıyor. Çok beğenilen Üstün Radyo'yu Yılmaz Ayçiçek el yapımı olarak üreterek 1000'den fazla satıyor.

Samsun'un önemli markalarından olan Üstün Avize'nin kurucusu Yılmaz Çiçek'in avize işine başlamadan önce Samsun'un ilk ve tek radyo markası olan Üstün Radyo'nün imal ettiğini ve ürettiği yaklaşık 1000'den fazla radyoyu sattığını biliyor muydunuz.

1940 Bafra doğumlu olan Yılmaz Ayçiçek, 1969 yılında '40 Derste Radyoculuk' isimli bir kitapçığı okuyarak Radyoculuğa heves ediyor..

Kendisi hafız olan Ayçiçek kitapçığın tamamını ezberleyerek bir yıl boyunca bir radyocunun yanında çırak olarak çalışıyor..

Ayçiçek çok değil iki sene sonra ise tek sermayesi olan bisikletini satıp Bafra'nın köyünden şehre gidip üç yıl önce kafasına koyduğu kendi radyosunu yapma fikrini hayata geçirmek için ilk adımını atıyor..

Üstün Radyo 1972 yılında görücüye çıkıyor. Çok beğenilen Üstün Radyo'yu Yılmaz Ayçiçek el yapımı olarak üreterek 1000'den fazla satıyor.

Bafralı köylülerin tütün tarlasına bile giderken yanlarından eksik etmediği Üstün Radyo'nun beğenilmesinin sebebi ise çok beğenilerek dinlenilen Arabesk yayın yapan Polis Radyosunu çekmesi idi. Polis Radyosunu çekmesi için Kısa Dalganın güçlendirilmesi gerekiyordu ve bunu başarmıştı..

Bafralı Yılmaz Ayçiçek, Üstün Radyo'nun üretimini 1983 yılına kadar yani yaklaşık 11 yıl sürdürüyor..

Ayçiçek 1983 yılında Samsun'a yerleşerek Radyo imalatı işini bırakıyor avize işine başlıyor..

1930'lu yıllarda eski tahta köprü ve civarından görünüş (Foto: Piri Ayçiçek Arşivi)

"Hababam Sınıfı" Yazarı **Rıfat Ilgaz**, Samsun **Terme'de**

Eğitimci-Şair-Yazar - Ahmet SEZGİN

Mehmet Rıfat Ilgaz, 1923 yılının Eylül'ünde Terme'ye gelir. Rıfat Ilgaz, o zamanın Terme'sini ve yaşadıklarını "Sarı Yazma" isimli romanında uzun uzun anlatır.

1940 kuşağının en önemli şair ve yazarlarından olan; edebiyat hayatına şiirden mizah öykülerine, romandan çocuk kitaplarına birçok farklı alanda 80'e yakın eser sığdıran; Türk mizah edebiyatının klâsikleri arasında anılan **"Hababam Sınıfı"** adlı roman ve aynı adı taşıyan sinema filmleriyle büyük üne kavuşan Rıfat Ilgaz, 1911 yılında Kastamonu/Cide'de doğar. Tam adı Mehmet Rıfat Ilgaz olan yazar, döneminde altı yıllık olan ilkokulun beş yılını Cide'de, son yılını Terme Merkez İlkokulu'nda bitirir. Rıfat Ilgaz'ın babası Hüseyin Vehbi Bey, 1923 yılının Mayıs'ında Terme İnhisar (Tekel) Memurluğu'na sürgün edilir.

Mehmet Rıfat Ilgaz, 1923 yılının Eylül'ünde Terme'ye gelir. Rıfat Ilgaz, o zamanın Terme'sini ve yaşadıklarını "Sarı Yazma" isimli romanında uzun uzun anlatır. 1923 Eylül'ünde Cumhuriyet'ten önce Terme'de ilkokul 6. sınıfı okumaya başlar. 1924 yılında Terme Merkez İlkokulu'ndan birincilikle mezun olur.

"Okul başlamıştı, ben altıncı sınıfın en gerisinde gelişi güzel oturuyordum. Sınıfta belli bir yerimin olabilmesi için ilk dönem sınavlarını atlatmam gerekiyordu.

Sınıfın birincisi Keleşlerin Mehmet'ti. Birinciliği kaptırmamak için çok tutkulu görünüyordu. Bilgisini pek kestiremezdim ama hiç de akılsız bir çocuğa benzemiyordu..." (Sarı Yazma, Çınar Yay. s.78, 79)

Rıfat Ilgaz'ın Terme'de Matematik öğretmeni, Başöğretmen Naci Bey; Tarih ve Coğrafya öğretmeni, bir ağa çocuğu olan Ali Bey; yardımcı öğretmeni ise Hacı Kuzu'nun -Terme Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kuran Fevzi Demirtürk'ün- büyük oğlu Mehmet Yaşar'dır. Rıfat Ilgaz'ın sınıf arkadaşlarından bazıları Keleşlerin Mehmet, Çerkezlerin Mazhar ve Külahlının Arif'tir.

"Ömer babasız bir çocuktu, onu kendime çok yakın bulurdum. Mazhar, zengin bir ağanın oğluydu, uzak bir köyden gelir giderdi okula. Gözü pek, yürekli, güçlü bir arkadaştı. Benim yanımda otururdu sınıfta. Onu böylece "dümen neferi" olmaktan kurtarmış olurdum. Derste yardımını gördüğü için severdi beni. Cebinden, çantasından köy işi pestiller, cevizli helvalar, çıkarıp kimseye göstermeden vermesini başarırdı. En sevdiğim hediyesi, ipek kumaş inceliğindeki sarı erik pestiliydi." (s.87)

Rıfat Ilgaz, ortaokul (1927) ve muallim mektebini (öğretmen okulunu) Kastamonu'da okur (1930) ama babası 1927 yılında Terme'de kalp sektesinden vefat edinceye kadar yaz tatillerinde Terme'ye, anne ve babasının yanına gelip gider. Ortaokuldayken 15 yaşında ilk şiir ve yazılarının çıktığı dergi ve gazeteleri babasına Terme'ye gönderir. (Gazeteci-Yazar-Genel Sanat Yönetmeni Uğur Gürsoy; babasının mezarının Terme'de bir camiinin muhtemelen Yeni Camii'nin- altında olduğunu kendisine bildirmesi üzerine, Rıfat Ilgaz, "Çatal Matal Kaç Çatal" adlı oyununun 1969 yılında Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu tarafından oynatılmasına telif ücreti almadan izin verir.)

Rıfat Ilgaz, ilkokul öğretmenliğinden sonra Adapazarı'nda bir ortaokulda Türkçe öğretmenliği de yapar. Verem hastalığı ilerleyince İstanbul'a giden Ilgaz, Karagümrük Ortaokulu'nda ve Nişantaşı Lisesi'nde Türkçe öğretmenliği yapar. 1944 yılında yayımlanan şiir kitabı nedeniyle tutuklanan Rıfat Ilgaz, hapisten çıktıktan sonra Yozgat/Boğazlıyan'a atanır. Burada tekrar rahatsızlanır ve 1947 yılında öğretmenlik görevinden alınır.

Hem yazılarında hem de kişisel hayatında toplumcu bir çizgi devam ettiren Rıfat Ilgaz, yazıları ve kitapları nedeniyle Türkiye'nin en çalkantılı siyasi dönemlerinde pek çok kez kovuşturmaya uğrar ve uzun bir dönem, hayatı hapishane ile hastane arasında geçer. Samsunlu Yazar Vedat Türkali ile Gar Yayınları'nı kuran R. Ilgaz, 83 yıllık ömrünün 70 yılında yazı yazmıştır.

1975–1981 yılları arasında memleketi Cide'de yaşayan Rıfat Ilgaz, 1981'den vefat edinceye kadar oğlu Aydın ile İstanbul'da yaşar. 7 Temmuz 1993'te ölen yazar, Zincirlikuyu Mezarlığına defnedilir.

Üç kez evlenip boşanan Rıfat Ilgaz'ın son eşi, bir dönem Millî Gazete'de köşe yazarlığı da yapan, yakın zamanda rahmetli olan hikâye ve roman yazarı Âfet Ilgaz'dır. Yazarın üç eşinden dört çocuğu bulunmaktadır.

Rıfat Ilgaz, "Yıldız Karayel" adlı eseriyle "1982 Madaralı Roman

Rıfat Ilgaz, "Yıldız Karayel" adlı eseriyle "1982 Madaralı Roman ve 1982 Orhan Kemal Roman Ödülleri"ni, "Ocak Katırı Alagöz" ile "1987 Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü"nü alır.

ve 1982 Orhan Kemal Roman Ödülleri"ni, "Ocak Katırı Alagöz" ile "1987 Ömer Faruk Toprak Şiir Ödülü"nü alır. 1984 yılından itibaren ailesi ve "Cide Postası" gazetesi tarafından adına "Rıfat Ilgaz Edebiyat Ödülü" verilmeye başlanır.

Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle

yönetmen Önder Uygun tarafından 2011 yılında çekilen "100 Yıllık Çınar Rıfat Ilgaz" isimli belgeselin çekildiği sekiz yerden biri de yazarın ilkokul son sınıfı okuduğu Terme olur.

"Sarı Yazma"; Rıfat Ilgaz'ın Cide'deki çocukluğunu, Samsun ve Terme'ye gelişlerini, Terme'de yaşadıklarını, eğitim ve öğretmenlik yıllarını, sanat faaliyetlerini, sağlık sorunlarını ve cezaevi gözlemlerini yansıtan, 1976 yılında yayınlanan otobiyografik romandır.

Rıfat ILGAZ'ın "Sarı Yazma" Romanında Samsun (Mayıs, Haziran, Temmuz 1923)

"Cide'yi on iki yaşın masalsı evreninde bırakıp" Terme'ye gitmek için ailesiyle birlikte önce Samsun'a gelen Rıfat Ilgaz'ın iki ağabeyi savaşta şehit olmuş, bir ağabeyi de Samsun'da muhabere memurudur.

1923 yaz mevsimini annesiyle birlikte Samsun'da ağabeyinin yanında geçiren Rıfat Ilgaz'ın "Sarı Yazma" romanında Samsun'a gelişleri ve Samsun'la ilgili ilk gözlemleri, o yıllardaki Samsun basını hakkında verdiği bilgiler çok dikkat çekici.

Meşhur Halime Kaptan romanını daha çocukken -12 yaşındayken- Samsun'da "Rahime Kaptan" adıyla yazmaya başlaması ise çok ilginçtir.

"Babamı Terme'ye vermişlerdi. Bir sandala üç beş parça eşyamızı doldurmuş, babamın memurluk bölgesine giren kıyılardan geçmiş, Kerempe fenerini bordamıza alarak İnebolu'ya doğru yol almıştık. Açıklarımızdan geçip giden vapurlardan birine ilk kez İnebolu'dan binerek Çaltı burnunun kuzey rüzgârlarına kapadığı Samsun limanına girmiştik. Aylardan mayıstı. Henüz okullar tatile girmemişti. Babam bizi Samsun'da telgrafçı olan ağabeyime bırakarak Terme'ye geçmişti işinin başına.

Samsun, o güne kadar gördüğüm kentlerin en büyüğüydü. Adını duyup da kendini görmediğim uygarlık adına ne bilirsem hepsi burada vardı. İlk kez her boydan otomobil görüyordum. Geniş caddelerde bir bayram günü yüz para verip kamyondaki sıralara bile oturmuş çocuklarla İzmir marşını söyleye söyleye Fener'e kadar gitmiştim. Aynı

arabayla Saathane Meydanı'na dönünce yanmıştı verilen paralar.

Ev için yaptığım alışverişlerden arttırdığım paracıklarla çilekli, kaymaklı dondurmalar yiyebiliyordum. Ağabeyim gece nöbetlerinden boşalabilirse beni sinemaya, Ateşten Gömlek'e götürüyordu. Oyun Hilal Sineması'nda on beş gün gösteriliyordu. Biz iki kez gitmiştik." (s.58)

"Direklerarası denilen çarşıda bir Güneş Basımevi vardı ki, düpedüz gazete basıyordu.(...) Ne becerikli adamdı Nusret Amca, tıkır tıkır yazı diziyordu bütün gün saat gibi. (s. 59)

Bu Güneş Basımevi'nde Samsun'un en büyük gazetesi olan "Güzel Samsun" çıkıyordu.

Saathane Meydanı'nda bir Sebat Kitabevi vardı ki, kitaptan başka hiçbir şey satmıyordu, ne şeker, ne çukulota... Tüm kitapla camekânları doluydu. Pazardan aldığım ayşekadından, domatesten, maydanozdan arttırdığım parayla bu kitapçıdan bir kitap almıştım bir gün. Cesur Gemici'ydi adı. (...)

Basımevinden dönünce okul defterlerinin boş kalan sayfalarına bir şeyler yazmaya başladım. Cesur bir gemiciden söz edecektim. Hem benim cesur gemicim erkek değil, kadın olacaktı. Cideli Rahime Kaptan..." (s. 60, 61)

"Bir gün Nusret Usta'ya yazdıklarımı gösterdim. Umursamazlıkla 'Nedir bu?' diye sordu. 'Rahime Kaptan'ı yazıyorum.' dedim. 'Nesini yazıyorsun Rahime Kaptan'ın?' 'Başından geçenleri.' 'Yani roman öyle mi?' Yazdıklarımın roman olabileceğini hiç düşünmemiştim. (...)" (s.61)

Mehmet Rıfat'ın ilk roman denemesi için 'İki sayfalık gazetenin neresine roman koyalım! Sonra... Şiir yazarsan bir yere sıkıştırırız!' der gazetenin Yazı İşleri Müdürü Ali Azmi. (s.64)

Rıfat ILGAZ'ın "Sarı Yazma" Romanında Terme (1923-1926)

"Terme çeltik tarlalarıyla çevrilmişti. Bu yüzden sayılı sıtma bölgelerinin en başında geliyordu. Türkiye'mizde top sesleriyle Cumhuriyet ilan edilirken ben kendimden geçmiş ateşler içinde yatıyordum. Tam üç ay yatmış, bu pis sıtmadan kurtulamamıştım." (s.81)

"Terme, sıtmalık bir memleketti ama ortasından derince bir çay geçen verimli, geniş bir ovaydı. Bu çaydan yararlanarak pirinç yetiştirilir, bu yüzden sivrisinekler ürer, memleket sıtmadan kırılırdı. Biraz içerlekti denizden ama Terme Çay'ı gidişi gelişi sağlardı, daha çok kış aylarında. Simenit Gölü sayısız bataklıkların ortasında büyücek bir göldü. Ağlar gerilerek yaban ördeği avlanırdı kıyılarında. Bıldırcın bile avlanırdı ağlarla. Avcılarla uğraşmak, babamın görevlerinin bir bölümüydü. Kolculardan İsmail Efendi'nin bir işi de beni yaşlı demirkırı atına bindirip köyüne götürmekti. Bütün Çerkezler gibi konuktan hoşlanırlardı. İlk sülün sürüsünü köyüne giderken görmüştüm. Bir ormanı dönünce yeşillikten kırmızılı mavili, sarılı morlu bir sülün sürüsünün dikine ok gibi fırladığını görmüş, bu renk cümbüşü başımı döndürmüştü.

"Gazi ve Mücahitlerin meliki, Kafir ve Müşriklerin düşmanı Beyazıt Han oğlu Yüce Sultan Mehmet zamanında 813 yılında, Frenk kalesinin tahrip edilmesi (Allah'ın orayı yakmasından sonra) zeynü'l – Hâc ve'l-Haremeyn büyük Emir Timurtaş bey'e (Allah devletini devamlı kılsın) emredildi. Her kim o kalenin (frenk Kalesinin) imar edilmesine (yeniden yapılmasına) izin verir ve çaba sarfederse Allah'ın Melekleri ve İnsanların laneti onun üzerine olsun"

Terme'nin altın sarısı mısırlarını, altı düz, limbo denilen kayıklarla taşırlardı Terme Çayı'nın ağzına. Bir gün bu çayın ağzına büyük bir tuz vapuru demirlemişti de, yer yerinden oynamıştı. Limbolar tuz çuvallarını vapurdan alıyorlar, çayın kıyısında açıklık bir düzlüğe bırakıyorlardı. Çarşamba'dan gelen kamyonlar, bu çuvalları yükleyip babamın mağazasının önüne çekiyorlardı."(s.86)

"Havalar birden ısınıvermişti. Terme, sıcaklığından ötürü tarihin eski yıllarındaki adını hak etmişti. Terme Çayı, her geçen gün biraz daha kuruyordu.(s.92)

"Yaz bütün ağırlığı, bütün sıcaklığıyla bastırmıştı. Leylek gagalarının tıkırtısından geçilmiyordu. Terme Çayı, azala azala sonunda karşıdan karşıya ayak ıslanmadan geçilir hale gelmişti. Limbolar, yapışıp kalmışlardı kıyılara. Çimecek değil, nerdeyse yüz yıkayacak su bile kalmamıştı haziran sonunda. Termelilerin kimi Ünye'ye kimi de Üçpınar yaylasına göç ediyorlardı. Babamın bir kantarcısı vardı, Remzi efendi. Becerikli adamdı. Bizimle ortak bir yayla evi yaptırmıştı Üçpınar'da. Biz de haziran sonuna doğru göç etmiştik."(s.96)

"Başına geleceği pek iyi bilen babam, Cide'den ayrılırken şöyle demişti arkadaşlarına:

Terme'ye değil, ölmeğe gidiyorum!"(s.103–104)

"Biz evi güzel yerden (Ünye) tutmuştuk ama babamız Terme'de bu sıcakta yanıp kavruluyordu, sivrisineklerle, sıtmayla boğuşarak."(s.112)

"Terme, bolluk memleketiydi. İnsandan gayri her şey yetişirdi. Böyle derlerdi Termeliler. Sağlam insana rastlamak zordu. Yaşlıların benzi soluktu sıtmadan, çocukların karnı şiş şişti." (s.115)

Rıfat Ilgaz'ın "Sarı Yazma" Romanında Terme'deki Rum Zulmü

Rum çetelerinin 90 yıl öncesinde Terme'de yaptıkları zulümleri Rıfat Ilgaz'ın "Sarı Yazma" isimli otobiyografik romanında ayrıntılı bir şekilde anlatması, yakın tarih açısından da çok önemli bilgilerdir. Henüz (1923 yılında) Canik Dağları'nın eteklerinde Pontusçuların bile temizlenmediğini öğreniyoruz.

"...Samsun'a gelmiş, üç ay kadar annemle, ağabeyimin (Samsun Telgrafhanesi'nde memur) konuğu olduktan sonra da Terme'ye gitmek üzere bir yaylıya binmiştik.

Kurtuluş Savaşı'ndan yeni çıktığımız için yollar eşkıyalardan henüz arınmamıştı. Babam yaşlı bir kolcusunu göndermişti Samsun'a bizi aldırmak için. Kır atının üstünde yaylının önünde gidiyordu İsmail Efendi. Çarşamba'dan sonra daha tedirginleşmişti. Atını sürüp geri dönüyor, bir süre arabanın yanında yol aldıktan sonra hızlanıp uzaklarda kayboluyordu. (...)

Anlattığına göre hemen her gün bu Terme yolunda Rum eşkıyalar yol keserler, dağa adam kaldırırlardı. Daha dün, bir bakkalı soymuşlardı Çarşamba'dan dönerken. Pontusçulardı bunlar, Sarı Yani diye bir eşkıya vardı ki haraç almadığı köylü, kundaklamadığı ev kalmamıştı buralarda.

Üçpınar Yaylasında, Karakuş (Akkuş) kayalıklarında barınırdı. Kimse yanaşmazdı onun çetelerine. Attığını gözünden nallardı bu çeteler. Terme'ye girerken bir mitralyöz bölüğünün, düzlükte tüfek çattığını görmüştük. (...)

Arkadaşlarımdan öğreniyordum, bunlardan daha yüzlercesi vardı bu dağlarda. Köyleri bastıkları bir şey değil, kundaklayıp kaçıyorlardı. Neydi zorları hiç kimse bilmiyordu. Rum olmak Türk köylerini yakmak için gerekli bir neden olabilir miydi?

Bizim Cide'de Rum komşularımız vardı. Annem Hafız Hanımlara gittiği gibi onlara da konukluğa gider beni nedense hiç götürmezdi. Her gidişinde gördüklerini, duyduklarını anlatırdı evde. Kimisi terziydi Rum kadınlarının, kimisi yün örer, şal dokurdu. Yerli kadınlarımıza giysilerini seçmekte yardımcı oldukları kuşkusuzdu. Eğer sarı yazmayı, lacivertli, kırmızılı önlüğü, İstanbul'dan onlar alıp getirmeseler, bunca kadın giysisiz kalırdı.

Nasıl da insanları birbirine düşman etmeyi başarıyorlardı büyük kentlerde, politika adamları. Nasıl bu memleketlerde oturan yabancılar, el ulaklarıyla bizi birbirimizden soğutup çıkarlarını sürdürmesini başarıyorlardı? Bir gün onların da kazınacaktı kökleri. Ama kavga gene de sürüp gidecekti. Kavganın sürüp gitmesi zenginlerin zenginliklerini sürdürmeleri için gerekliydi, yalnız bizde değil, bütün yeryüzünde." (s.78, 79)

"Okulun son aylarındaydık. Havalar birden ısınıvermişti. Cumhuriyet ilan edilmişti ama eşkıyaların

ayakları henüz dağlardan kesilmemişti. Her gün bir eşkıya olayı ile karşılaşıyor, Terme yaylalarında dolaşan, Ünye, Fatsa üzerinden Karağuş'a geçen, Çarşamba'dan vurup Lâdik'e, Erbaa'ya atlayan kimi Rum, kimi Çerkez, kimi Gürcü, türlü eşkıyaların serüvenleriyle kulaklarımız doluyordu. (…)

Mazhar'ın hiçbir ders sektirmeden okula saati saatine gelirken bir sabah ilk derse yetişemediğini, görmüş, ikinci derste de bulunamayınca, hastalandı sanmıştık. Termeli bir çocuğun hastalanması kadar doğal hiçbir şey olamazdı. Sıtma hazırdı bizler için... Mazhar ikinci üçüncü gün de gelmeyince, onun küçük sınıflardaki köylülerine sorduk. Anası, babası gizli kalması için okula bildirmemişti. Eşkıyalar dağa kaldırmıştı. Son günlerde, çeteci denilmiyor, eşkıya denilip geçiliyordu. Kemal Paşa, çeteleri kaldırdığı için, onların askerleştirildiği için dağa çıkanların iyisi olamazdı, tümü eşkıyaydı. Eşekçi'ler, Çerkez Ethem'ler, İpsiz İrecep'ler, Topal Osman'lar kalmadığı gibi, cephane taşıma bahanesiyle Karadeniz'e çıkan takalı korsanlar da yok olmuşlardı.

Gene de biz öğrenmek istiyorduk Mazhar'ı dağa kaldıranları. Birkaç gün sonra öğrendik de… Rum çeteleri iki yüz altın istemişlerdi babasından. Eğer bu parayı, Üçpınar yaylasında, pınara en yakın çamın altına, elinde taflan dalı ile biri getirmeyecek olursa Mazhar'ın başı ertesi gün Terme, Çarşamba yolunun üstüne bırakılacaktı. Bir tuzak düzenleyeceği sezilirse Mazhar'ın babası da aynı duruma düşürülecekti.

Bu bildiriyi duyan Mazhar'ın babası istenilen parayı gaz tenekesinden çıkarıp çıkınlamıştı. Eline taflan dalı verdiği adamın karşısına çıkan eşkıyalar, bir yandan Mazhar'ın bileklerindeki ipi çözerken, bir yandan da altınları sayıp teslim almışlardı. Çok geçmeden de mitralyöz bölüğü eşkıyaları pusuya düşürmüş, içlerinden bir tek kurtulan olmamıştı.

Hükümet'in önüne ölüler uzatıldığı sabah Mazhar da yanımızdaydı. "Hepsi bu kadar değil bunların!" diyordu Mazhar, "Bir de çetenin Reisi vardı, sarı bıyıklı..." "Sarı Yani miydi adı?" diye sormuştum. "Sarı Yani derler benim adıma," diye başlayan bir eşkıya türküsü öğrenmiştim. Bilmiyordu Mazhar, bu reisin adını. Onun yanında meğer hiç konuşmazlarmış eşkıyalar. İçlerinden sadece biri konuşuyormuş onunla... Çok iyi Türkçe biliyormuş, belki Rum'muş, belki de Türk... Ama mitralyöz bölüğünün komutanı bizden de, kaymakamdan da çok şeyler biliyordu. Bilmese, Mazhar'ın annesini, babasını, kardeşlerini Terme'ye çağırtmaz, köye dönmelerini bir süre yasaklamazdı.

Mazhar dağda, eşkıyalarla geze geze kararmış, adamlaşmıştı bayağı. Mazhar, köyüne hemen bir ay sonra dönebilmişti, annesi, babası, kardeşleriyle birlikte. Demek artık Rum eşkıyalar kökten temizlenmiş oluyordu." (s.87, 88, 89)

(Rıfat Ilgaz, Sarı Yazma, otobiyografik roman, Çınar Yayınları, İstanbul, 2003)

Hükümet'in önüne ölüler uzatıldığı sabah Mazhar da yanımızdaydı. "Hepsi bu kadar değil bunların!" diyordu Mazhar, "Bir de çetenin Reisi vardı, sarı bıyıklı..." "Sarı Yani miydi adı?" diye sormuştum. "Sarı Yani derler benim adıma," diye başlayan bir eşkıya türküsü öğrenmiştim. Bilmiyordu Mazhar, bu reisin adını. Onun yanında meğer hiç konuşmazlarmış eşkıyalar. İçlerinden sadece biri konuşuyormuş onunla...

Mümin Efendi'nin **Kırmızı Karanfili**

Akın ÜNER

Komşu Nedirli köyünde oturan, gül yüzlü bir kızı sevmişti Dal Mümün. Sarı saçlı, boncuk gözlü, al yanaklı bir kızcağızdı sevdiceği.

"Dal Mümün" derledi ona. 1860'ların sonlarında, Karamanlı ismindeki tütüncü bir dağ köyünde doğmuştu. Çiçek bezeli Rodop Dağlarının Ege'ye bakan yamaçlarındaydı köyleri. Anası, babası, bacısı ve agasıyla birlikte, tenekeleri güneşin altında şalayan kireç badanalı bir evde geçmişti çocukluğu. Büyüyüp serpilince uzun boylu, esmer bir delikanlı olmuş; onun bu ince uzun simasına pek yakışan "dal" lakabı, henüz bıyığı terlememişken yapışıp kalmıştı üzerine…

Komşu Nedirli köyünde oturan, gül yüzlü bir kızı sevmişti Dal Mümün. Sarı saçlı, boncuk gözlü, al yanaklı bir kızcağızdı sevdiceği. Bir köy düğününde cüguş oynarken seçmişti onu gözleri. Davulla zurnanın dağlara çarpan namelerini bastırmaya çalışarak "mari, kimdir bu cihan güzeli?" diye sormuştu bir akranına. Aldığı cevap, adeta bir mıh gibi kazınacaktı ruhuna: "Fetye…"

Dal Mümün, bacısını aracı koşup gönlünü çaldı Fetye kızın. Öylesine büyük bir aşkla bağlandılar ki birbirlerine, adlarına maniler söylendi, türküler yakıldı. Çal Dağı'ndaki bütün bülbüller onlar için şakımaya, allı morlu bütün

goncalar onlar için açmaya başladı.

Henüz yirmisine varmamıştı "düşman Tuna'dan kopmuş geliyor" dediklerinde. "Padişah Efendimizin fermanı var, askere yazıldım gidiyorum" diye söyleyince gözleri buğulanmıştı kırmızı yanaklı Fetye'nin. Karasu Irmağı gibi gibi deli akan gözyaşları içinde vermişti cevabını güzel kız: "Bekleyeceğim seni Mümün, eğer varamazsam sana, bil ki kefenim, gelinliğim olacak."

Delikanlı harp bitip askerden döndüğü vakit, tez zamanda düğünleri olmuştu. Muratlı'dan, Koçoğulları'ndan, Çayleyik'ten, Baraklı'dan, Mustafaoğulları'ndan, Ahmetli'den, Sepetçiler'den, Gaziler'den misafirler gelmişti Dal Mümün'le Fetye kızın düğünlerine. Rodop Dağları, yıllar vardı ki böyle şanlı bir düğün görmemişti. Beylerden kuzu hediye edenler olmuş, kazanlarca pilav ikram edilmiş, davullar adeta yerinden oynatmıştı koskoca Urumelini... Sevdaları dillere düşen iki gencin kavuşması, bayram niyetine kutlanmıştı adeta.

Dal Mümün, evlenince daha bir sevdi Fetye'yi. Onu yere göğe sığdıramadı. Gözü gibi baktı ona. Nazarlardan, kem gözlerden sakındı sevdiğini. Ne zaman çarşıdan dönse, lokumlar, basma entariler, yep yeni feraceler ile sevindirdi hanımını. Kırmızı yanaklarından aldığı ilhamla "karanfilim" diye seslendi her defasında hayat arkadaşına.

Ömürlerince hiç birbirlerini kırmadılar beraber kocadılar Fetye ile Mümün. Allah, onlara aslan parçası gibi bir kızancıkla, anası gibi boncuk gözlü bir kızçe nasip etti. Sevgiyle büyüttüler çocuklarını. Kızlarını Çayleyik'e gelin

Dal Mümün, evlenince daha bir sevdi Fetye'yi. Onu yere göğe sığdıramadı. Gözü gibi baktı ona. Nazarlardan, kem gözlerden sakındı sevdiğini. Ne zaman çarşıdan dönse, lokumlar, basma entariler, yep yeni feraceler ile sevindirdi hanımını. Kırmızı yanaklarından aldığı ilhamla "karanfilim" diye seslendi her defasında hayat arkadaşına.

ettiler, oğullarına Mincinos'tan akça bir gelin aldılar. Boy boy torunları oldu.

1924'ün son aylarında bir hazan yaprağı misali soldu Fetye. Salası okunduğunda dondu kaldı herkes. "Mümün Efendi ne yapacak şimdi?" diye sordular birbirlerine. "Tam da Muhacir gidecekken nasıl katlanacak buna şimdi Dal Mümüncük?" dediler.

Karanfilini soğuk bir kış günü toprağa verdi Dal Mümün. Mezarının üzerine lapa lapa kar yağarken, bir maşrapa su döktü üzerine. "A be kırmızı karanfilim" dedi, "dökerim te bu can suyunu sana, lakin bilmez misin ki tutmaz çiçecikler bu kış kıyamette?"

Dal Mümün, bir ay sonra Nedirli köyündeki bütün komşularıyla beraber veda etti Urumeli topraklarına. Mübadele, onları hiç bilmedikleri topraklara savurup attı. Samsun'un Karadeniz'e bakan yamaçlarındaki Ökse'ye yerleştirdiler onları.

Tıpkı, kış kıyamette toprağına tutunamayan kırmızı karanfili gibi yabancı topraklarda tutunamadı Mümün Efendi. Karanfilinin mezarından çok uzaklarda, ezeli bir özlemle kavrularak dokuz tahtanın altına girdi Dal Mümün...

Allah, Mümün Efendi'ye de onun çok uzaklarda bir kör mezarlıkta bıraktığı kırmızı karanfili Fetye Tete'ye de rahmet eylesin.

Samsun'un dört köşesindeki mezarlıklarda bu öyküdekine benzer acılarla toprağın altına girmiş büyüklerimiz yatıyor. Çarşamba'dan Alaçam'a, Bafra'dan Vezirköprü'ye kadar her mübadil mezarlığında mübadelenin acısıyla uyuyan on binlerce hüzünlü ruh istirahat ediyor.

akasyam haber

Özel Haber Kaynağınız...

www.akasyamhaber.com

Bafra – Vezirköprü Arasında

Seyrüsefer Eyleyen Kızılırmak'ın Yelkenli Kayıkları

Prof. Dr. Cevdet Yılmaz

Bafra, Karadeniz kıyısında olmasa da, Kızılırmak kenarında, 1960'lı yılların başlarına kadar kendine ait iskelesi olan bir kentti.

Bafra'nın ilk yerleşim yeri olan İkiztepe'nin bir zamanlar bir liman kenti olup olmadığı bilim adamları arasında tartışma konusudur. Fakat bugün bilinen bir gerçek var ki o da Bafra, Karadeniz kıyısında olmasa da, Kızılırmak kenarında, 1960'lı yılların başlarına kadar kendine ait iskelesi olan bir kentti.

İç bölgelerden yola çıkan ve Vezirköprü üzerinden ırmak yoluyla gelen - giden navlunun yükleme boşaltma işlemleri bu iskelede yapılıyordu.[1] Kızılırmak boyunca yapılan bu nakliye faaliyeti Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarında dönemin idarecilerinin de dikkatini çekmişti. Kartograflar haritalarında bu faaliyeti göstermiş (Şekil 1), dönemin idarecileri, Batı Avrupa ırmaklarından taşımacılıkta nasıl yararlanılıyorsa, buradan da öyle faydalanılması hususunda projeler bile yap(tır)ılmıştı.

[1] Cevdet YILMAZ (2007),Bafra Ovası'nın Beşerî ve İktisadî Coğrafyası, Kızılırmak Matbaası, Bafra, Samsun, ISBN: 978-975-01666.
[2] E. Faruk ÖNAL- Osman DOĞAN,(2011), Bir Osmanlı Maden Müdürünün Kızılırmak Projesi-1848, Çamlıca Yay., İstanbul.

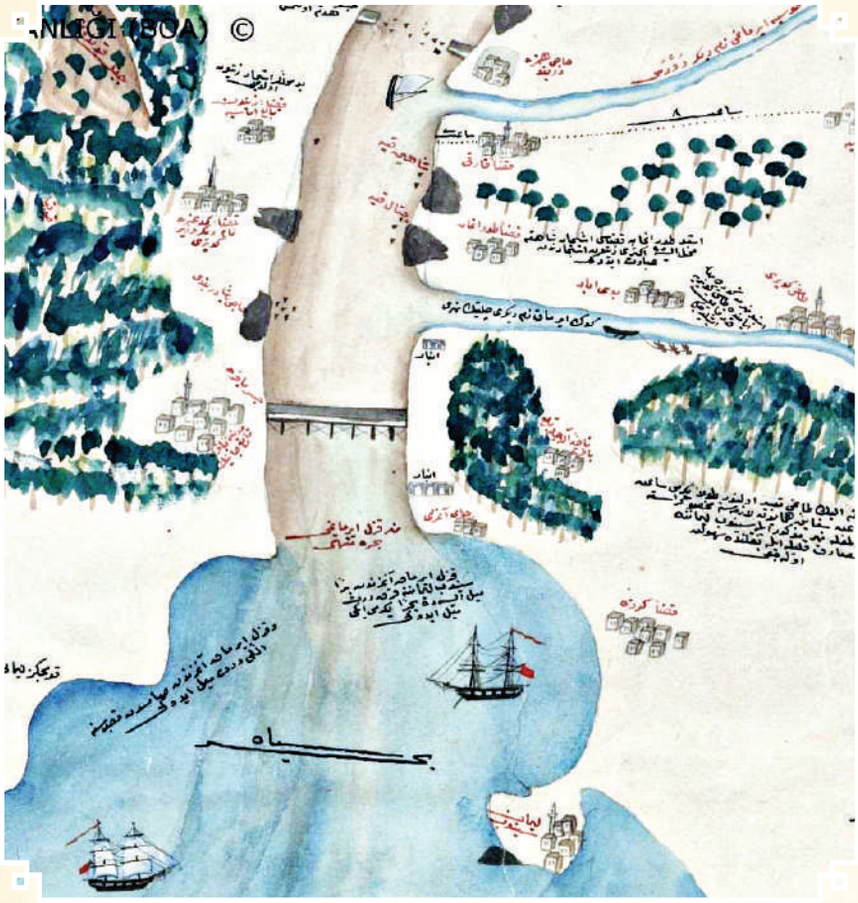

Şekil 1. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan; mansapdan (denize döküldüğü Karadeniz kıyısından) membasına (Sivas Kızıldağ'a) kadar Kızılırmak ve çevresini gösteren bu haritada iki detay dikkat çekiyor; (Bafra köprüsü güneyinde) Kızılırmak üzerinde yelkenli bir kayık ve Gökırmak üzerinde de (akıntıya ters yönde) insan gücüyle çekilerek yüzdürülen bir başka kayık. İşte konumuz bu kayıklarla ilgili.*

Bafra – Vezirköprü arasında 1960'lı yılların başlarına kadar devam eden ve daha sonra karayollarının gelişmesi ile sona eren kayıkçılık faaliyeti zor ve meşakkatli bir işti. Irmak boyundaki köylerde ve Bafra'da yaşayan bugün 70 yaşın üzerinde olan hemen herkesin çok iyi hatırladığı bu ulaşım şekli kendi içinde oldukça ilginç hikâyeler ve hatıralar. Bizzat olayı yaşayanlardan dinleyip kaydettiğimiz bilgileri daha kapsamlı bir makalede değerlendireceğimizi belirterek, şimdilik bu yayında konu ile ilgili olarak yapılan eski bir çalışmadan da yararlanarak, olayın teknik boyutunu ve uygulama şeklini hatırlatmakla yetineceğiz[3]. Kayıkçılığın son yıllarında sahada araştırma yapan merhum Erdoğan Akkan'ın yaptığı çalışma bu hususta bize büyük kolaylık sağladı[4]. Hocamızın bu çalışmasından da faydalanarak Samsun'da unutulmaya yüz tutmuş bu faaliyeti gündeme getirmek istedik[5].

1. Kayıkların güzergâhı

Kızılırmak'ta yelkenli kayıkların güzergâhı, Bafra'da Çetinkaya köprüsü civarındaki iskeleden başlıyor, 80-100 km güneyde Vezirköprü'de,(Vezirköprü'nün iskelesi durumunda olan, yaklaşık 10 km batısındaki) Çeltek köyü iskelesine kadar uzanıyordu. Şahinkaya boğazını geçip Vezirköprü'ye yaklaştığında eğim de arttığı için, oradan daha güneye geçmiyordu. Vezirköprü'nün karayolu bağlantısı kurulunca ırmakla ilişkisi kesilmiş, bu nedenle de kayıkçılığın son zamanlarında güneydeki en son varılan yer Kuruçay olmuştu. Fakat Çeltek köyü yukarısında (Vezirköprü tarafında da) Bafra tarafından bağımsız olarak Çeltekli kayıkçılar kayıkçılık yapmaya devam ediyor, bunlar da vadi boyunca üretilen pirinci Vezirköprü, Alaçam ve Bafra gibi büyük pazarlara ulaştırmada aracı oluyorlardı.

2. Kimler, hangi şartlarda kayıkçılık yapıyordu ?

Irmak boyunda arazinin engebeli olduğu, zirai üretimin geçim şartlarını zora soktuğu köylerde bir kısım vatandaş kayıkçılık yaparak, ya da bu kayıklarda tayfa olarak geçimini sağlıyordu. 1960'lı yıllara kadar karayollarının da henüz bölgeye girmemiş olması eskiden beri kullanılan ırmak yolunu cazip hale getiriyordu. Kayıkçılık zor bir işti ve sürdürülebilir değildi. Kazancı az, taşınan eşya basitti ve bir yekûn teşkil etmiyordu. 1960'lı yıllara kadar gelebilmesi de yöre insanının bir kısmının yapacak başka bir işi olmamasından kaynaklanıyordu[6].

[3] *Samsun'un Ulaşım Tarihi ile ilgili olarak tarafımızdan (ırmak yolları ile Bafra ve Çarşamba demiryollarını da kapsayan) ayrıntılı bir çalışma yapılmaktadır. Bu makaledeki bilgiler söz konusu çalışmanın küçük bir bölümüdür. Amacımız, konu ile ilgili elinde belge ve bilgisi olanların dikkatini çekmek, onları da yayınlayarak gelecek nesillere aktarmaktır. Bu hususta bize yardımcı olabilecek kişilerin cyilmaz@omu.edu.tr adresine (eski fotoğrafların kopyası, hatırası olan yaşlıların -torunları tarafından telefonlara kolayca kaydedilebilen- ses kaydı vb. türden ekleri olan) e-posta atmalarını sabırsızlıkla beklediğimizi belirtmek isteriz.*

[4] *Erdoğan AKKAN (1963), Kızılırmak'ın Aşağı Kesiminde Kayıkla Nakliyat. Ankara Üniversitesi, DTCF Dergisi, Cilt: XX, Sayı: 3-4. Ankara.*

[5] *Unutulmamalıdır ki aynı faaliyet Çarşamba - Ayvacık - Erbaa arasında Yeşilırmak üzerinde ve Terme'de Terme çayı üzerinde de yapılıyordu. Fakat oralarla ilgili olarak da elimizde yeterli bilgi yoktur. Bilen ve hatırlayanların Çarşamba ve Terme hakkında da (tarihe not düşmek adına) bize yardımcı olmalarını bekliyoruz.*

[6] *Akkan'ın ifadesine göre,1960'lı yıllarda Altınkaya Barajı'nın etütleri yapılıyormuş ve bunu duyan (son nesil) kayıkçılar da yapılacak bu baraj sayesinde, çok eziyetli bir iş olan ve çaresizlikten yapmak zorunda kaldıkları bu kayıkçılık işinden kurtulacaklarını, devletin kendilerine verimli ve bol arazi vererek geçimi daha kolay bir yere gönderileceklerini düşünerek, daha müreffeh bir geleceğin kendilerini beklediğini umut ediyorlarmış.*

3. Topografya ve iklim

Kızılırmak'ın (kuzey yönde ilerleyerek) Şahinkaya yarma vadisini geçtikten sonra eğimi azalır ve bazı istisna yerler hariç, (Bafra'ya doğru) geniş bir yatak içinde, salınarak nazlı nazlı akar (Foto 1-2).

Foto 1. Altınkaya Barajı su tutmadan önce Kızılırmak'ın Şahinkaya boğazından çıkış yeri, Kuruçay köyü mevkii (Foto:H.İ.Önger)

Foto 2. Barajlar yokken (Derbent güneyinde) nazlı nazlı akan Kızılırmak (Foto: Anonim).

Bu durgun akış ve yataktaki eğimin azlığı senenin büyük kısmında, kayıkların kuzeyden esen hâkim rüzgâr kuvveti ile yelkenlerini şişirerek, (Bafra'dan Vezirköprü'ye doğru) ırmağın akış yönünün tersi istikamette gitmesine yardımcı olur (Şekil 2, Foto 3). Özellikle saat 10'dan itibaren denizden karaya doğru esen meltem rüzgârları etkilerini Bafra'dan başlayarak Şahinkaya yarma vadisine kadar hissettirdikleri için kayıkçılar bu rüzgârlardan yaralanma konusunda oldukça mahirdirler.

Şekil 2. (Haritadan) Kızılırmak üzerinde yelkenliler.

Şekil 3. Haritada üzerinde kayıkların çekilmesi.

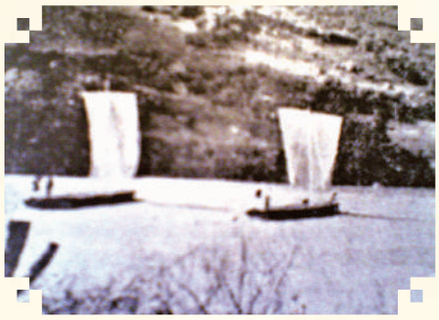

Foto 3. Irmak yukarı giden yelken açmış kayıklar.

Foto 4. Kayıkların beden gücüyle çekilmesi

Ancak ırmağın akış yönü tersine seyahat her zaman kolay olmamakta, ırmağın büklümler çizerek ilerlediği mevkilerde, vadi yamaçlarının yüksekliğinden kaynaklanan kuytu yerlere rüzgâr ulaşamadığı durumlarda, ya da rüzgârın ters, yani güneyden kuzeye estiği durumlarda yelken sönmekte, o zaman kayığı hareket ettirme işi insanların beden gücüne kalmaktadır. Bu durumda yelken derhal indirilmekte, kayığın 3-4 tayfası suların içine atlayarak kayığı bir halatla (bazen kilometrelerce) omuzlarında çekmeye başlamaktadır (Şekil 3, Foto 4). Kış aylarında, suyun kabarık ve soğuk olması nedeniyle büyük eziyete dönüşen bu iş, insanların geçimlerini sağlamak için ne tür bir işe muhtaç olduklarını göstermesi bakımından hayret ve üzüntü vericidir.

4. Mesafe ve Zaman

Akış yukarı boş olarak götürülen kayıklar, Bafra - Çetinkaya köprüsünden Kuruçay köyüne kadar 3-4 günde çıkabilmektedirler. Yolculuk rüzgâr müsaitse 2 gün, değilse 4 gün sürebilmektedir. Şöyle ki; Bafra köprüsünden ilk gün hareket eden kayıklar iyi bir rüzgâr yakalamışlarsa o gün akşama kadar 45-50 km yol kat ederek İğdir veya Bengü köylerine ulaşmakta, geceyi orda geçirmektedirler. Ertesi gün sabah yola çıkıp akşama da Kuruçay'a varmaktadırlar. Kayıkları karanlıkta hareket ettirmek imkânsız olduğundan adı geçen köylere ulaşamazlarsa geceyi kayıkta ya da yakın bir köyde geçirmektedirler.

Kayıklar dönüşte yüklü olduklarından sadece akarsuyun akışından faydalanarak hareket ederler. Bu kez de çıkışın tersine akarsuyun derinleştiği ve buna

bağlı olarak akış hızının arttığı yerlerden gitmeye çalışılmakta, akarsuyun çok durgun ve yavaş aktığı yerlerde ise kürek çekilmektedir. Kayık yüklü olarak akarsuyun akış yönünde hareket ettiği için 1-2 günde Bafra'ya ulaşılmaktadır.

5. Kayık sayısı

Nakliyat işi yapan 30-35 kayık vardır. Kayıkçıların hemen hepsi Iğdır ve Bengü köylerinden, 3-4 tanesi de Çaltı köyündendir. Kayıkçıların verdikleri bilgilere göre daha eskilerde, Samsun demiryolu yapılmadan önce, Bafra ve Samsun'un zahire ihtiyacı bu yoldan kayıklarla sağlanıyor, Vezirköprü'den Bafra'ya günde 30-40 kayık zahire indiriliyordu. 1/200.000 ölçekli bölge haritasında Kızılırmak kenarında Bafra köprüsü civarında bir "iskele"nin gösterilmesi, burada bir iskân yerinin işaretlenmiş olması, o dönemde yıkıntıları halâ ayakta olan binalar vd., bunların hepsinin, vaktiyle birer yük iskelesi ve kayıklara malzeme götüren kervanlara konaklık vazifesi gördüğü anlaşılmaktadır[7].

6. Kayıkların teknik özellikleri

Kayıkları yöre halkı bizzat kendisi yapmaktadır. Nehir kayıklarının planı diğer kayıklardan farklıdır. Malzeme olarak bölgedeki çam ağaçlarının düz olanları kullanılmaktadır. Malzeme parasız, işçilik de kendilerinden olunca kayıklar ucuza gelmektedir. Kayıklar genel olarak 14-15 m boyunda, 2,5-3 m eninde ve 80-90 cm derinliğe sahiptir. Akarsu sığ ve kayığın kuma oturma ihtimali fazla olduğundan, deniz kayıklarının aksine, bunların altları düzdür. Bu yüzden de devrilme ihtimalleri daha fazladır. Akış yukarı giderken çekilen yelken ise kayığın önüne dikilmiş 8-9 m yüksekliğindeki bir direğe çekilmektedir. Üstü yatay bir kalasa geçirilmiş olan yelken, tek makara ile çekilip indirilmektedir. Yelken bezi 4,5 – 5 m eninde olup, dikdörtgen biçimlidir.

7. Kayıklar nasıl hareket ediyordu?

Yelken direği kayığa 4 urganla bağlıdır. Yelken bu urganlardan öndeki ikisine yaslanarak şişmekte, rüzgârın kayığı hareket ettirmesini sağlamaktadır. Yelkenin alt iki ucunun bağlı olduğu ipler "kaptan"ın elinde bulunmakta, kaptan bunlar vasıtası ile kayığı sevk ve idare etmekte, akarsuyun büklümlerine uygun olarak kayığı karaya oturtmadan, dik kayalık ve yamaçlara çarptırmadan yüzmesini sağlamaktadır.

Kayıkta kaptandan başka 3-4 tayfa daha bulunmaktadır. Bunlar kayığın sığ yerlerde karaya oturmasını engellemek, ya da yamaçlara çarpmaması için ellerindeki "cerek" adı verilen ucu demirli sırıklarla kayığın idaresine yardım ederler (Foto 5). Bu kişiler rüzgârın ters estiği durumlarda yelkeni derhal indirerek, ya da 'taşarkası' denilen rüzgâr almayan kesimlerde yelkeni indirmeden, kendileri suya veya yamaçlara inerek kayığa bağlı uzun bir urgan vasıtası ile kayığı omuzlarında çekmeye çalışırlar (Foto 4). Kayıkla taşınacak eşyayı yüklemek, ayrıca akış istikametinde giderken durgun yerlerde kürek çekmek ve yine akıntı tesiri ile kayığın yamaçlara çarpmasını engellemek için cerekleri kullanmak, bunların hepsi tayfaların işidir.

8. Kayıklarda ne taşınıyordu ?

Bafra'dan Şahinkaya gerilerine ve Vezirköprü yöresinden de Bafra deltasına kadar Kızılırmak boyunun ürünlerini sevk edecek en kısa ve ucuz yol Kızılırmak'tı. Üretim ve tüketim merkezleri arasındaki irtibat bu suyolu ile sağlanmakta ve Kızılırmak üzerinde yılın büyük kısmında kayıklar işlemekteydi. Bilhassa pirinç hasadı zamanlarında Şahinkaya Boğazı'nda trafik daha da artar, Bafra yöresi ile Vezirköprü arasındaki bu ırmak yolu yelkenli kayıkların arz-ı endamına sahne olurdu.

Pirinç nakliyatı dışında, özellikle Bafra - Kuruçay arasında çalışan kayıkların asıl yükü Kuruçay köyünde yapılan tuğla ve kiremit ile yine ırmak boyunca özellikle Bengü köyünde bulunan kireç ocaklarından yüklenen kireçtir. Kuruçay köyü civarında Kızılırmak'a karışan Kuruçay deresinin getirdiği killi-şistli alüvyal mal-

[7] *1950'li yıllarda yayınlanan 1/200.000 ölçekli topografya haritalarında Bafra Çetinkaya köprüsü civarında görülen iskele işaretleri yukarıda bahsedilen bu faaliyetle ilgilidir. Bu konudan haberdar olmayan bazı araştırıcılar, haritalarda gördükleri bu iskelelerden yola çıkarak, "Karadeniz'den içeri giren teknelerin Bafra'ya ulaşabildikleri" yorumlarını yapmışlardır.*

zeme Kuruçay köylüleri için tuğla ve kiremit hammaddesi olarak kullanılmaktadır. Köyde yaklaşık 20 hanenin tuğla kiremit ocağı vardır. Sahipleri tarımsal faaliyet dışında tuğla kiremit üreterek ek kazanç sağlamaktadırlar. Haziran ayından itibaren havanın kurak gitmesi ile tuğla - kiremit yapımı için uygun ortam doğmakta, kiremit dökme ve pişirme işi ağustos sonlarına kadar devam etmektedir. Her ocakta takriben yılda 100.000 kiremit imal edilmektedir. İşte bu kiremitler kayıklarla Bafra ve Kızılırmak vadisi kenarında bulunan diğer köylere taşınmaktadır.

Bunun dışında Bengü ile Çaltıcak köyleri arasında bulunan kireç ocaklarından elde edilen kireç de aynı yolla, kayıkların yükünü oluşturarak, aşağıya taşınmaktadır. Fakat kireç ocaklarının bol odun kullanması ormanların tahrip edilmesine neden olmuş, ruhsatlı odun kullanmayanlara yasak getirilerek kapatılmıştır. Ruhsatlı odun temini de zor ve güç olduğundan buna bağlı olarak kireç ocaklarının da çoğu kapatılmış, son dönemde kayıkların yükü ayrıca bu sebeple de azalmıştır.

Aşağıda belirtildiği gibi, kayıklar

***Foto 5**. Yolcular binmiş, tayfa cereklere asılmış, kayık hareket ediyor. Fakat, yolculuk hangi yöne (Bafra'ya mı Vezirköprü'ye mi) belli değil (Foto: Anonim).*

Foto 6. Çetinkaya Köprüsü civarında bulunan Bafra İskelesi'nde memur oldukları tahmin edilen kişilerin kayık üzerinde verdikleri poz (Foto: Anonim).

akış yönünde (Vezirköprü'den Bafra istikametine) mevsimine göre pirinç, tuğla, kiremit ve kireç taşırken; akış yukarı (Bafra'dan Vezirköprü yönüne) genellikle boş gelmekte, şayet yolcu olursa onları taşımaktadır. İnternet ortamında bulabildiğimiz (Anonim) fotolara bakılırsa hem köylüler hem de memurlar bu yolu ve kayıkları kullanmışlardır (Foto 5-6).

Foto 7. Çeltek köyü yakınlarında dönemin Samsun Valisi'nin maiyetiyle birlikte söz konusu kayıklarla Kızılırmak'tan karşıya geçişi (Foto: Karayolları Gn. Md. Arşivi).

Foto 8.Karayolunun faaliyete geçtiği fakat henüz köprünün inşa edilmediği (1950'li) yıllarda Vezirköprü-Durağan arasında (!) kamyondan bozma otobüsün kayık üzerinde Kızılırmak'tan karşıya geçişi.

O döneme ait fotoğraflardan anlaşıldığına göre bu kayıklardan; Kızılırmak'ın iki yakası arasında, karşıdan karşıya yolcu, yük ve araç geçişleri için de faydalanılıyordu. Karayolları Genel Md. Arşivi'nde yer alan ve Vezirköprü – Durağan arası olduğu tahmin edilen bir yerden çekilmiş fotolar buna örnektir (Foto 7-8).

Foto 9. Bafra'da ilkokul öğrencileri, coğrafya dersi için gittikleri ırmak kıyısında, inceledikleri bir kayığın üzerinde öğretmenlerine poz veriyorlar. Hemen belirtelim ki fotoğrafta kayık içinde yaklaşık 65 öğrenci var (Foto: A.S. İşgör).

1930'ların sonlarına ait başka bir fotoğrafta ise Bafra'daki ilkokul öğrencilerinin bu kayıklardan birini ziyareti görülmektedir (Foto 9). Bu da bize o dönem için kayıkçılığın önemi ve bunların günlük hayattaki yeri hakkında bir fikir vermektedir.

9. Nakliyat nasıl oluyordu ?

Yüklenecek maddenin miktarı ırmaktaki su seviyesine göre ayarlanmaktadır. Irmakta su fazlaysa daha fazla yük, su çekikse daha az yük taşınmaktadır. Hirfanlı Barajı'nın yapılması ile Kızılırmak nehrinin akışı düzene girmiştir. Fakat bu sefer de yazın ırmak çevresindeki çeltik tarlalarına su çekilmesi nedeniyle Bafra'ya ulaşan su miktarı azalmakta, bu

durum nedeniyle yazın ırmaktaki su derinliği yer yer 1 m'nin altına düşmektedir. İşte suyun bu çekik zamanlarında bir kayık 3-4 bin civarında kiremit (4-4,5 ton yük) ancak taşıyabilmektedir. Bazen bu yük bile fazla gelmekte, kayık kuma oturabilmektedir. Bu durumda kayıktaki yük başka bir kayığa veya kıyıya boşaltılarak kayık tekrar yüzdürülmekte, tekrar yüklenerek yola devam edilmektedir.

Sonbahar ayları su seviyesinin yükseldiği ve taşınacak yükün arttığı dönem olduğu için kayıkçılığın da en yoğun yapıldığı dönemdir. Bu dönemde su seviyesinde yükselmeye bağlı olarak taşınan kiremit sayısı da 8-9 bini (10-11 tonu) bulmaktadır. Ayrıca yazın ucuz olan kiremit kışın pahalanmakta, (yazın 1000 tanesi 70-80 liraya köylüden alınıp Bafra'da 110-120 liraya satılırken, kışın kiremit köylüden 60-65 liraya alınmakta, Bafra'da 125 liraya satılmakta), böylece yazın bir seferde kayık başına 150-200 lira kazanılırken, kışın bu kazanç 500 lirayı bulmaktadır.

İlkbahar olduğunda sular yükselmekte, köylüde satacak kiremit kalmamakta, onlar da ayrıca tarla işleri ile uğraştığından bu dönemde kayıkçılık yapılmamaktadır.

10. Kayıkçılığın önemini kaybetmesi ve ortadan kalkması

Samsun'a demiryolu bağlantısı kurulması, ardından karayolunun faaliyete geçmesi ile (ırmak yoluna alternatif yollar ortaya çıktığından) kayıkçılık önemini kaybetmiştir. Gün geçtikçe işin zorluğu yanında, taşınan malzemenin azalması da kayıkçılığın gerilemesinde etkili olmuştur. Bu süreç sonunda (1960'ların başlarına gelindiğinde) kayıkçılık artık kârlı bir iş değildir. 30-35 kayıktan 3-5 tanesi faal olarak hareket halinde olup, bunların sahipleri de sadece kayıkçılık yapmamakta, (kayıkçılıktan elde ettikleri gelir yanında) ellerindeki tarlaları da işleyerek geçimlerini sağlamaya çalışmaktadırlar.

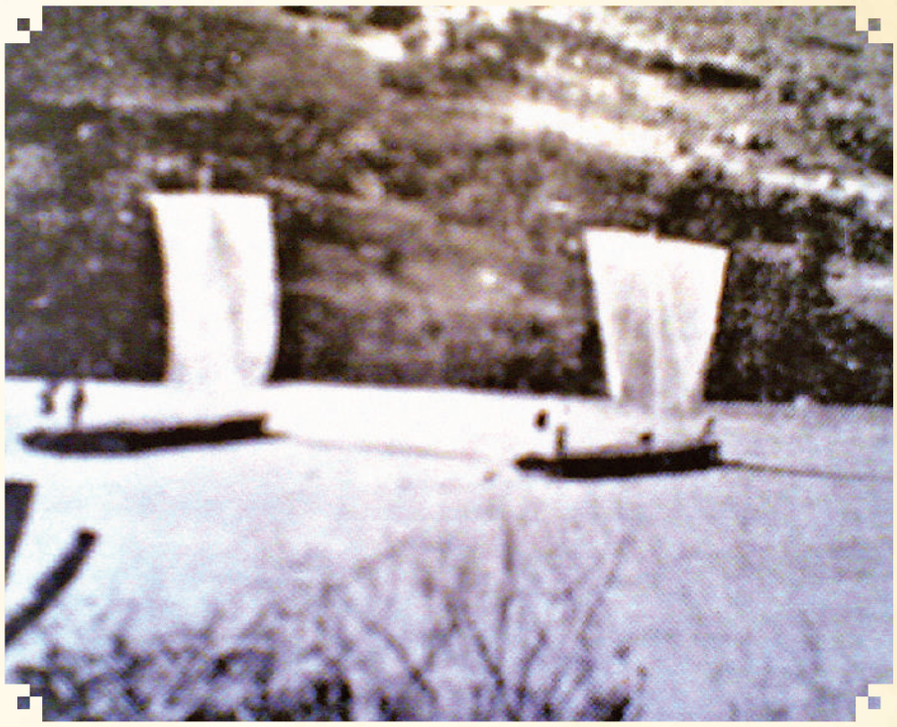

Nihayet 1960'lı yılların sonlarında karayollarının da gelişmesi ile bu zor ve çileli uğraş sona ermiş, yüzyıllarca süren yelkenli teknelerle ulaşım sona ermiştir.

Nihayet Altınkaya ve derbent barajlarının yapılaması ve su tutmasıyla da yaşanan tüm hatıralar sular altında kalmıştır. Şimdi bu baraj gölleri üzerinde, köprülerin olmadığı yerlerde, motorlu tekne ve küçük feribotlar iki yaka arasında yük ve yolcu taşımaya devam etmekte, turist tekneleri eski hatıralar üzerinde ziyaretçilerini gezdirmektedir.

Şahinkaya'nın yalçın kayalıklarına bakıldığında sanki oradan bir ses "Dur yolcu, öylesine seyre daldığın bu sular, bir zamanlar yelkenli kayıkların arzı endam ederek seyrüsefer eylediği Kızılırmak'tır" der gibidir.

DÜN; 1960'lı yılların başları, Şahinkaya yarma vadisinde yelkenli bir kayık; Bafra'dan yola çıkan tekne, arkasından aldığı rüzgâr desteği ile yelkenlerini şişirmiş, akıntıya ters yönde Vezirköprü'nün Çeltek iskelesine doğru süzülerek ilerliyor. V E BUGÜN; Bir zamanlar (çok değil, henüz 50 yıl öncesine kadar), yelkenlilerin cirit attığı Şahinkaya yarmavadisi bugün Altınkaya Baraj gölünün suları altında.

Samsun'da Bir İlim Dervişi
Ahmet Hoca

Röportaj ve Derleme: Hamdi ERER

Bir buçuk yaşında kalem, kâğıt ve öğrenme merakı ile başlayan hayatı 80 yılı doldurduğu halde geçmeyen bir heyecanın hikâyesi...

Erbaa'nın Alinek (Gökal) köyünde doğan ve çocuk yaşında evinden ayrılarak derviş misali bir lokma bir hırka yollara düşen, yorulduğu yerde konaklayan tek başına ve yaya olarak yüzlerce kilometre yol kat ederek ilim peşinde koşan 80 yaşındaki Ahmet Amca (Hoca) ile mütevazı evinde çok sevdiği kitaplar arasında çok hoş ve de bir o kadar tatlı sohbet ettik…

Kendi dilinden kendi hayat hikâyesini dinleyelim;

" Bir yaşımdan sonraki hayatımı hatırlıyorum. Yaylada otururduk. Jandarmalar gelirdi. Onların yakalarında gördüğüm kalem beni çok cezbederdi. O zamanlar kalem yok kağıt yok.

Bir defasında büyükannemin sırtında giderken yerde ucu kırık bir kalem görmüştüm. Heyecanla kalemi işaret ederek büyükannemin sırtından atladım ve kalemi aldım. Kalemle tanışmam böyle oldu. O kalemle, gördüğüm bütün beyaz yerleri, duvarları karalıyordum. Epey kullandım bu kalemi. İşim bittiğinde ise büyükanneme verir, o da bir fesi vardı onun içine saklardı.

Çok çileli yıllarım geçti. Türkiye'nin en sıkıntılı günleri ve yılları benim çocukluk ve gençlik yıllarıma tekabül etti. Ekmek yok, su yok, yiyecek yok elektrik yok…

Öyle bir evde oturuyorduk ki, bir tarafında hayvanlar için çevrilmiş bir yer, diğer tarafta amcamlar için bir yer ve bir tarafta da biz yatardık. Yatardık derken yerde bir minder ve üzerimize bulursak bir örtü. Yoksa yatak yorgan ve yastık ne gezer… Lambamız olmadığı için ateşten hem ısınmada hem de ışıtmada yararlanırdık.

Hayatımda büyükanne ve büyükbabamın etkisi var.(Büyükbabamın beyaz sakalları olduğu için Akbaba derdim). Babam, askerden geldikten kısa bir süre sonra vefat ettiği için anılarımda baba figürü fazla yer almıyor. Büyükannem bir Osmanlı kadınıydı. Halk doktoruydu, öğretmendi, hocaydı…

Babam askerden gelirken bir alfabe getirmişti. Akraba çocukları babamdan okuma yazma öğreniyorlardı. Ben de onlarla birlikte öğrenmeye çalışıyordum. Benim kitapla tanışmam bu alfabe ile oldu. 1945 yılında babam vefat etti. Ondan bana bir kasket kalmıştı. Çobanlık yaparken kasketin içinde bir gazete parçası ilgimi çekti. Öğrenme merakı ile adeta yoğunlaşıyordum öğrenmeye, yazmaya ve okumaya. Gazete parçasında, Adana'da 94 yaşında bir kadının bir hafta sonra mezarından çıkarıldığı yazılıydı. 70 yıldır bu yazıyı hiç unutmadım. Bende nasıl bir izlenim oluşturmuşsa, o olaydan sonra neye mal olursa olsun ilim öğrenmeye karar vermiştim.

Ondan sonra kim ne biliyorsa, hemen ondan bir şeyler öğrenmek için yanına koşardım. Ben de para kazanma, bir şeyler elde etme ya da zengin olma derdi değil ilim öğrenme derdi nüksetmişti.

Ama hayatın bir gerçeği, evin büyük çocuğuyum, babam vefat etmiş bir annem ve kardeşlerim var, Geçinmek diye de bir durum vardı. Ben o ağırlığı da en yoğun şekilde yaşadım. On yaşında çift süren, çobanlık yapan, değirmene buğday götüren ama buğday çuvalını kaldıramayan bir cılız çocuktum.

Bu şartlar altında bile öğrenme merakım asla zayıflamadı. Yakın köylerde okuma yazma bilenlerin yanına kaçar, onların kitaplarını okumaya çalışır ve de onlardan bir şeyler öğrenmeye gayret gösterirdim.

Çayı ilk defa orada gördü ve içti..

Bir Ahmet hoca vardı. Deli hoca derlerdi. Benden birkaç büyük olmasına rağmen kendisine hoca derlerdi. Daha çok onun evine kaçardım. Değirmene buğday götürdükten sonra 30 dakika yürür Ahmet hocanın evine varırdım. Orada bir şeyler öğrenmeye çalışırdım. İlk defa çayı Ahmet hocanın evinde içtim. Evimizde çay hiç olmadı o zamana kadar…

Osmanlıcayı annesinden öğrenir…

Annem gece yarısı kalkar, ateşin ışığında namaz kılardı… Aslında okuma yazma bilmezdi ama ben okurken benim yanlışlarımı düzeltirdi. Ateşin ışığında kitap okumaya bayılırdım. Kitap dediğin de ya eski roman, ya destan ya da bir ders kitabı… Okuya okuya Osmanlıca okumayı pekiştirdim.

Türkçe okuma yazmayı rahmetli kayınpederimden öğrendim. Hem akrabamız olan kayınpederim bizim eve sık sık gelirdi. Geldikçe çocuklara okumayı yazmayı öğretirdi. Ben de ondan epey bir şeyler öğrendim. Onun Sürmeli Bey diye bir kitabı vardı. Şimdi hatırladığım kadarıyla bir destan kitabıydı. Ondan okur ve okuturdu. Sürmeli Bey'i benim Türkçe öğrenme kaynağım oldu.

Annem gece yarısı kalkar, ateşin ışığında namaz kılardı... Aslında okuma yazma bilmezdi ama ben okurken benim yanlışlarımı düzeltirdi. Ateşin ışığında kitap okumaya bayılırdım. Kitap dediğin de ya eski roman, ya destan ya da bir ders kitabı... Okuya okuya Osmanlıca okumayı pekiştirdim.

Hayatın zorlukları birçok meslek alanında çalışmasını zorunlu kılar…

İkinci dünya savaşının en zor dönemlerini hayatımda sıkıntılar olarak yaşadım. Almanların tozu dumana kattığı dönemleri gördüm. Köylerden buğdaylar toplandığına, halkın sıkıntılar içinde kıvrandığına şahit oldum… Onun için öğrenmekle birlikte hayatımı idame ettirmek içinde birçok alanda çalıştım. Terzilik yaptım, radyo tamirciliği, Anahtarcılık, Çobanlık, Hocalık, Çiftçilik… pantolon dikip köylerde sattığımı biliyorum…

Askerde bile öğrenme isteği hep devam eder…

Askere gittiğimde de, Allah'ın takdiridir ki ilimle okumayla meşguliyetim azalmadı, aksine farklı kapılar açıldı. Bir komutanımız vardı. Bir gün; yarın ramazan, kim oruç tutmak istiyorsa ismini yazdırsın. Ona göre iftar ve sahur yemeği çıkaracağız dedi. Ayrıca teravih namazı için içimizden bir imam seçmemizi istedi.

Askerde bazı askerlere Kur'an okumayı öğrettiğim için hemen beni seçtiler imam olarak. Hâlbuki kendimde bu vasfı görmüyordum. Ama mecburen imamlık yapmaya başladım. Aynı zamanda sohbet de yapıyordum. Üç günde bütün bildiklerim bitti. Cemaatin içinden doğulu bir arkadaş çıktı ve sohbeti kendisinin yapabileceğini söyledi. Ramazan sonuna kadar sohbet yaptı ve onda ne kadar derin bir ilmin var olduğunu gördüm. Onu tanıdıktan sonra askerden döndükten sonra çok daha öğrenme isteğim arttı.

Askerden sonra evi terk eder…

Askerden döndükten sonra anneme okumak istediğimi söyleyince, şiddetle karşı çıktı. Çünkü hem evin büyüğüyüm hem de okumak için hiçbir imkânımız yok. Ama ben buna rağmen evden kaçtım. Annemi dinlemeyerek bir gece vakti evi terk ettim. Annem gitmek istediğimi bildiği için elbiselerimi saklamış. Ben de yırtık pırtık elbise ve arkası kopuk ayakkabı ile saatlerce yürüdükten sonra Çarşamba ilçesine geldim.

Nereye ve nasıl gideceğimi bilmediğim ama niçin yola çıktığımı bildiğim bir yolculuğa çıkıyordum. Hiçbir planım yoktu. Sadece bildiğim bir şey var o da ilim öğrenme isteğim. Nerede yorulduysam orada konakladım. Yol, han, bahçe, cami avlusu hiç fark etmiyordu. Cepte para yok. Nerde bir iş varsa 3-5 gün çalışıyorum oradan aldığım para ile kendimi ileriye doğru atıyordum. Hamallık yaptım, çobanlık yaptım, bekçilik yaptım, imamlık yaptım bu kısa sürede… Her ne yaptıysam da asla vazgeçmediğim bir değerim vardı o da dürüstlük. Her yerde dürüst olmaya çalıştım. Allah bu davranışımdan dolayı karşıma hep iyi insanlar çıkardı ve hayırlı çıkış yolları gösterdi.

Her gittiğim yerde Musa ile Hızır'ın hikâyesi gibi ilginç ama bir o kadar da gizemli olaylarla karşılaştım. Sanki hedefine doğru giderken yolda ikmal yapan kervan gibi 5-10 gün kalıyor sonrasında ise yoluma revan oluyordum. Para yok, elbise yok, yiyecek yok ama her fırsatta gizli bir el imdadıma yetişiyordu.

Gemiye kaçak biner…

Askerliğimi İstanbul'da yaptığım için, buranın aynı zamanda ilim öğrenme merkezi olduğunu düşünüyordum. İstanbul'a tekrar gitmeye karar verdim. Şimdiki Büyük Caminin olduğu yer denize kıyı idi. Gemiler yanaşamazdı kıyıya. Oradan kayık ile gemiye taşınırdı. Ben de kayıkla gemiye gittim ve kimsenin görmediği bir yere saklanarak yolculuk yapmaya karar verdim. Sonunda yakalandım ve Zonguldak'ta beni gemiden indirdiler. Zonguldak'ta 5-6 ay kaldım. Orada maişetimi kazanmak için hamallık yapıp handa kaldım. Sonra imamlık yapmaya başladım. Tanıştığım bir imam İstanbul'da bir adres vererek oraya bir an önce gitmemi önerdi. Uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra Gönenli Mehmet Efendinin dergâhına ulaştım.

Orada barınmaya başladım. Benimle birlikte birçok kişi barınıyordu dergâhta. Kimsesiz garibanlar, Anadolu'dan okumak için gelenler, evden kaçanlar hep Gönenlinin dergâhında kendilerine barınacak bir yer buluyordu. Kendi kendimize bir şeyler okuyor öğrenmeye çalışıyorduk. Sonra Fatih caminde bir müezzinin ders verdiğini öğrendiğimde oraya devam ettim.

İnkılap dönemi ve çileli yıllar, aç biçare zamanlar başlar…

Türkiye'de inkılap oldu. İstanbul'da hayat durdu ve çileli ve sıkıntılı dönem başladı. Ben de bu arada bir hoca ile tanıştım. Vanlı Abdullah Aydın Hoca Efendi. Uzun bir dönem benim eğitimimde etkisi olacak olan Abdullah Aydın hocadan gizli gizli ders almaya başladım. Kâh cami kürsüsünde vaaz eder gibi ders yapıyor, bazen de karanlıkta talim yapmak suretiyle derse devam ediyorduk.

Üç-dört gün aç kaldığımız oluyordu. Açlığımızı mevlitlerden aldığımız bir fişek şekerle bastırıyor, açlıktan dolayı ağız kokumuzu da ağzımıza esans sürerek gidermeye çalışıyorduk.

Kursta 40-50 kişi kalıyordu. Hepsi de aç susuzdu. Ben bir nevi abilik yapıyordum. Pazarları dolaşır, kırılmış karpuzları toplar, fırınlardan bayat ekmekleri alıyor, akşamları ekmek doğranmış şerbetle karnımızı doyurmaya çalışıyorduk.

Kurs hayatımız da çok gizemli anılarımız oldu. Bizim ilim öğrenme sevdamız ve sabrımız, Allah'ın rahmetinin ve bereketinin sağanak sağanak yağdığına çok defa şahit olduk. Hiç ummadığımız ve beklemediğimiz zamanlarda karşımıza cömert insanlar çıkardı rabbimiz.

İstanbul'da 6 sene kaldım. Muhtelif hoca efendilerden ders alma imkânım oldu. Her türlü zorluklara rağmen şükürler oldun ki ilim öğrenme isteğim asla azalmadı.

Evlenip Samsun'a yerleştikten sonra da kitaptan, ilimden ve okumaktan geri kalmadım. Bütün hayatım kitaplarla geçti. Param olmadığı zamanlarda bile borçlanarak kitap aldım. Maaşımı kitaba yatırdım. Beş yıl, almak için beklediğim kitap oldu. Nerede eski bir kitabın var olduğunu duysam hemen oraya gittim. Hurdacılardan antikacılardan kitaplar topladım. En büyük dostlarım kitaplarım bu gün…

Sıra dışı yaşam biçimi ve hayat felsefesiyle Samsun'un kitap ve ilim aşığı Ahmet Hoca(Amca), mütevazı evinde, zamanının büyük bir kısmını kitaplarıyla geçirir, erken yatar, gece kalkar, saatlerce kitapları ile meşgul olur, adeta kitaplarla konuşur, kendine has sağlık önerilerini eski kitaplarda bulduğunu söyler.

En önemli özelliği ise, bütün sıkıntıların doğal bir çözümünün olduğuna inanmasıdır.

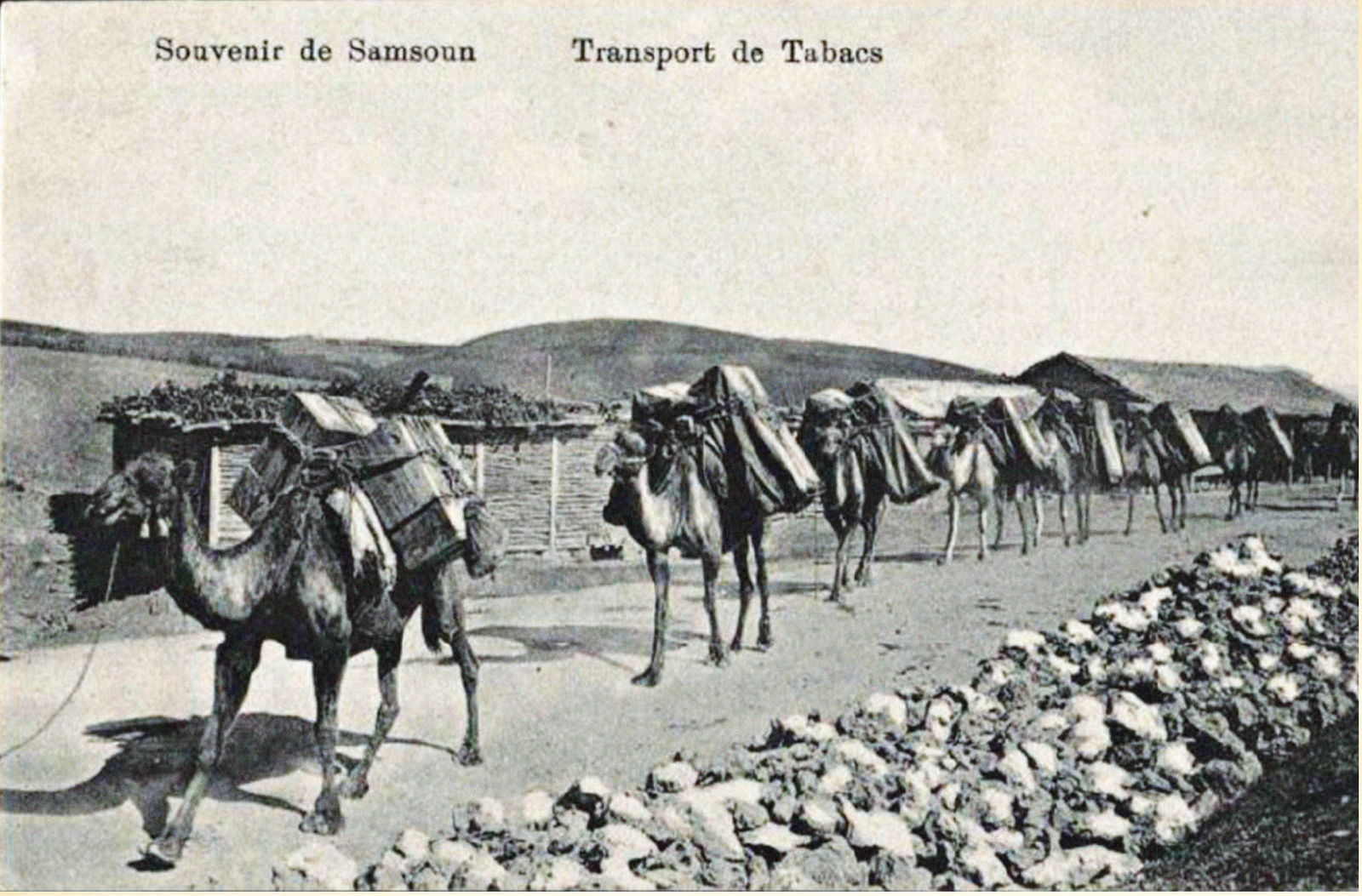

Salnamelere Göre Canik Sancağı'nda

Hayvan Ürünlerinde 20.Yüzyılın Başlarında Neler Aldık Neler Sattık?

Mehmet KÖSEOĞLU

Canik Sancağı'nı oluşturan kazalar Samsun merkez, Bafra, Çarşamba, Ünye, Fatsa'dır. Bu kazalara bağlı Kavak, Alaçam, Terme ve Karakuş ise nahiyedir.

Vilayet salnameleri, 19.yüzyıl ve 20. yüzyıl başlarında sancakların idarî, sosyal, ekonomik durumlarını sunma açısından tarih araştırmalarının önemli kaynaklarından birisidir. 20. yüzyılın başında Canik Sancağı Trabzon Eyaleti'ne bağlıdır. Canik Sancağı'nı oluşturan kazalar Samsun merkez, Bafra, Çarşamba, Ünye, Fatsa'dır. Bu kazalara bağlı Kavak, Alaçam, Terme ve Karakuş ise nahiyedir.

İthalat ve İhracata Dayalı Hayvan Ürünleri

Deri ve Sahtiyan:

Canik Sancağı'nda ithal edilen hayvan ürünleri genelde deri ve sahtiyandır. Sahtiyan; tabaklanarak boyanmış ve cilalanmış deridir. 1900 ile 1904 yılları arasında 219.393 tondan 270.713 tona kadar ithalatı yapılmıştır.

İhracına bakıldığında 1900 yılında 432.371 ton; 1901'de 678.707 ton, 1902 yılında 585.048 ton olarak deri, vahşi hayvan postu ve sahtiyan yurt dışına ihraç edilmiştir.

Yumurta:

Et ve yumurta açısından ticarî değeri olan hindi, kaz, ördek ve tavuklar Karadeniz sahili boyunca en fazla Canik Sancağı'nda beslenmektedir. Yu-

murta açısından; Canik Sancağı'nda en fazla üretim Bafra kazasındadır. Fatsa kazası da yumurta ihracında önemli bir yere sahiptir. Samsun Limanı'ndan ihraç edilen yumurta; 1899 yılında. 1.457.488 ton, 1900 yılında 2.172.119 ton, 1901 yılında 3.176.708 ton, 1902'de ise 2.889.316 tondur.

İpek Kozası:

19.yüzyıl sonlarında salnamelerde Canik Sancağı'nda ipekböcekçiliği yetiştiriciliğine yönelen kişiler olduğundan bahsedilmekte fakat böceklere sirayet eden bir hastalıktan – karataban hastalığı- ipekböcekçiliğinin sekteye uğradığı hatırlatılmaktadır. Bunun da çaresi olarak pastör usulüyle tohum istihsali önerilmektedir. Dut ağaçlarının yetişmesi için uygun bir iklime sahip olan bölgede bu sektörün yeniden canlandırılması gerektiği ayrıca belirtilmektedir.

Düyun-ı Umumiye İdaresi'nin Bursa ve İzmit'te bu alanda gösterdiği müsâadatı (imtiyazı) Samsun ve Trabzon'da yapması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Samsun Limanı'ndan ihraç edilen koza; 1899 yılında 46.258 ton, 1900 yılında 29.509 ton, 1901 yılında 48.754 ton, 1902'de ise 75.697 tondur.

Yün, Tiftik:

Samsun Limanı'ndan ihraç edilen yün ve tiftik; 1899 yılında 287.398 ton, 1900 yılında 451.616 ton, 1901 yılında yapağı tiftik 352.825 ton, 1902'de ise yapağı tiftik 540.143 tondur. Salnamelerde tiftik üretiminin hangi kazalarda olduğu belirtilmemektedir. Yün mamulatının ithal ürünler olarak yurt dışından getirildiğini de belirtebiliriz.

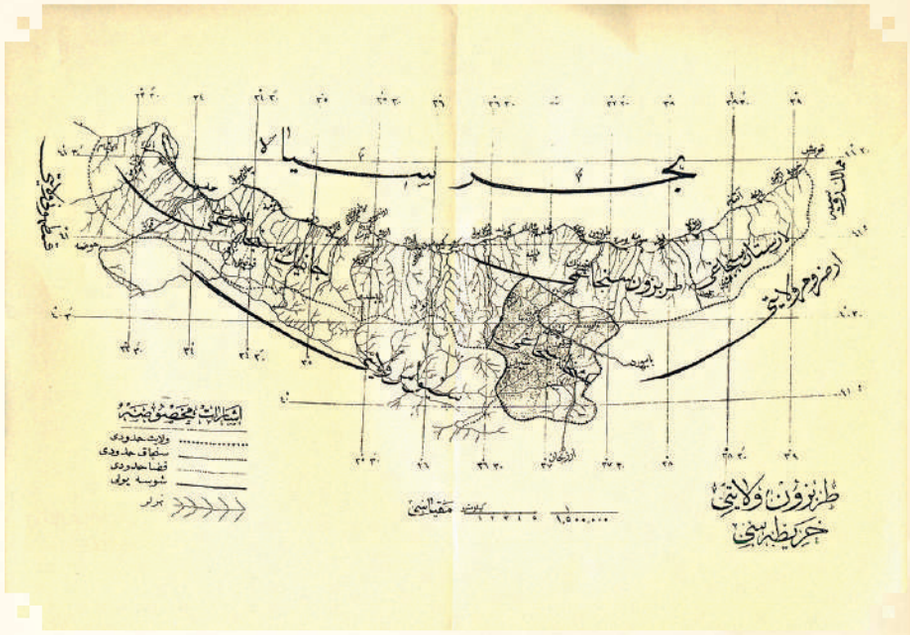

Diğer Ürünler:

Canik Sancağı'nda 1899 yılında 460.026 ton ile kemik ihracı da bulunmaktadır.

SON SÖZ

Avrupa'nın kapitalist ekonomi sistemi karşısında Canik Sancağı'nda hayvan ürünlerinde şirketleşme olmaması veya özel sektörün bu alana girememesi dışa dönük pazarlamayı sekteye uğratmıştır. Sancakta hayvan ürünleri, genel olarak yerel ekonomiye dönüktür.

KAYNAK/ Trabzon Vilayet Salnamesi, 1900 (H.1318) Yılı / 1901 (H. 1319) Yılı / 1902 (H.1320) Yılı / 1903 (H.1321) Yılı / 1904 (H.1322) Yılı.

Emekli Vali, Şair, Yazar
Rıza AKDEMİR

Prof. Dr. İSA KAYACAN

Rıza Akdemir'in beyefendiliği, sakinliği, kimseyi kırmayan tutum ve davranışı gönüllerde akıllardadır. Bunlar böyle kalacaklardır.

Vefatla aramızdan ayrılanlar, dünyalarını değiştirenler, sevdiklerimiz, saydıklarımız, aradıklarımız, aramaya devam edeceklerimiz bir bir sıralanırken, içimiz yanıyor, yüreğimiz burkuluyor.

Son olarak dünyasını değiştiren, aramızdan ayrılan emekli Vali, şair – yazar ve hatip Rıza Akdemir bizleri yalnız bırakıp gitti. Vakti gelen, sırası gelen gidiyor. Durdurulması mümkün değil. Allahın yazdığı, vakit saat geldi mi her şey bahane oluyor, böyle kabul ediliyor.

Rızâ Akdemir, bir İstanbul beyefendisi… Konuşmaları ilgiyle izlenir, alkışlanırdı. O " "Hanımefendileri, beyefendileri saygıyla, sevgiyle" selamlayarak söze başladı mı, herkes pür-dikkat dinler, dinler, uzun uzun alkışlardı.

Rıza Akdemir'in beyefendiliği, sakinliği, kimseyi kırmayan tutum ve davranışı gönüllerde akıllardadır. Bunlar böyle kalacaklardır. Rahmetli eşini kaybettikten sonra dünyasındaki yıkımı zor kabullendi ama rahmetli eşini fazla bekletmeden yanına koştu, gitti. Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun efendim.

RIZA AKDEMİR

1930 yılında Rize'nin İkizdere ilçesinde doğdu. İlk orta ve Lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. Sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin idari şubesini bitirdi.1960'ta Samsun'da maiyet memuru olarak devlet hizmetine girdi.,Çorum'un Ortaköy ilçesine kaymakam olarak atandı. Daha sonra Almanya Hükümetinin davetlisi olarak, Federal Almanya'da mahalli idareler üzerinde araştırmalar yaptı. Türkiye'ye döndükten

sonra sırasıyla Sarız, Olur, Niksar kaymakamlıklarında bulundu.1975 yılında Siirt valiliğini müteakiben, İçişleri Bakanlığı'nda Özlük İşleri Genel Müdürlüğü, Müsteşar yardımcılığı vazifelerini yerine getirdi. 1982 yılında kanunsuz ve haksız bir tasarrufla takdirname verilerek 36 Vali arkadaşı ile birlikte emekliye sevk edildi. Büyük Türkiye Partisinin ve daha sonra Doğru Yol Partisinin kurucusu oldu.

ANAP Hükümetinin iş başına gelmesiyle, tekrar İçişleri Bakanlığına döndü. Müşteşar Yardımcılığı görevinde bulundu. Balıkesir Valiliğine tayin edildi ve 1995 yılında emekliye ayrıldı.

Evli ve 2 çocuk babası olan yayınlanmış 25 ayrı kitabı bulunan, Kaymakamlık anılarını yazan, İLESAM Genel Başkanlığı görevinde de bulunan Rıza Akdemir, 09 Nisan 2012 tarihinde vefat etti. 10 Nisan 2012 tarihinde Kocatepe Camiinde öğle namazının ardından kılınan cenaze namazından sonra, Ankara Karşıyaka Mezarlığında toprağa verildi.

Balıkesir Valisi iken, o günün Balıkesir Milletvekili Hüseyin Balyalı'yla aralarında bir fikir mücadelesi geçmişti. Bu olaydan çok üzülen Rıza Akdemir, dimdik duruşuyla 6 dörtlükten meydana gelen şiirle cevap vermiş, bu şiir 09.09.1995 tarihli Hürriyet Gazetesinde "Şiirli Kavga Savaşına dönüştü." başlığıyla yayınlanmıştı. Bu şiirin iki dörtlüğü:

Nara atarak çıkma meydana/ Ben gölgemi bile çiğnetmem sana/ Dinle sözlerimi atma yabana/ Öyle kuru sıkı vız gelir bana.

Umurumda değil mebusu, beyi/ Unumu eleyip astım eleği/ Bana çifte atan yaban eşeği/ Ayağımın altında toz gelir bana.**

Not: Bu yazının Bütün Şehir Dergisi'nde yayınlanması için izin veren merhum İsa Kayacan'ın kızına teşekkür ederiz.

Balıkesir Valisi iken, o günün Balıkesir Milletvekili Hüseyin Balyalı'yla aralarında bir fikir mücadelesi geçmişti. Bu olaydan çok üzülen Rıza Akdemir, dimdik duruşuyla 6 dörtlükten meydana gelen şiirle cevap vermiş, bu şiir 09.09.1995 tarihli Hürriyet Gazetesinde "Şiirli Kavga Savaşına dönüştü." başlığıyla yayınlanmıştı.

Şâir ve Yazar Vali'mizin "bir ziyâret sonrası"ndaki "duyguları"nı dile getirdiği "SAMSUN'DAN-Sınıf Arkadaşlarıma" başlıklı şiirini, ardından da "Fâzıla Atabek"e ithâf ettiği bir şiirini, aynen sunuyoruz:

SAMSUN'DAN-Sınıf Arkadaşlarıma

Bu sene Samsun'da geçti bir ayım
O güzelim şehir bir hayâl olmuş
O güzelim şehir bir hayâl olmuş
Nasıl anlatayım, nasıl sayayım
Eski Mecidiye bir masal olmuş.

Dolanıp durduğum yollar bu muydu?
Meyve taşladığım dallar bu muydu?
Zaman nasıl geçti... Umulur muydu?
Demek bir dönüşü olmayan yolmuş.

Sokakları insan akan bir nehir...
Duvarları kirli, havası zehir
Hayır!.. Bizim değil artık bu şehir
Sanki Çamlıbel'e bir misâl olmuş.

Evvelce sokaklar böyle dar mıydı?
Böyle gençlik, böyle şeyler var mıydı?
Lise'ye giden yol bu kadar mıydı?
İsmini yazdığım çınar ne olmuş?

Nerde Akif, Orhan, Ayfer'le Yıldız
Kahkahası çın çın öten çilli kız
Dolaştım sahiller boyunca yalnız
Mâziyi anmakta pek muhal olmuş.

Aklımı hep geçen günlere taktım
Utanmasam yolda bağıracaktım
Dostların adını çağıracaktım
Hâfızamda solgun çehreler kalmış.

Bir garip hayâle daldığım günde
Gölgeni aradım Lise önünde
Bildim ki o gönül yarası bende
Ne bir ân eksilmiş, ne de kaybolmuş.

Gözlerimin mâni olup yaşına
Seni sordum birkaç arkadaşına
Dediler: "Yaşıyor yalnız başına
Hâlâ lisedeki gibi güzelmiş."

Hani bir ahşaptan eviniz vardı
Gece pencereden güneş doğardı
Şimdi çevresini binâlar sardı
Bahçenizin yeri apartman dolmuş.

Neclâ o sevdiği subaya varmış
Şimdi kocasıyla Bursa'dalarmış
Türkân'ın kabrini çiçekler sarmış
Duvağından önce gül yüzü solmuş.

Hâtıralar gözü yaşlı her yerden
İçimde bir dünyâ yıkıldı birden
Kalbim hüzün dolu kaçtım şehirden
Cennet umuyordum meğerse çölmüş.

Samsun, 18 Temmuz 1983

SAMSUN HÂTIRALARI

Fâzıla Atabek Hanımefendiye Saygılarımla

Uzun bir yolculuktan sonra Samsun'a indim
Dolaştım sokakları, sahillerde gezindim.

Gençliğimin cenneti, ey büyük emel şehir
Ey kutsal bir dâvâyı başlatan temel şehir.

Bağrımın ateşine su veren serin pınar
Merhaba!... gölgesinde huzur duyduğum çınar.

Rûhumu mayalayan, beni yoğuran şehir
Hasreti can evinde yıllardır duran şehir.

Hayâllerle elele, dolaştım adım adım
Asfalt kokan yollarda, gençliğimi aradım.

Sordum geçen yıllardan geri kalan iz nerde,
Beni bağrına basan, o berrak deniz nerde?

O köpüklü denizin şimdi pusmuş hâli var
Tıpkı dar bir kafese konan bir kuş hâli var.

Beton yığınlarıyla dolmuş kentin dört yanı
Ne oldu Mecidiye, Cumhuriyet Meydanı?

Bir zamanlar tanırdım bu şehrin her taşını
Hançerli'yi, Fener'i, Çiftliği, Subaşını...

Şimdi evler yüzüme garip garip bakıyor
Yüreğimde bir hicrân duygusu bırakıyor.

Bir yabancı gibiyim şaşkın, ürkek, perişan
O eski güzellikten kalmamış artık nişan.

Oturdum tek başıma, Kadıköy'de bir yerde
Geçmiş günler önümde, açıldı perde perde.

Çehreler, hâtıralar geçti önümden bir bir
Bir rüyâyı yeniden, bana yaşatan şehir.

Şu arsaydı bez topun peşinden koştuğumuz
Çocukça bir neş'eyle, oynayıp coştuğumuz...

Şu câminin ötesi, bizim mahallemizdi
Bahçeleri gölgeli, sokakları temizdi.

Yoktu mahallemizin inançsız bir tek ferdi
Bir kuru ekmek bulan "Allah'a şükür" derdi.

Kimsenin başkasının malında gözü yoktu
Zenginler şöyle dursun, fakirin gönlü toktu.

Komşular birbirinin derdini paylaşırdı
İnsanlar akşam eve, helâl ekmek taşırdı.

Kalaylı bakır tastan, su içtiğim çeşmeler
Akşam kapı önünde, oturup dertleşmeler.

İnsanların değeri, maddeyle ölçülmezdi
Birisi ağlıyorken, başka biri gülmezdi.

Kardeş kadar sevdiğim, arkadaşlarım vardı
Yalan dolan bilmeyen, vefalı insanlardı.

O dostlar ki bir sıcak pideyi böldüğümüz
Beraber ağlayarak, beraber güldüğümüz.

Şu ahşap evde benim, bir tanem otururdu
Kapısından geçerken, kalbim nasıl vururdu?

Pencerelere vuran gölgesini tanırdım
Görünce heyecandan, öleceğim sanırdım.

Bu başka bir hikâye, bu bambaşka bir fasıl
Anlatmak istediğim, hayatımızdı asıl.

"Aga" marka bir radyo, evimizin tek süsü
Merzifon bezindendi, masamızın örtüsü.

Savaşan Almanlarda, kalmış babamın aklı
Her akşam haberleri, dinlemeye meraklı.

Rahmetli pek tutardı, Almanları nedense
Derdi ki; "Şu Almanlar, Moskofları bir yense!"

Hâtırıma geliyor, sınıf arkadaşlarım
Ve sızıyor kalbime, damla damla yaşlarım.

Âkif, Tanju ve Hilmi, sonra sevimli Yılmaz
Bu ışıklı insanlar, nasıl kardeş sayılmaz.

Merih, Türkân, Hediye, Orhan, Tekin, Muzaffer
Manolya yüzlü Ayhan, dünyâ güzeli Ayfer.

Kayboldu ufuklarda, perde perde sesiniz
Allah aşkına bana, söyleyin nerdesiniz?

Söylendiği zaman bir yerde İstiklâl Marşı
Dururdu yürüyenler, susardı bütün çarşı.

Türklüğün gururunu alnımızda taşırdık
Hele bir bayrak görsek biz de bayraklaşırdık.

Hepimizin dilinde hep aynı şarkı vardı
Ne ezen, ne ezilen; ne sınıf farkı vardı.

Ne sen ben çekişmesi, ne de parti yaygarası
Ne de yerde sürünen kâğıt Türk parası.

Ne yazlık iptilâsı, ne Mersedes cakası
Bir çift naylon çoraptı, kızların fiyakası.

Ne Arnavut, ne Boşnak; ne Kürt vardı, ne Çerkes
Hür bir vatan üstünde hürdü, eşitti herkes.

Şiir benim için en mukaddes bir hevesti;
Mevlâna'dan, Yûnus'tan, Emrâh'tan gelen sesti.

San'at huzur bulduğum, dinlendiğim limandı
Kaç kez kitap okurken, ufuklar aydınlandı.

Ayrıldım Kadıköy'den ve yürüye yürüye
Sahilde parka doğru, döndüm tekrar geriye.

Bizim zamanımızda, âşk her şeyden azizdi
Kalblerde bir ürperiş ve rüyâlarda bir gizdi.

İyi güzel ne varsa, binip gitmiş atına
Şimdi âşk falan filân, pırasa fiyatına.

Parkta gece yarısı, oturduğum sıralar
Artık yeter elimi, bırakın hâtıralar...

Demek ki hayat rüyâ, demek ki yalan her şey;
Gittikçe özleniyor, mâzide kalan her şey...

Aslında aradığım, ne meydan, ne bulvardı
Bir su gibi ömrümden, akıp giden yıllardı...

Alınız neyim varsa, para diye pul diye
O altın seneleri, bana verin geriye...

Yıllar tükendi bir bir, göründü artık sonum
Bir akşam vakti yorgun, ellerimde bastonum.

Deniz kıyısında, bir taşa dayanacağım
İsmi bende yaşayan, dostları anacağım...

Elveda... Kurtuluşun eşiği olan şehir
Elveda hâtıralar, beşiği olan şehir...

Çınarlarında adım, göklerinde sesim var;
Son günlerimi sende, yaşamak hevesim var... (*)

Şahinkaya Kanyonu

Seyfullah GÜL

Özellikle, dünyanın doğal alanlarının gittikçe azalması, insanların etkisinin en az olduğu alanlara olan talepleri de gittikçe arttırmıştır.

Günümüzde her yıl milyonlarca insan, sürekli yaşadıkları yerlerden geçici sürelerle ayrılarak başka ülkelere veya bölgelere gitmekte ve buralarda gezip-görme, dinlenme, eğlenme ve öğrenme gibi psikolojik, sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamaktadırlar.

Bu gereksinimleri giderme olgusu, son yıllarda yaşanan ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimlerle birlikte şehirlerin karmaşık bir o kadar da boğucu etkisinden uzaklaşmak isteyen insanlarla farklı boyutlar kazanmıştır. Günümüzde geleneksel turizm anlayışının bir ürünü olan "deniz-güneş-kum" üçlüsüyle kitlesel turizm yaygın olmakla birlikte, kültür ve doğa eğilimli turizm çeşitleri de önem kazanmıştır. Özellikle, dünyanın doğal alanlarının gittikçe azalması, insanların etkisinin en az olduğu alanlara olan talepleri de gittikçe arttırmıştır.

Vezirköprü şehri, Kalkolitik Dönem ve Hititlere kadar uzanan medeniyet geçmişi, tarihi ve arkeolojik değerleri, doğal güzellikleri, yöresel el sanatları, yerel kültür unsurları ve Şahinkaya Kanyonu ile Samsun'un önemli turizm merkezlerinden biri özel-

liliğindedir.

Samsun'un belki de bilenmeyen en önemli doğal güzelliklerinden biri de Altınkaya Baraj Gölü'nü adeta ikiye ayıran doğa harikası Şahinkaya Kanyonudur.

Şahinkaya Kanyonu, Vezirköprü'nün Çeltek ve Kuruçay Köyleri arasında, Altınkaya Baraj Gölü'nün en dar ve etkileyici bir yerinde bulunan 3 km uzunluğunda çok dar ve yalçın kayalardan meydana gelmiş bir yarma vadidir. Kızılırmak'ın, Şahinkaya mevkisinde, kırıklı ve çatlaklı kalker yapısını yarmasıyla oluşan bu kanyon (yarma vadi) 500 metreyi bulan derinliği ve 100 metreye düşen darlığıyla eşine az rastlanan bir doğal güzelliktir.

Altınkaya Baraj Gölü yapılmadan önce Vezirköprü-Bafra arasında kayıklarla nakliyat yapılmasına katkı sağlayan Kızılırmak Nehri, oluşturduğu kanyonun Altınkaya Baraj Gölü sularıyla dolmasıyla da yöreye adeta yeni bir doğal güzellik sunmuştur.

Altınkaya Baraj Gölü yapılmadan önce Vezirköprü-Bafra arasında kayıklarla nakliyat yapılmasına katkı sağlayan Kızılırmak Nehri, oluşturduğu kanyonun Altınkaya Baraj Gölü sularıyla dolmasıyla da yöreye adeta yeni bir doğal güzellik sunmuştur.

Şahinkaya Kanyonu, dik ve derin yamaçları, heyecan veren görüntüsüyle insanları kendine çeken ve son yıllarda giderek meraklıları artan bir doğal güzelliktir. Bu özelliliği ile Şahinkaya Kanyonu ve Çeltek Köyü mevki, Bakanlar

Kurulu'nun aldığı kararla eşsiz doğa güzellikleri arasında gösterilip, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2011 yılında Turizm bölgesi ilan edilmiştir.

Samsun'un günübirlik ziyaret zonu içerisinde bulunun Şahinkaya Kanyonu, ziyaretçilerine feribotla kanyon gezisi yapma fırsatı sunması yanında fotoğrafçılık, dağcılık, trekking ve kaya tırmanışı sporları için de önemli bir çekiciliktir.

Kanyon gezisine başlamadan önce ziyaretçiler, Türmen Köyü Kepez mevkisinden Şahinkaya kanyonunu karadan görme fırsatı bulabilmektedirler. Kepez mevkisi, Kanyona kuşbakışı bakma imkanı vermesi yanında, sahip olduğu birçok endemik bitki türü ile de ziyaretçilerine farklı güzellikler sunmaktadır.

Bu doğa yürüyüşünden sonra ziyaretçiler, Kuruçay Köyü, Kayıkbaşı mevkinden araçlarıyla da binebildikleri feribotlarla, ikram edilen semaver çayı eşliğinde en az 45 dakikalık kanyon gezisi yapma fırsatı bulabilmektedirler. Şahinkaya Kanyonu, fotoğraf karelerine sığmayacak kadar güzel manzarasıyla ziyaretçilerine sunduğu keyifli dakikalarla özel bir gün geçirmek ve stres atmak için yapılabilecek en güzel aktivitelerden biri olmayı bekleyen özel bir mekandır.

Samsun'un güneybatısında yer alan Şahinkaya Kanyonu'nun Samsun il merkezine uzaklığı 133 km'dir. Samsun-Ankara karayoluna 28 km uzaklıktaki Vezirköprü'ye ulaştıktan sonra Vezirköprü şehir merkezinin 18 km kuzey batısında bulunan kanyona gitmek için iki güzergah bulunmaktadır. Tercih edilebilecek ilk güzergah, Vezirköprü - Kastamonu yolu üzerindeki Adatepe Köyü yol ayrımından başlayıp Adatepe-Oymaağaç-Türkmen köylerinden geçerek Kayıkbaşı mevkisinde sona ermektedir. Bu güzergah boyunca, Adatepe Köyü'nde bulunan tarihi çamaşırlık, Oymaağaç Köyü'ndeki Hititlerin kutsal şehri "Nerik" kazı alanı ziyaret edilebileceği gibi Oymaağaç Köyü'nde yöreye has Oymaağaç kebabı da tadılabilmektedir. Kanyon gezisi için ikinci güzergah ise Vezirköprü-Kastamonu karayolunun Yağınözü Köyü mevkinden kuzeye ayrılan yolu izleyerek Çeltek Köyü yakınındaki iskelede sona ermektedir. Buradaki feribot Vezirköprü Belediyesi'ne ait olduğu için önceden rezervasyon yaptırılması yerinde olacaktır.

Çarşamba Bisikleti

Yasin KURT

Hep deriz atalarımız daha çok yaşamışlar, işte bu söylemin bir parçasıdır bisiklet, yani bisiklet sağlıktır.

Bisiklet hakkında konuşacak çok konu var aslında, bıraksanız bir ömür boyu konuşabilirim.

Konu Bisiklet olunca son on yıldır çok konuşmaya başladım hatta biraz da fazla oldum diyebilirim. İşin içine teknik, sağlık, gezi, bilim, sanat, hayal ve diğerleri girdi. Yaşam tarzı konuştuk. En önemlisi de şehirleri konuştuk. Birçok program yaptık, yazdık, çizdik. Bütün bunların sonucunda ise anladık ki 'bisikletsiz bir kent yarım kalmış demektir' .Aslında tarihimize baktığımızda bisiklete binen kişi sayısı ile günümüzde bisiklete binen kişi sayısı arasında çok fark olduğunu gördük. Hatta yaşıyoruz, atalarımızın ve yakın tarihimizdeki insanların daha çok bisiklete bindiğini gördük. Hep deriz atalarımız daha çok yaşamışlar, işte bu söylemin bir parçasıdır bisiklet, yani bisiklet sağlıktır.

Türkiye'de 'sakin şehir' anlamına gelen yani Slowcity özelliği olan kaç şehir var bilir misiniz? İlki güzelim kentimiz, biri Ordu'nun Perşembe ilçesi, biri de İzmir Seferihisar'dır. Bu şehirlere, suç oranları, sakinlikleri, doğanın güzelliği, trafiğin durumu değerlendirilerek, Avrupa tarafından slowcity ünvanı veriliyor. Ve bütün haberleriniz Avrupa'da anında yayınlanıyor. Daha doğrusu Avrupa

sizden haberdar oluyor. Perşembe Belediyesi Türkiye için çok güzel bir örnektir. Kentin belediye başkanının, seyyar satıcıların ve zabıtaların ulaşım araçlarını Bisiklet yapması, Türkiye'de tek ve hatırı sayılır bir örnektir. Başkanımızın ulaşım aracı olarak bisikleti kullanması da iyi bir örnektir. Hollanda Cumhur başkanı, zamanında Cumhurbaşkanı olan sayın Abdullah Gül'ü siyah şehir bisikleti ile karşılamıştır, bu davranış o kentin bir bisiklet kenti olduğunun açık bir ifadesidir. Peki, bütün bunlar kendi şehrimizde olamaz mı?

Olur, tabi ki Bisiklet için Atakum ilçemiz şehrin en güzel örneğidir. Yeni yapılan Bisiklet yolları sayesinde bisiklete binen insan sayısı azımsayamayız. Tabi Türkiye'nin 50 şehrinde etkinliklerine devam eden, Bisiklet kültürünü yaşatmaya çalışan PERŞEMBE AKŞAMI BİSİKLETÇİLERİ'nin payı da büyüktür.

Bisiklet bir yaşam tarzıdır. Bunun yanında biz bisiklet kullanıcıları trafik sorununun da Bisiklet ile çözüleceğini savunuyoruz. Sağlık sorunlarının birçoğunun da bisiklet ile çözüleceğini savunuyoruz. Birçok bilimsel veri var. Örneğin Bisiklete bindiğiniz andan itibaren ilk 15 dakika ayaklarınız ve sonrasında gözleriniz dahil her organınızın çalıştığını göreceksiniz. Ciddi kilo vermenin yanında kalp ritminin düzene girdiğini, algınızın daha açık olduğunu da göreceksiniz. Bisiklet sürmeniz için bisiklet ve kask dışında hiçbir şeye ihtiyacınız yok, bir de kararlı olmanız gerekli ki bu da en önemlisidir.

Anlatacağım olay Çarşambalı olduğumdan kaynaklanmıyor, dünyada tektir ve araştırmalarıma göre de başka bir örneği yoktur. Bisiklet ilk olarak İtalya ve Hollanda'da görülmüş ve sonrasında Çin'de yaygınlaşmıştır ve Abdülhamit zamanında da polis teşkilatımız kullanmıştır. İkinci Dünya Savaşında ise Naziler savaşta ulaşım aracı olarak kullanmıştır. Hollanda askerlerinin de on bin adet bisikletini de fırınlarda yakmıştır. Bİ SAN bisikletlerini hepimiz biliriz. Bazılarımızda kullanırız Çarşamba da ise ulaşım aracıdır. Çünki Çarşamba'nın yaklaşık olarak 200'ün üstünde yakın köyü var. Ve bu köylerde Bisikletler ulaşım aracı olarak kullanılır ve köydeki evin kapısındaki tek ulaşım aracıdır.

Dolayısıyla Bİ SAN marka bisikletinde sağlamlığından olsa gerek herkeste de vardır. Ama maalesef çarşamba ismi markanın önüne geçmiş ve bir marka olmuştur. Bİ SAN marka bisikleti gören "Aaaa Çarşamba bisikleti" diyorsa markanın önüne geçmiş demektir. Bu sadece Samsun'da değil Çarşamba'da değil Türkiye'nin her yerinde gördüğümüz kadarı ile de aynıdır. Bizler için iyidir. Bİ SAN için kötüdür kanısındayım. Bilmeyenler için söylüyorum garip gelebilir.

Bisiklet ile yollardayız; Dikbıyık Beldesinde çay ocağına geldik daha biz selam vermeden "Ahaaa turistler geldi" deyince biz de sustuk kasklarımızı çıkarttık, oturduk. Başladılar kendi aralarında konuşmaya "Nerden geldiler, nereye gidiyorlar? Bu ne la, taytlarla gelmişler gafalarında acaiiip bişe sorsana az neri gidile?" tabii kimse soramıyor aralarında sanırım cesaretli bir dayım "Nerden gelisiz la dölüm" deyince iş çözülüyor biz de Samsun'dan geldiğimizi söyledik. "Anii bu dölle Samsun'dan gelilemiş la!" İle biten kısa ve öz bir yaşanmışlık.

Tabi Türkiye 'yi dolaşan hatta dünyayı dolaşan arkadaşlarımız, gezginlerimiz var 12 ayda 11 Bin km yapıp Fuji dağını geçmiş şimdi de dünya turuna çıkmış arkadaşlarımız var. Dünyayı Bisiklet ile dolaşan ailelerimiz de var. Çocukları Yola çıkarken 1 yaşında olup Avrupa'yı dolaşıp Türkiye' ye 5 yaşında geri gelmiş gezginlerimizde var.

Herkesin bisiklete binmesi dileği ile Bol Pedallı Günler..

سنه : ١ — ٤ تشرين اول — ٣٣٩ نومرو : ١

خبر

صاحب ومحرری
مرصلی زاده امین رفیق

اداره مدیری
احمد راسم

اداره خانه‌سی : مجیدیه جاده‌سنده شمس مطبعه‌سی دائرهٔ مخصوصه تلفون ١١٠
اعلان شرائطی . غایت اوجوز اولوب صاحبیله بازارلق ایدیلور . طشره‌دن عطریات . واجزاحقنده صوریله جق سؤاللره سریع جواب ویریلیر اعلاناتدن طولایی اداره‌مز بر مسئولیت قبول ایتمز

نسخه‌سی : ١٠٠ پاره‌در . شمدیلك هفته‌ده بر دفعه نشر اولنور نسخه‌سی : ١٠٠ پاره‌در
خاتك استفاده‌سنه چالیشیر وهرشیدن بحث ایدر تورك غزته‌سیدر

مسلکمز حقنده بر قاچ سوز . . . .

چوقدنبری درین بر سکونته محکوم اولان صامسون حیات مطبوعاتنه بوکوندن اعتباراً برده « خبر » قاریشیور . . . نرده غزته‌جیلك مسلکی ایچنده معین بر نسبیلر اوزرنده یورومك بختیارلغی مع التأسف محدود شخصیتلریمز طاته بیلمش و الك منور ، الك فعال مفکوره‌لر متلون مسلکلری نتیجه‌سی یك آز زمانده نه‌ریمشدر !.

« خبر »ك : بیوك بر امیده ، صارصیلماز بر عزم ایله میدان انتشاره آتیلیرکن محیطندن ایلك بکلدیکی شی : بشاقه‌لر یشاته بیلمك تمنیسیدر .

بند تجاری :

توتون ایشلریمز

مملکتمز توتونجیلکله طانیلان دنیا بلدلرندن بریسی اولمق اعتباریله توتون تجارتی علمنده‌کی بعض مطالعه‌لریمزی‌ده انظار قاریئنه عرض ایتمکی مناسب کوردك :

معلومدرکه نرده توتون ایشلری ، توتونجیلك معاملاتی شمدیه قدر یك محدود ساحه‌نرده ایشلریله بیلمش [illegible]

بز اولدیغمز حالده آلین ترلریله وجوده کتیردیکمز بو محصولك رانجه‌دارچیچکلرینی ـ اهمال ولاقیدی یوزندن ـ قوقلاته قوقلاته شابقه‌لیرلکده بورونلرینی قبارتدق ! . . . بوکون صامسون توتونجیلك عالمنده درین بر سکوت ، واضح بر تردد وار ؛ هر تجار ساحله آچدیغی کوزلریله قیرمزی یاناقلی ، شیشمان کووده‌لی ، مطروش بیقلی بر اجنبی‌نك باستونی صاللایه‌رق کلمسنی بکله‌یور !.

بو بر مملکتك حیات تجاریه‌سی ایچون نه

Samsun Basın Tarihinden Bir Kesit

"Haber Gazetesi"

Doç. Dr. Önder DUMAN

Yazılı olma ve periyodik şekilde insanlara ulaşma niteliği basını, kitap, broşür ve resim gibi diğer yayın türlerinden ayırmaktadır.

Günümüz demokrasilerinin vazgeçilmez unsurlarından biri olan, yasama, yürütme ve yargıdan sonra "dördüncü güç" olarak kabul edilen basın, gazete, dergi gibi belirli zamanlarda çıkan yayın türlerinin genel adıdır. Yazılı olma ve periyodik şekilde insanlara ulaşma niteliği basını, kitap, broşür ve resim gibi diğer yayın türlerinden ayırmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyılda gayrimüslimlerce ve 18. yüzyılın ilk yarısında Müslümanlarca matbaanın kullanılmaya başlanmış olmasına rağmen, gazete türündeki ilk basın ürünü, 1795'te İstanbul'daki Fransız elçiliği tarafından çıkarılan Bulletin des Nouvelles'dir. 1831'de bir Fransız gazetesi örnek alınarak çıkarılan Takvim-i Vekâyi ise, Türkçe basının ilk örneğidir. Devlet eliyle çıkarılan ve resmî hüviyetteki bu ilk örneği, 1841'de William Churchill tarafından çıkarılan Ceride-i Havadis takip etti. Osmanlı vatandaşlarının kendi girişimleriyle yayımladıkları ilk Türkçe gazete olan Tercüman-ı Ahvâl'in 1860'da neşri ve hemen ertesi yıl Tasvir-i Efkâr'ın yayımı Türk basın tarihi açısından bir dönüm noktası oldu. Nitekim bundan sonra Türkçe gazetelerin sayıları hızla artarak İstanbul'da "Bab-ı Ali Basını" adı verilen bir olgu meydana geldi.

Anadolu'da basının ortaya çıkışı ise 1864 tarihli vilâyet nizamnamesinin yürürlüğe girmesi neticesinde, her vilayet merkezinde bir matbaanın açılması kararı ile mümkün oldu. Nitekim bu tarihten itibaren vilayet matbaaları salname ve telif eserlerin yanı sıra vilayet gazeteleri de basmaya başladılar. Böylelikle vilayet gazeteleri bir anlamda yerel basının (Anadolu basınının) öncüleri oldular.

Samsun'da vilayet matbaası ilk olarak 1887'de Hüseyin Avni Bey tarafından faaliyete geçirilmiş olmakla birlikte, bu tarihlerde Samsun'da vilayet gazetesi çıkarıldığına dair bir bilgiye sahip değiliz. Bununla birlikte Samsun'da yayımlandığı bilinen ilk gazete II. Meşrutiyet'in hemen ertesinde, 15 Ağustos 1908'de Avni-zâde Cemil Bey tarafından çıkarılan Aks-ı Sadâ (Anadolu Sesleri)dır. Bundan başka tespit edebildiğimiz kadarıyla 1908-1925 yılları arasında Samsun, Bafra ve Çarşamba'da yayımlanan gazete ve mecmua sayısı 33'dür. Bu sayısal çokluktan da anlaşılacağı üzere II. Meşrutiyet, Milli Mücadele ve onu takip eden Cumhuriyet'in ilk yıllarında Samsun'da oldukça canlı bir basın hayatı mevcuttur. Bu canlılığın en etkin unsurlarından biri de hiç şüphesiz Haber gazetesidir.

4 Ekim 1923 tarihinde Samsun'da yayın hayatına başlayan Haber, yerel nitelikli bir gazete olup, Cumhuriyetin ilk yıllarında Samsun'daki basın hayatının önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Haber'in elimizdeki son nüshası 21 Nisan 1925 tarihine ait olmakla birlikte, gazetenin bir süre daha çıkarıldığını biliyoruz. Ancak gazetenin ne zaman kapandığı hususunda bir bilgiye sahip değiliz. Gazete ilk zamanlarında Mecidiye Caddesinde Şems Matbaası'nda basılırken, 10 Mart 1925 tarihinden itibaren Vilayet Matbaası'na taşınmıştır. Haber haftalık bir gazete olmakla birlikte, düzenli periyotlarla yayımlanamamıştır. Her sayı arasındaki gün farkı bazen beşe inmiş, bazen de iki haftaya çıkmıştır. Bu da Haber'in diğer tüm Anadolu gazeteleri gibi para, kâğıt ve nitelikli eleman sıkıntısı yaşadığının bir delili olsa gerektir.

1000–1500 civarında baskı sayısına sahip olan gazete, ilk zamanlarında nüshası 100 paraya ve yıllık abone bedeli olarak da 150 kuruşa satılıyordu. Ancak 3 Ocak 1924 tarihinden itibaren abone bedeli 200 kuruşa, 18 Kasım 1924 tarihinden itibaren ise nüshası 5 kuruşa yükseltildi.

Haber gazetesi dört sayfadan oluşmaktaydı. Birinci sayfada Samsun'un yerel gündemini önemli oranda meşgul eden meseleler başyazar Aziz Samih tarafından kaleme alınmaktaydı. Mübadillerin Samsun'a gelişi ve bunun sonucunda ortaya çıkan konut meselesi, Samsun-Sivas Demiryolu projesi, Samsun tütünlerinin nakliyat ve pazarlama problemi ile şehrin çözüm bekleyen diğer sorunları Aziz Samih'in işlediği başlıca konulardı. Haber, kaynakları sınırlı yerel bir gazete olmasına rağmen, ulusal olaylara ve problemlere kayıtsız kalmamış, bunları birinci sayfadaki sütunlarda sıkça işlemiştir. Hilafetin ilgası ve Şeyh Sait İsyanı ile ilgili haber ve yorumlar bu cümledendir.

Gazete ikinci sayfada "Bend-i Ticarî" ve "Bend-i İktisadî" sütunlarında, Türkiye'nin ve Samsun'un ticarî ve iktisadî problemlerini ortaya

4 Ekim 1923 tarihinde Samsun'da yayın hayatına başlayan Haber, yerel nitelikli bir gazete olup, Cumhuriyetin ilk yıllarında Samsun'daki basın hayatının önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Haber'in elimizdeki son nüshası 21 Nisan 1925 tarihine ait olmakla birlikte, gazetenin bir süre daha çıkarıldığını biliyoruz. Ancak gazetenin ne zaman kapandığı hususunda bir bilgiye sahip değiliz.

koymaya çalışmış, bunların çözümleri üzerinde fikirler yürüterek, yöneticileri problemler karşısında duyarsız kalmamaya çağırmıştır. Bu niteliği ile Haber, kamu hizmeti görmeye çalışmıştır. Ekonomi ve ticareti yakından ilgilendirmesi itibariyle gazetenin bazı sayılarında "Haftalık Piyasa Cetveli" yayınlaması önemliydi. Bu cetvellerde, Samsun piyasasında mevcut ticarî emtianın para ve kuruş cinsinden değeri ve nitelikleri okuyucuya sunuluyordu. Bu şekilde üretici, tüketici ve tüccar kesimi piyasadaki fiyat hareketlerini yakından takip etme olanağına kavuşuyordu.

Gazetenin son sayfası reklâmlara ayrılmıştı. Zaten Haber ilk sayısında okuyucularına merhaba derken, "muhitinden ilk beklediği şey[in] yaşamak ve yaşayabilmek" olduğunu ifade etmekte ve bunu da hayata geçirmek için, özellikle ticaret ve sanat müesseselerinden reklâm vermelerini istemekteydi. Bu istek büyük oranda cevap bulmuş olsa gerektir ki, gazetenin ilk zamanlarında üç ve dördüncü sayfalar tümüyle reklâmlara ayrılmıştır. Reklâm talepleri bir süre sonra azalınca, sadece dördüncü sayfa reklâm sayfası olmuştur. Gazete reklâmlar vasıtasıyla hem kendini finanse etme imkânı bulmuş, hem de Samsun'un ticaret ve sanat müesseselerini tanıtarak ticarî ve iktisadî hayatın canlanmasında önemli rol oynamıştır. Reklâm sütunlarında yayınlanan "İlânlar", Haber'in bir diğer finansman kaynağıydı. İlânlar genellikle devlet dairelerinin satış ve alım ilânları ile kişilere ait zayi ilânlarından oluşmaktaydı.

Haber'de dahilî ve haricî haberler önemli bir yekün teşkil etmektedir. İkinci ve üçüncü sayfalardaki "Ajans Haberleri" kısmında Ankara ve İstanbul'dan gelen gazetelerden derlenen dahilî ve haricî haberler, "Şehir Havadisleri" kısmında ise Samsun'un yerel gündemi okuyuculara naklediliyordu. Gündemi meşgul eden başlıca konular ise, Vilayet Meclisi toplantıları, muhacirlerin gelişi, belediye işleri, toplantı, müsamere ve açılışlar ile ilgiliydi. Ayrıca şehrin asayiş ve güvenliği ile ilgili haberlerin nakledildiği "Haftalık Zabıta Haberleri" kısmı, Samsun'un genel asayiş durumunu yansıtması bakımından önemliydi.

Gazete habercilik faaliyetinin yanı sıra halkın eğitimi ve aydınlanmasına yönelik yayınlar da yapmıştır. "Hanımlara Mahsûs Sütûn", "Kadınlar Sütûnu", "Hemşirelerle Hasbihâl", "Mektepliler Sütûnu" eğitim ve kültüre yönelikti.

Haber, toplumsal sorunlara kayıtsız kalmamış, bazı konularda halkın fikirlerini gazeteden ifade etmelerine de imkân tanımıştır. "Serbest Sütûnlar" ve "Anket" kısımlarında halkın muhtelif kesimlerinden insanlar sorunlarını ilgililere iletme olanağına sahip olabilmişlerdir.

Haber ayrıca, toplumsal dayanışmaya ön ayak olmuş bir gazetedir. Samsun'a muhacirlerin gelişi ile ortaya çıkan sorunları sütunlarında sıkça işlemiştir. Bu insanların düştükleri zor durumdan kurtulmaları için, halkı Hilâl-i Ahmer'e yardım etmeğe çağırırken: "Emin olunuz ki memleketimize atılan muhacir kardeşlerin feryad ve figanı, Averof'un çatlak mermilerinin uğultusundan daha müdhiş, tesirlerinde daha muhrib..." ifadelerini kullanması oldukça anlamlıydı. Yine, 1924 Erzurum depreminden sonra felaketzedelere yardım için, "Erzurum felaketzedelerine yardım vazife-i insaniyedir" ibaresini sütunlarında sürekli kullanması, toplumsal dayanışmaya ön ayak olmasının güzel bir örneğiydi.

Gazetenin imtiyaz sahibi ve mes'ûl müdürü Muslihizade Emin Refik Bey'di. Ancak 21 Ekim 1923 tarihinden itibaren başyazar Aziz Samih Bey mesûl müdürlük görevini yürütmeye başladı. Gazetenin yazı işleri müdürü Münir Hamdi Bey, aynı zamanda Haşlama Taşlama adlı sütunda nazım silsileleri yayınlamaktaydı. Muharrir-i Edib Rüşdi Bey ve Muharrir Nail Ulvi, Edebî Sütûn kısmında şiirler neşrediyorlardı. Spor yazarı Muallim Nurettin Bey ise şehrin spor, cemiyet ve kulüp faaliyetleri hakkında bilgi ve haberler sunuyordu. Bu kişilerden başka Matbaa Müdürü Naci Bey ve Mütercim Atıf Zühtü Beyler idare ve yazı heyetinin diğer üyeleriydi.

Gazete, yerel haberleri kendi muhabirlerinden temin ediyordu. Havza, Çarşamba ve Samsun'da görevli üç muhabir gazeteye sürekli olarak haber akışı sağlıyorlardı. Ulusal ve haricî haberler için ise tek kaynak Ankara ve İstanbul'dan gelen gazetelerdi.

Haber, kamu yararı taşıyan olayları topluma bildirmesiyle haber verme, yerel yönetimlerin icraatlarını araştırması, incelemesi ve eleştiriler getirmesiyle denetim ve eleştiri, belli görüşlerin propagandasını yapmadan vatandaşın kendi başına bir görüşe varmasına yardımcı olacak yazılarıyla kamuoyu oluşturma, sütunlarında sıkça sanatsal ve kültürel alandaki faaliyetlere, kişilere, kurumlara yer vermesiyle eğitim ve eğlendirme işlevlerini yerine getiren, diğer bir ifadeyle gazete kavramının içini dolduracak vasıflara sahip bir yayın organıydı.

Samsun Mekteb Binâları

Vilâyetimiz maârifinin mühim bir derdi de mekteb binâlarının asr-ı hâzır mekteb binâlarıyla taban tabana zıdd bulunmasıdır. Diyebilirim ki Samsun'da tam manasıyla mektebe elverişli sıhhî ve bütün asrî ihtiyâcları nazar-ı i'tibâra alarak meydâna getirilmiş bir mekteb binâsına tesâdüf edilemez. Şunu da ilâve edeyim ki, Samsun mekteb binâları kadar gayr-ı muntazam mekteb hiçbir vilâyette yok gibidir.

Anadolu'nun Marsilya'sı bulunan Samsun için bu pek büyük bir noksâniyetdir. Samsun maârifinin en ziyâde uğraşması ve alâkadar olması lâzım gelen yevmî mes'eleden birini de bu derd teşkîl ider. Şimdiye kadar mekteb binâlarına hiç ehemmiyet virilmiyerek bir ev mekteb hâlinde isti'mâl idilmekte ve bundan tahassul idecek maddî ve ma'nevî zararları hiçbir kimse kâle almamaktadır.

Oldukça muhâsebe-i husûsiyesi zengin olan Samsun bu yokluğu gidermegi az bir zaman zarfında muvaffak olur zannındayım. Elvirir ki alâkadar makamât bu iş için ciddî teşebbüsâtta bulunsun. Ve hemen işe başlasun. Biz mekteb binâlarına hiç ehemmiyet virmiyoruz. "Âdam bir binâ olsun da sıhhî olsun olmasun, asrî olsun olmasun; bir şey olsun da ne olursa olsun! İşte mekteb var ya." deniyor.

Doğrusu kurûn-ı ûlâda değiliz. Evlâd-ı vatanı fenâ ve karanlık hıfzu's-sıhhaya mugâyir dershânelerde çürütmek hiç de ma'kûl olamaz. Bir milletin barometresi maârifidir. Maârifi düşkün milletler medeniyetten pek uzakdadırlar. Hele Almanya'nın ve daha doğrusu Bulgaristan'ın köylerini göz önüne getiriniz. Neler göreceğiz. Köyün en muhteşem evi mutlaka mektebdir. Mektebin ihtişâmı halkın ahvâl-i rûhiyyesinde büyük te'essür icrâ ider.

Şimdiden güzel bir proje tertîb iderek işe başlamalıyız ki bizden sonra gelecekler bize la'net okumasunlar. Bu işte de Kılıçdede semtinden başlamalıdır, zîrâ bu semtin istikbâli parlakdır. Samsun'un en işlek ve müstesnâ yeri burası olacağından şübhe idilmemelidir. Şehrin bu istikâmetine doğru tevsi' itmek isti'dâdı vardır. Ve bu civârda muazzam binâların inşâsı bir zarûret hâlini alacakdır.

Sâniyen Kılıncdede Mektebi sâ'ir mekteblere nazaran binâ cihetinde pek elîm bir vaz'iyettedir. İşte bu civârın münâsib yerinde nümûne mektebi olabilecek ve her husûsâtı nazar-ı i'tibâre alarak sıhhî ve asrî bir mekteb binâsı vücûda getirmek muvâfık olacakdır. Bu sûretle merkez-i Samsun maârifi içün atılmış en müsmir bir adım olacakdır.

Merkez Kılıncdede Başmuallimi İsmâil Hakkı

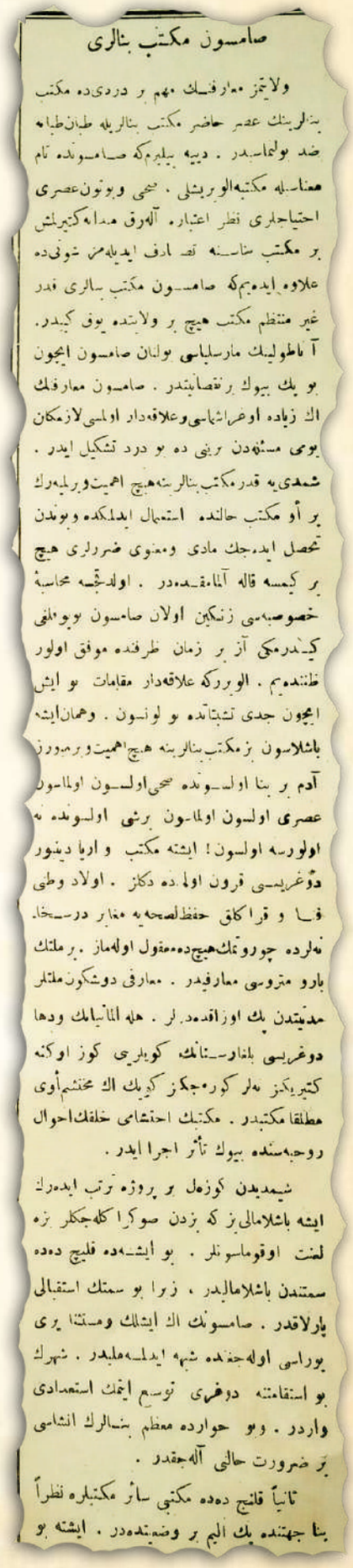

صامسون مكتب بنالری

ولایتمز معارفنك مهم بر دردی‌ده مكتب بنالرینك عصر حاضر مكتب بنالریله طبان‌طبانه ضد بولنماسیدر . دییه بیلیرم‌كه صامسونده تام معناسیله مكتبه‌الویریشلی . صحی وبوتون‌عصری احتیاجلری نظر اعتباره آلەرق مدانه‌كتیریلش بر مكتب بناسنه تصادف ایدیله‌مز شونی‌ده علاوه ایدەیم‌كه صامسون مكتب بنالری قدر غیر منتظم مكتب هیچ بر ولایتده یوق كیبدر. آناطولینك مارسلیاسی بولنان صامسون ایچون بو یك بیوك بر نقصانیتدر . صامسون معارفنك الك زیاده اوغراشماسی وعلاقه‌دار اولمسی لازمكان یومی مسئله‌دن برینی ده بو درد تشكیل ایدر . شمدیه قدر مكتب بنالرینه هیچ اهمیت ویرلمه‌رك بر أو مكتب حالنده استعمال ایدلمكده وبوندن تحصل ایدەجك مادی ومعنوی ضرللری هیچ بر كیمسه قاله آلمامقده‌در . اولدقجه محاسبه خصوصیه‌سی زنكین اولان صامسون بویوك‌لغی كیدرمكی آز بر زمان ظرفنده موفق اولور ظننده‌یم . الویرركه علاقه‌دار مقامات بو ایش ایچون جدی تشبثاتده بولونسون . وهمان‌ایشه باشلاسون بزمكتب بنالرینه هیچ اهمیت ویرمیورز آدم بر بنا اولسونده صحی اولسون اولماسون عصری اولسون اولماسون برشی اولسونده نه اولورسه اولسون ! ایشته مكتب و اربا دینور دوغریسی قرون اولا‌ده دكلز . اولاد وطن فنا و قراكاق حفظ‌الصحه‌یه مغایر درسخانه‌لرده چوروتمك هیچ‌ده معقول اوله‌ماز . بر ملتك بارو متروسی معارفیدر . معارفی دوشكون ملتلر مدنیتدن یك اوزاقدەدرلر . حله المانیانك ودها دوغریسی بلغارستانك كویلریی كوز اوكنه كتیریلكز نه‌لر كورەجكز كویك الك محتشم اوی مطلقا مكتبدر . مكتبك احتشامی خلقك احوال روحیه‌سنده بیوك تأثر اجرا ایدر .

شیمدیدن كوزەل بر پروژه ترتیب ایدەرك ایشه باشلامالی‌یز كه بزدن صوكرا كله‌جكلر بزه لعنت اوقوماسونلر . بو ایشده قلیچ دەده سمتندن باشلامالیدر ، زیرا بو سمتك استقبالی پارلاقدر . صامسونك الك ایشلك ومستثنا یری بوراسی اوله‌جغنده شبهه ایدلمه‌ملیدر . شهرك بو استقامتنه دوغری توسیع ایتمك استعدادی واردر . وبو حوارده معظم بنالرك انشاسی بر ضرورت حالی آله‌جقدر .

ثانیاً قلنج دەده مكتبی سائر مكتبلره نظراً بنا جهتنده یك الیم بر وضعیتده‌در . ایشته بو

Haber Gazetesi 19236

Samsun'un Otantik İnisyatifi Nedir?

Küçük İbo Neden Trabzonsporlu?

Recep YAZGAN

"Bize düşen aziz dost asırlık zamanlardan,
Tarihi temizlemek sahte kahramanlardan"
NFK

'Kümeye düşse de sapına kadar Samsunsporlu' kalabilecek, memleketi Samsun olmayan birilerini bulabilir miyiz?

Bu soruyu sormama sebep, İsmet Özel'in 1997 yılında Yeni Şafak gazetesinde yayınladığı ve bugünlerde yeniden okuduğum 'Küçük İbo Neden Trabzonsporlu' yazısının yapı taşlarını yerinden oynatıp oynatamayacağımı denemeye çalışmak. İsmet Özel, Küçük İbo'nun Trabzonspor'u neden tuttuğunu açıklarken, "Trabzonspor, taşralı olmaktan gelen ezikliğin, merkez karşısında ikinci derecede veya gölgede bırakılmış olmaktan sıyrılmak isteyen kompleksli yaranma tutumunun değil, otantik inisyatifin sembolü" olduğunu söylüyor..

Ve sonrasında otantik inisyatifin sembolü olduğua inandığı diğer illeri sıralıyor;

"Benim tespitlerime göre bunlar: Urfa, Trabzon, Konya, Balıkesir vilâyetleridir"

Peki, nedir bu illerde Özel'in bahsettiği 'Otantik İnsiyatif ve onun sembolü'

Özel, "Bu vilâyetler Anadolu topraklarının şimdiye kadar uğradığı sarsıntılar sırasında yeniden derlenip toparlanmayı temin edecek gücün doğmasını beklemektense felâket karşısında kendi gücünü harekete geçirmek üzere duruma derhal el koymanın ruhî kabiliyetini aralıksız hazır bulundurdular" dedikten sonra şöyle devam ediyor;

"Trabzonspor'la birlikte desteklenen şey ihmale uğramışların başarıya olan özlemleri değil, kendilerinde cevher bulunduğuna

'Kümeye düşse de sapına kadar Samsunsporlu' kalabilecek, memleketi Samsun olmayan birilerini bulabilir miyiz?

inananların inisyatifi elden bırakmama kararlılığıdır. Küçük İbo bunu "Kümeye de düşse (Küme düşse de demek istiyor) sapına kadar Trabzonsporlu" kalacağını söyleyerek dile getiriyor. Çocukluktan henüz çıkma aşamasında bulunan bir Urfalı'nın Trabzonspor taraftan olmasını tesadüfi bir olay sanmayınız. Türkiye topraklarında bazı yöreler, bazı vilâyetler var ki bunlar ülke insanlarına özgü kültürel bütünlüğün dinamosu işlevi görür. Bu vilâyetlerin yerli (ve yerlileşmiş) insanları ülke bütünlüğünün değerini kendi bütünlükleriyle eş tuttukları için mahallî özelliklerini kaybettikleri taktirde Türkiye'nin kimlik kaybı hususunda uğrayacağı zararın ne kadar büyük olduğuna dair derin bir bilinç taşıdılar. Mahallî özelliklerine sahip çıkma (hemşehrilik vs.) bakımından benim yukarıda saydığım dört vilâyeti geride bırakacak bir çok yöre zikredilebilir. Fakat benim andığım vilâyetlerin mahallî özelliklerinin eksenini "otantik inisyatif" teşkil ediyor.

Bu bakımdan Urfa, Trabzon, Konya, Balıkesir vilâyetlerini Türkiye'nin hayırlı bir gelecek arayışında hazır maya saymalıdır"

İsmet Özel'e benzer bir şekilde Dursun Ali Tökel de Bütün Şehir'in ilk sayısındaki yazısında 'kadim medeniyetlerin merkezi' diye vasıflandırarak birkaç il zikrediyor..

Bu illeri de "İstanbul, Bursa, Konya, Erzurum... " şeklinde sıralıyor..

Tökel Samsun'a kıyasla bu illerin sathi değil, tarihi derinliklerinin ve kadim medeniyetimizin merkezlerinden olduğunu belirtiyor..

Tökel Samsun'u anlatmaya şöyle devam ediyor; "Siyaseti, siyasetçileri, mikro ve makro nüfus hareketleri, bu hareketler içindeki bölge hakimiyet kavgaları her zaman belli tartışmaların odağı olmuş bir yer.

14 Kasım 1914'te ilan edilen 'Cihâd-ı Mukaddes'e Samsun'dan katılarak Şam'a giden Mevlevi Postnişin Hacı Emin Efendi ve 38 Mevlevi'si.

Zannımca böyle yerlerde siyaset yapmak da, yöneticilik yapmak da hayli zor. Çünkü genellikle başarıları belirleyen hizmet ve çalışmadan ziyade, bunlara pek de bağlı olmayan sabit bazı değişkenler. Yani memnun edeceğiniz insanların sayısı, memnun etme aparatlarını çoklu değişkenlerle belirlemenizi gerektiriyor. Böylesi yerlerde kültürün, sözün, özün, bu sözü ve özü taşıyanların; cumhurbaşkanının ulusal alanda uyguladığı özü ve sözü taşıyanlara verdiği olağanüstü değerin yeri ne olabilir?"

Anlaşılan o ki, İsmet Özel'in bahsettiği 'Otantik İnisiyatif' Dursun Ali Tökel'in bahsettiği 'tarihi derinlikle' çok yakın alakalı değil. Çünkü biri 'otantik inisiyatif derken, Urfa, Trabzon, Konya, Balıkesir'i sıralıyor, diğeri 'tarihi derinlik' derken, İstanbul, Bursa, Konya, Erzurum'u..

Her iki listede de Samsun'un olmaması yazarları zaviyesinden haklı gibi görünürse de; Samsun İsmet Özel'in 'Otantik İnisiyatif' sahibi iller listesine pek ala oturtulabileceği gibi Tökel'in 'Tarihi Derinlik' listesine de konulabilir..

Özel, sıraladığı illeri, Türkiye'nin hayırlı bir gelecek arayışında hazır maya sayarak, "Bu vilâyetler Anadolu topraklarının şimdiye kadar uğradığı sarsıntılar sırasında yeniden derlenip toparlanmayı temin edecek gücün doğmasını beklemektense felâket karşısında kendi gücünü harekete geçirmek üzere duruma derhal el koymanın ruhî kabiliyetini aralıksız hazır bulundurdular" dediğine göre pekala Samsun da 'Milli Mücadeleye' ev sahipliği yapan ve 'Milli Mücadeleye İlkadım' olma özelliğiyle bu listeye girmeye hak kazanmaktadır..

Milli Mücadele Samsun ile başladığı için Özel'in sıraladığı illerin ahalisi gibi düşmanı kazma kürek topraklarından atmak gibi inisyatifi irade ortaya koymaktan bahsedemesek de Vatandan düşmanı atmanın ilk iradesini göstermiş olması ve savaşın başladığı dönemler istilacı İngilizlerden cesaret alan Ermeni çeteleriyle girişilen mücadelede gösterilen 'Otantik - iradi İnisyatif' bakımından listede eksikliği hissedilmektedir.

Tökel'in listesindeki, İstanbul, Bursa, Konya, Erzurum'un yanına Samsun'u koymakta da sıkıntı yaşamayız.. Çünkü fark edildiği gibi bu iller 'Tarihi Derinliklerini' İslami şehir olma vasıflarından dolayı kazanmışlar..

Samsun da, Amazon ve Amisos efsaneleri bu günkü yerel yöneticiler tarafından köpürtülmelerine rağmen bir Selçuklu ve Osmanlı şehridir. İslam medeniyetinin izleri on yıllardır sistemli ve düzenli bir şekilde yok edilmiş ve halen yok ediliyor olsa da Samsun tarihiyle bir İslam şehridir.

Son söz Necip Fazıl'dan aldığım mehaz...

Tarihin Yoğurduğu Kent

AMASYA

İsa ÇOLAKER

Yeşilırmak boyunca ve gelin gibi dizilen yapılar , bugün bile canlı ve ayaktadırlar.

Şehrin ikinci dönemi diyebileceğimiz öyküsü de, Arap istilalarıyla başlar. Arap sülalerinin iştahını kabartan kent, sırasıyla ; Danişment, İlhanlı, Karamanoğlu, Selçuklu ve haşmetli Osmanlı medeniyet unsurlarına ev sahipliği yapar. İslam'ın belirleyici olduğu bu dönemler miladın 11.yüzyılında başlar. Şehrin bu ikinci dönemi, tam anlamıyla bir imar ve restorasyon dönemidir. Kente mührünü vuracak yazılı medeniyet ve kültür araçları bu dönemde zirve yapar. Yeşilırmak boyunca ve gelin gibi dizilen yapılar, bugün bile canlı ve ayaktadırlar .

Amasya'dan Anadolu'nun başkenti İstanbul'a uzanacak kadim kent kültürü bu dönemde hızlanarak inşa edilir. Amasya kent kültürünün tarihsel evrimine buradan bakmayı deneyelim. Tüm uygarlıklarda olduğu gibi, medeniyetleri insanlar kurar,yapılar taşır der İbn-i Haldun. Biz de, Amasya kültürünü oluşturan insanlardan başlayalım. Hükümdarları, şairleri, şehzadeleri, komutanları, bürokratları çok olan bir şehirden bahisle, onları tanıtalım ve konuşalım. Çünkü bir şehri tanımak, onun insanlarını ve ileri gelenlerini tanımakla olur gerçeğini biliyoruz.

Medeniyetleri beşik gibi bağrında barındıran Amasya, ona kaliteli insan yetiştirerek de hizmet etmiştir. Amasya'da yetişen tarihi kişilikler olarak hükümdarlara bakalım. Değişik dönemlerdeki büyük hükümdar ve sadrazam ya da vezirleri şöyle sıralayabiliriz: Hasan Gazi, Süleyman Pervane Bey,Şemseddin Mahmut Tuğraki, Fahrettin Ali,Danişmentli Melik Mehmet Gazi, 2.Murat, Eratna Bey,Yavuz Sultan Selim, Karamustafa Paşa, Naili Abdullah Paşa, Bayezid Paşa, Mehmet Paşa,Yörgüç Paşa,Piri Mehmet Paşa,Rüştü Paşa, Kaptan-ı Derya Hafız Seyyid Ali Paşa vb. şahsiyetler bilinen Amasyalı önemli tarihsel, askeri kişiliklerdir.

Eski kültür ve uygarlıklar daha çok fetih yoluyla ve saltanatla kurumsallaştığı için, İslami dönem Amasya anlatımına daha çok bürokrat ve askeri unsurlar olan şahısları anlatarak başladık. Dönemin devamını sağlayan ve dini kültürümüzün ana taşıyıcıları olan dini şahsiyetlere de bakalım. Amasya'da yetişen şeyhülislamlar,müderrisler, alimler ve din adamları da kimlerdir? Bu dönemde camii mimarisini de tasarlayan ve yerlerini de kuran bu şahsiyetler olduğuna göre, dini kültürün egemen hatlarını kuranlar da bu kişiliklerdir.Devlet adamlarını yetiştiren ve fetva makamı da olan bu Amasyalı alimler, daha sonra Anadolu'nun da sosyo tarikat kültürüne hakim olacak kişiliklerdir

Bu ilim erbablarından bazıları şunlardır: Gümüşlüzade Abdurrahman Çelebi, Müftiyü's-Sakaleyn Kemal Paşa, Şemseddin Ahmet Efendi,Abdulkadir Şeyhi

Efendi,Hamidüddin Efendi, Kara Halil Efendi, Memükzade Mustafa Efendi,Akbilek Bahşi Halife, Abadi Mehmet Çelebi, Ebubekir Efendi, Anaç Hoca,Ahmet Efendi,Ahmet Nuri bin Mustafa Takuyyiddin Şirvani, Taceddin İbrahim Efendi,Tennuri İbrahim Efendi,Pir Mehmet Çelebi, Tokadi Efendi,-Cuma Efendi,Halimi, Hüsameddin Efendi, Sadullah Efendi, Şadgeldi Şemseddin Çelebi Paşa,Alaadin Aliyyül Amasi, Abdullah Efendi, Abdurrahman Efendi,Ali Efendi, Akif Mustafa Efendi, Kara Vaiz Ahmet Hilmi Efendi,Sıdkı Efendi, Haşim Efendi,Yusuf Sinaneddin Efendi . Adlarını biraz da olsa sıralayabildiğimiz yandaki şahsiyetlerin şehrin dini muhitlerinin oluşmasına katkısı çok fazladır.

Bu yazıyı yazarken epey yaralandığımız tarihi eserlerin yazarları da, kentin tarihine katkı yapan tarihçilerdir. İlmin değişik dalarında etkin olan bu yazarlar, bugünkü şartlarda olmasa da bir kent tarihi bilinci oluşturmuşlardır.Daha çok kıssa mantığıyla kaleme alınan bu eserlerin yazıcılarından bazıları şunlardır: Esad Bey,Tacbeyzade Cafer, Mehmet Çelebi, Keşfi Mehmet Çelebi, Rıza-i Ali Çelebi,

Abdurrahman Eşref Efendi, Abdi Efendi, Mehmet bin Kasım bin Yakup el Amasi, Mustafa Vazıh bin İsmail, Mustafa Cenabi, Müniri İbrahim Çelebi, Hüseyin Hüsameddin, Salih Efendi bin el-Kadi Celalleddin el Amasi.

Şehrin sosyal hafızasını oluşturan bu sosyal bilimcilerinin yanında, kentin bir de beşeri bilimler üstatları vardır. Günümüzde kentimizin hastanesine de adını vermiş olan Şerefeddin bin Ali bin İlyas (Sabuncuoğlu) bunların en önemlilerindendir. Amasya Belediyesi, bir kent bilinciyle üstadın adına bir tıp müzesi de kurmuştur. Bugünkü anıt mevkiinde bulunan Bimarhane,üstadın tıp aletlerine ev sahipliği yapan bir müze olmuştur. Amasya Daruşşifa doktoru Mehmet bin Lütfullah, Matematikçi Mahmut Mesut Paşa şehrimizin bir başka bilim kişilikleridir. Şurası mutlaka bilinmelidir ki ; şehrin kültürel yaşamına katkı yapan yukarıdaki kişilikler aynı zamanda edip ve şairlerdir de. Çünkü o dönemin sosyal kişilikleri aynı zamanda belli edebi ve sosyal yaşantıya sahip olmak zorundaydılar. Musiki, edebiyat, hat, ebru vb. sanat şubelerinde öncü olmadan bir kentte söz sahibi olmak ya da bürokrat olmak o günkü koşullarda pek mümkün değildi. Selçuklu ya da Osmanlı yönetici sınıfı bu vasıflara haiz insanların yükselmesine ön ayak olurdu.

Bu açıdan bakıldığı zaman Amasya'nın niçin kadim ve kalıcı bir kent tarihi olduğu ortaya çıkar. Şehrin önemli sanat ve edebiyat ustalarından bazıları da şunlardır : Afitabi, Hubbi Ayşe Kadın, Rızai Ali Çelebi, Refiki Çelebi, Zeynep Hanım , Suluki, Sunullah Efendi, Mihri Hanım gibi edebi kişiliklerin yanında Ahmet İbni Hoca Yahya, Cemaleddin Amasi,Şeyh Hamdullah, Derviş Mehmet Bin Mustafa, Şemseddin Pir, Mustafa Dede, Mir Taci, Muhyiddin Amasi, Şükrullah Halife gibi hattatinler de vardır.

Amasya kentinin manevi mimarları da en az yukarıdaki üstatlar kadar kenti imar etmişlerdir. Şehrin manevi havasını bugün de hissettiren şahsiyetler kente ruhani bir hava vermeye devam etmektedirler. Bunlar Amasya doğumlu büyük mutasavvıf ve din adamlarıdır. Adına kentte tarihi türbe bulunan İlyas Pir Şücaeddin, Ahmed-i Kebir-i Rufai, Akşemseddin bin Hamza-i Şami, Celaleddin Abdurrrahman Çelebi, Cemaleddin Halveti, Seyyid Halife, Elvan Çelebi, Şeyh Safiyyüddin, Seyyid Halife,Aşık Paşa, Baba İlyas Horasani, Akdağlı Hoca,Abdurrahman Çelebi bin El-Mevla Hüsameddin,

Hicabi Baba ve son olarak da adına Amasya Üniversitesi olarak Sempozyum düzenlediğimiz büyük sufi şair Mir Hamza Nigari.

Kentin bu tarihi kişiliklerini konuştuktan sonra, Amasyanın Selçukludan başlayarak Osmanlıyla taçlanan tarihi bina ve yapılarına bir göz atalım. Selçuklu eserleri Amasya kentinde epey yer tutmaktadır. Günümüzde ayakta olan bu eserler bakımı ve şöhretiyle kentin dini turizmine de epey katkı yapmaktadır. Halifet Gazi Türbesi, Gök Medrese, Bimarhane, Fethiye Camii, Çağlayan Köprü, Kuş Köprü, Helkıs Köprüsü, Halkalı Türbe, Torumtay Türbesi, Burmalı Minare ve Camii, Şadgeldi Çeşmesi, Halifet Alp Gazi Medresesi, Sultan Mesud Türbesi bu eserlerden bazılarıdır. Fethiye Camiiinin inşa tarihinin Ayasofya Camiinden eski olduğunu da tarihe not düşelim.

Amasya'daki Osmanlı kültürel mirası daha çok cami ve imarethanelerle sabittir. Yörgüç Paşa Camisi, Sultan Beyazid Camisi, Gümüşlü Camisi, Bayezid Paşa Camisi, Bedesten, Hatuniye Camisi, Mehmet Paşa Camisi, Çilehane Camisi, Pir Mehmed Paşa Camisi, Kilari Selim Ağa Camisi, Şamlar Camisi, Saraçhane Camisi, Büyükağa Medresesi, Taşhan, Sofular Camisi bunlardan bazılarıdır.Günümüzde cami mimarimiz olmadığı tartışmaları tazeyken, Türk-İslam medeniyetinin bir cami ve vakıf medeniyeti olduğunu Amasya örneğinden daha iyi anlıyoruz. Yakın dönem Amasya Osmanlı eserleri arasında bürokratik kurumların binaları da vardır . Bu yapılar da bir sanat harikasıdır. Hükümet Konağı, Kışlay-ı Humayun (Saraydüzü Kışlası), Saraydüzü Kameriyesi, Saat Kulesi.

Mimari yapıyı konuşurken, Amasya'nın mağara ve kitabelerini de unutmamamız lazım: Göklis, Ayvasıl, Zana, Ziyere, Venk, Nasturiye,Aynalı Mağara,Harşene Kalesi, Cilanbolu ve şehrin değişik noktalarındaki duvarlarda yazılı olan Latin ve Osmanlı duvar kitabeleri. Duvar ve cami kitabelerinin hepsinin günümüz Türkçesine aktarımı yapılmıştır.

Amasya Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü ve İl Turizm Müdürlüğü adı geçen eserlerin tümünün tanıtımını yapan eserler basmaya devam etmektedir. Şehrin iyi bir tanıtımı da Amasya Müzesi ve Ferhat ve Şirin Âşıklar Parkıyla yapılmaktadır.

Tevfik kardeşim bilgisar bilgim zayıf fotoları daha iyi konumlandırabilir,sayfa düzeni yaparsanız sevinirim.selamalr.

Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Coğrafya-Şehir Ve Medeniyet

Prof. Dr. Alâattin KARACA

Hacı Bayram-ı Veli'nin dediği gibi; "ol şârı yapan insan, taş u toprak arasında kendi dahi inşa olur"

Coğrafya-Şehir- İdeoloji

Öncelikle şunu belirteyim: Bir sanatçı, eserlerinde az ya da çok, bir coğrafyaya, bir mekâna yer verir. Varoluşun kaçınılmaz sonucudur bu. Çünkü insan, mekândan münezzeh değildir. Ve dahası insan, yaşadığı coğrafyayı şekillendirir, bunun tersi coğrafya da içinde var olan insanı şekillendirir. Bu bakımdan coğrafyayla, mekânla insan arasında sıkı bir bağ vardır. Hacı Bayram-ı Veli'nin dediği gibi "ol şârı yapan insan, taş u toprak arasında kendi dahi inşa olur". Uzatmadan söylemeli ki, coğrafyanın, mekânın siyasal/ideolojik bir anlamı da vardır. Coğrafyayı vatan kılmak, o mekâna hem maddeten hem de manen sahip ve egemen olmak arzusu, coğrafyayı ideoloji ya da dünya görüşü ile ilişkilendirir. Bu bağlamda Ziya Gökalp'ın şiirlerinde sözünü ettiği "Turan ili" ideolojik/ütopik bir coğrafyadır. Mehmet Akif, "Turan ili nâmıyla bir efsane edindik." diyerek bu ideolojik/ütopik coğrafyaya karşı çıkar. Ama Akif'in de kendine göre ideolojik/ütopik bir coğrafyası vardır. Onun ideolojik/ütopik coğrafyası, zamanındaki Türkçü ütopik "Tutan ili"nin aksine "Şark-ı aksâ'dan Mağrib-i aksâ'ya" kadar uzanan "mülk-i İslâm"dır. Filistin, Kudüs, bugün de gündemde olan ideo-

lojik anlamlar içeren coğrafyalardır. Örneğin Sezai Karakoç'ta ve Nuri Pakdil'de bu anlamda ele alınırlar. Arz-ı Mev'ud ise, İsrail'in ideolojik/ütopik coğrafyasıdır. Kısaca, coğrafya ve bu çerçevede ülkeler, şehirler, dinî/tarihî değerlerinden ötürü, ideolojik/ütopik birer coğrafî simgeye dönüşürler. Dolayısıyla Türk edebiyatında kimi şairler de, şiir ve yazılarında coğrafyayı bu bağlamda ele alıp anlamlandırırlar. Sadece coğrafya mı? Elbet değil. Bu coğrafyadaki şehirlerin, hatta şehirlerdeki mekânların, şahsiyetlerin ve olayların seçimi de dünya görüşüne bağlı olarak coğrafya içinde faklı anlamlar kazanırlar. O nedenle coğrafya seçimi, coğrafyadaki şehir, mekân seçimi ve bu mekânlara yüklenen anlamlar, aynı zamanda bir dünya görüşünün de yansımasıdır. Örneğin Nazım Hikmet'in şu dizeleri şehirdeki bir mekâna -Ayasofya'ya- bağlı olarak bir ideolojik seçimi yansıtır. Şöyle diyor Nazım "Bir Şehir Rehberi" adlı şiirinde Ayasofya hakkında:

"Ben ne tarih hocasıyım ne de coğrafya.
Beni ancak
dört köşe taş bir ambar
kadar
alâkadar
eder
Ayasofya"

Nazım Hikmet'in şehirdeki bu mekâna bakışı, elbette ideolojik bir anlam içerir. Bir başka şair Osman Yüksel Serdengeçti'de ise Ayasofya, fethin sembolüdür, İslâm'ın küfre galebesinin nişanesidir ve hatta müzeye çevrilmesi nedeniyle mahzun ve mahkûmdur. Bu iki örnek bile mekânla ideoloji arasındaki ilişkiyi göstermeye herhalde yeter. Birkaç örnek daha vererek konuyu açmaya çalışalım. Yahya Kemal'in coğrafyası üzerinde duralım kısaca. Beyatlı'nın coğrafyası, bilindiği üzere, esas itibariyle Osmanlı coğrafyası ile sınırlıdır. Bu coğrafyanın merkezinde Osmanlının başkenti, saltanat şehri İstanbul vardır. Ve bu coğrafya, yine Osmanlılar nedeniyle Balkanlara ve Mağrib'e değin uzanır. Buna karşılık İlhan Berk'in İstanbul Kitabı'nda bu şehir bir Osmanlı şehri olmaktan çıkar, kozmopolit bir "kente" dönüşmüştür ve dahası

İstanbul onda, yıkılması gereken bir "dükalık" olarak karşımıza çıkar. Kentin yoksulluğudur, yoksulların, işçilerin yaşamıdır yansıtılmak istenen. İlhan Berk bu nedenle İstanbul'a bir 'sosyalist flaneur' gibi bakar. Bu konuda verebileceğimiz bir başka dikkat çekici örnek, Yavuz Bülent Bakiler olabilir. Bakiler'in şiirlerinde ise, bu kez karşımıza Türklerin yaşadığı Azerbaycan, Tiyanşan Dağları, Altay Dağları, Kerkük, Kırım, Üsküp gibi bir coğrafya çıkmaktadır. Şu dizeler, coğrafya-şehir-ideoloji ilişkisini yansıtan çarpıcı bir örnektir:

"Gönlümüzü sımsıcak alan topraklar
Tıyan-Şan, Kadır-Gan Dağları'na dek uzar.
Kim demiş
Kim demiş ki, vatanımız; Edirne'den Kars'a kadar."

Aynı yolu İzleyerek, Mehmet Akif'in de, Nuri Pakdil'in de ve konumuz olan Sezai Karakoç'un da ideolojik/ütopik bir coğrafyası olduğunu, bu çerçevede Karakoç'un ideolojik coğrafyasının belirleyeninin ise, esas itibariyle din/medeniyet olduğunu söylememiz gerek. Yani kısaca, Sezai Karakoç'un şiirlerinde şehir coğrafyası da, esas itibariyle ideolojik temele dayanır. Bu temel ölçüte dayanmadan, Karakoç'un şiirlerinde coğrafyaya, şehre, şehirlere nasıl baktığı doğru biçimde saptanamaz.

Şimdi şu soruyu sormanın sırası: Peki, S. Karakoç'un şehir coğrafyasının sınırlarında hangi şehirler var? Bu coğrafyanın seçimindeki temel ölçüt ne? Bu coğrafya, ne gibi bir anlam içeriyor? İşte bu sorulara cevap verebilmek İçin

evvelâ, şunun altının çizilmesi gerekiyor: Karakoç'a göre şehir, medeniyettir. Demek ki, bu noktada ilkin şehir-medeniyet ilişkisi üzerinde durulmalıdır.

Şehir- din/medeniyet ilişkisi

Şehir- din/medeniyet ilişkisi üzerinde durmadan önce şunun altını çizmek gerek: Sezai Karakoç, bir medeniyet şiiri yazar. Kısaca, eserlerinde bir medeniyetin tarihi, bir medeniyetin coğrafyası, bir medeniyetin şahsiyetleri, bir medeniyetin yıkılışı, bir medeniyetin direnişi ve bir medeniyetin diriliş düşüncesi vardır. Eserlerinin tümü bu ana tema etrafında örülmüştür. Çünkü o, "Ben, memleketin durumunu, İslâm âleminin durumunu, tarihî-sosyolojik perspektiften, yani medeniyet açısından, medeniyet perspektifinden görüyorum." dediği üzere, tüm sorunlarımıza bir medeniyet perspektifinden bakılması gerektiğine inanmaktadır. Şehre de bir medeniyet perspektifiyle bakar.

Şehir-medeniyet ilişkisine gelince, Karakoç'a göre şehir, medeniyetin göstergesidir. Nitekim bir yazısında; "Her medeniyet bir şehir getirmiştir. Medeniyetlerin kendilerine mahsus şehirleri vardır." der. Dolayısıyla şehirler, bir medeniyete özgü hayat tarzının, bir kültürün, bir kimliğin; Karakoç'un deyişiyle ruhlarımızın aynasıdırlar. Nitekim bir şiirinde şair bunu; "Yok olduysa da bu şehir ruhu ruhuma sindi" dizesiyle ifade eder. Edip Cansever de bir şiirinde "insan yaşadığı yere benzer." derken aslında aynı şeyi tersten, şehrin insanı inşâ etmesinden bahsetmektedir. O hâlde şu cümleyle bu paragrafı bitirelim: Sezai Karakoç'ta şehir, medeniyet demektir, o, şehre bir medeniyet perspektifinden bakar, bir medeniyet göstergesi olarak ele alır.

Buradan hareketle şunu söyleyebiliriz; Karakoç, esas itibariyle medeniyeti, dini ölçüt alarak ikiye ayırır. Bunlardan ilki, kuşkusuz İslâm medeniyeti, ikincisi ise bunun karşısında yer alan Batı/Hristiyan medeniyetidir. Şair, bu medeniyet ayırımı doğrultusunda, şehirleri de ikiye ayırır. Ona göre bir "İslâm medeniyetinin şekillendirdiği şehirler" vardır, bir de "Batı medeniyetinin şekillendirdiği şehirler." Karakoç, bir şiirinde İslâm medeniyetince kurulan şehirlere "İlâhi site" der, diğerlerine ise, "İnkâr kentleri" adını verir. Ve şiirlerinde sıklıkla "İslâm şehri" ifadesini kullanır. Ona göre Batı medeniyetine özgü kentlerin kökeni eski Yunan'a ve Roma'ya dek uzanır. Ve, "Yunan sitesinde estetik, Roma sitesinde ise, egemenlik somutlaşmıştır." İlahi sitelerin temel özelliği ise, erdemdir. Şair bunu şöyle ifade ediyor:

"Farabi'nin Medinetü'l-Fazıla'sında dediği gibi, İslâm sitesi, fazilet esasına dayanan sitedir. İslâm şehri ki, toplumun temelidir, evet o şehir, ancak ve ancak fazilet esasına dayanırsa yaşar inancı vardır."

Karakoç bu ayırımda, tüm eserlerinde görüleceği üzere, İslâm medeniyetinin, kendi deyişiyle İlahi sitenin veya İslâm şehirlerinin yanında yer alır. Çöküşüne ağıt yaktığı, dirileceğine inandığı bu şehirlerdir; dolayısıyla İslâm medeniyetidir.

Karakoç'un şehir coğrafyası: İslâm şehirleri

Şairin, yukarıda değindiğim medeniyet perspektifi doğrultusunda, şehir coğrafyası, İslâm medeniyetinin yayıldığı sınırları kapsar. O, bu bağlamda "Ne tükenmezdir İslâm'ın şehirleri/En büyüğünden en küçüğüne/Hangisini ansam eksik kalır/Sayılmaz güzellikleri, iyilikleri." diyerek, şiirlerinde Mekke, Medine, Kudüs, Badat, Şam, İskenderiye, Buhara, Semerkand, Taşkent, Şiraz, İsfahan, Beyrut gibi İslâm şehirlerini sayar. Anadolu'da ise, başta elbette İstanbul olmak üzere, Diyarıbekr, Urfa, Konya, Bursa gibi İslâm kültürünün önemli şehirleri vardır. Karakoç'un ülkeler coğrafyasında ise, tespit edebildiğimiz kadarıyla Mısır, Cezayir, Tunus, Filistin, Irak, İran, Afganistan, Pakistan, Habeşistan, Eritre, Azerbaycan, Türkistan gibi ülkeler yer alır. Kuşkusuz bu, İslâm medeniyeti merkezli bir coğrafya seçimidir ve Karakoç, -bu coğrafya seçimiyle- şiirinin coğrafyasını "Şark-ı Aksâ'dan Mağrib-i Aksâ'ya kadar" uzatan İslâmcı bir coğrafya idealine bağlı Mehmet Akif'le örtüşür.

Peki neden, neden Karakoç'un coğrafyasını İslâm ülkeleri ve şehirleri oluşturur? Çünkü o, millet deyince 'İslâm milleti', tarih deyince 'İslâm tarihi' tanımını benimsemiştir. Dolayısıyla medeniyet, millet, tarih kavramlarının tanımında ana ölçütü 'din'dir, İslâm'dır, bu çerçevede vatan tanımında da ana ölçütü 'İslâm'dır. Hatta bu düşüncesini; "... bizim alınyazımız Misak-ı Millî hudutlarıyla sınırlı değildir. Çünkü, bu coğrafya parçası, milletimizin, memleketimizin, ülkemizin sadece bir parçasıdır. Bir yanıyla Avrupalıların çizdiği sınırlardır ülkemizin bugünkü sınırları. Bu sınırlar bizi İslâm âleminden tecrit etmektedir. Bizi güçten düşür-

mektedir." (Çıkış Yolu I, s. 55) cümleleriyle ifade eder. Dolayısıyla şairin medeniyet, millet, tarih ve vatan anlayışı, bugünün 'ulusa/ırka' dayalı tanımlarıyla bağdaşmaz. İşte bundan dolayı, Karakoç'un şiirinin coğrafyası 'İslâm'ın coğrafyası'dır. Ve şiirlerinde bu coğrafyanın parçalanışına ayrıca dikkat çeker. Örneğin Bağdat'tan söz ettiği şiirinde; "Görmedim Bağdat'ı ne kadar görmek istemişken/ Bizi mahrum bırakmışlar birbirimizden/ Kendimiz mahrum bırakmışızdır kendimizi kendimizden" dizelerinde bu parçalanışa vurgu yapar ve ayrılığın hüznünü dile getirir.

Şair, söz konusu İslâm coğrafyasına karşılık, şiirlerinde Batı medeniyetinin kentlerine örnek olarak ise, Paris, Moskova, Pekin ve Newyork'u sayar. Bu kentlerden Paris, ona göre "Avrupa'nın ülkü mezarlığıdır.", Moskova, Pekin ve Newyork ise, "türedi bir uygarlığın kentleri"dir. Bunlar, Karakoç'a göre, bizim model almamamız gereken -ama ne yazık ki model aldığımız- Batı medeniyetinin kentleridir.

"Son durak İstanbul/İlk durak Ankara"

Bir şiirinde "Son durak İstanbul/İlk durak Ankara" diyor Karakoç. Yahya Kemal'in meşhur sözünü başka bir türlü söylemiş âdeta. Ankara'nın İstanbul'a dönüşünü seviyorum demenin şiircesi. Şairin şiirlerinde, bu dizeler doğrultusunda, şehir coğrafyasının merkezinde İstanbul yer alır, en çok İstanbul. Bu seçimde de asıl belirleyici ölçüt, medeniyet perspektifidir. Yani İslâm medeniyetinin önemli şehirlerinden biri olduğu için Karakoç, şehir coğrafyasında İstanbul'a baş sırayı verir. İstanbul onun için, "Dünyadan daha dünya, ahiretten daha ahiret"tir, "Divan şairlerinin kasideleri"ne benzer. Bu şehir, "Yeryüzünden ve gökyüzünden ötede" bir şehirdir, "Doğudan Batıya uzanıp/Çin ipeğinden örülmüş şeytan kozasını bölen" bir kılıçtır, "Tanrının kılıç hâlindeki hilâli"dir, "İslâm ruhunun kristalleşmiş heykeli"dir. Bağdat'ın dervişlik ortağı/Şam'ın kılıç kardeşi"dir. Böyle diyor çeşitli dizelerinde İstanbul için Karakoç. "İstanbul'dur bu otuz yıl kana kana yaşadığım/Resmim âdeta taşlarına geçti/Ben İstanbul'da dağıldım zerre zerre/İstanbul damla damla içimde birikti." dediği, özdeşleştiği şehre, sevgiyle ve saygıyla, kimi kez de hüzünle bakar Karakoç. Ama bu şehirde hep Müslüman kimliğini görür, ağlarsa, bu şehrin Müslüman kimliğinin yok olmasına, yıkılmasına, unutulmasına ağlar. İşte bu nedenle İstanbul'a -aslında tüm şehirlere- İslâm medeniyetinin sicil muhafızı olarak bakar Karakoç. Ve şehirlerin daima Müslüman değerlerini kayda geçer, ister kaybolsun, ister yaşasın... İstanbul'un Müslüman kimliğine işaret etmesi nedeniyle Karakoç, Yahya Kemal'le çoğu bakımdan örtüşür. Ama Karakoç, Beyatlı'da olmayan bir boyut daha ekler İstanbul'a. Buna sonra geleceğiz.

Peki İstanbul'da ne görür, neleri seçer şair? Bu şehir bağlamında, onun bakış açısına giren, özellikle vurguladığı şeyler nelerdir? Kısaca buna da değinmek gerek. Çünkü bu sorulara verilecek cevaplar, Karakoç'un şehir bağlamında ideolojisini de yansıtacaktır.

Devamı 3. Sayıda

Şair, söz konusu İslâm coğrafyasına karşılık, şiirlerinde Batı medeniyetinin kentlerine örnek olarak ise, Paris, Moskova, Pekin ve Newyork'u sayar. Bu kentlerden Paris, ona göre "Avrupa'nın ülkü mezarlığıdır.", Moskova, Pekin ve Newyork ise, "türedi bir uygarlığın kentleri"dir. Bunlar, Karakoç'a göre, bizim model almamamız gereken -ama ne yazık ki model aldığımız- Batı medeniyetinin kentleridir.

Doğduğu Ve Doyduğu Yer Arasında **Samsunlu Olabilmek**

Ali KORKMAZ

Can güvenliği olgusu dahi beslenme merkezli yaşam döngüsünün merkezinde vardır.

Doğmak ve ölmek arasında yaşamak kaderi olan insanoğlunun bu iki kilometre taşı arasında yaptığı en temel faaliyet beslenme, yani doyma işlemidir. Yaşamın "olmazsa olmaz" düzeyinde ilk, tek ve en önemli koşuludur. Diğer tüm gereksinimler doyma eylemi sonrasında veya çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Can güvenliği olgusu dahi beslenme merkezli yaşam döngüsünün merkezinde vardır. Bu nedenle insanlar nerede doğarsa doğsun, ne amaçla olursa olsun doyduğu yerde bulunmak durumunda, hatta zorunda kalmışlardır. Bugün dünya üzerinde bulunan tüm insanlar, insanlığın var olduğu milyonlarca yıllık süreçte besinin veya güvenliğin olduğu yerlere bu nedenle göç etmişlerdir. Bu anlamda hiç kimse yaşadığı mekânın yerlisi ve asli sahibi değildir. Zaman zaman içgüdüsel mülkiyet edinme ve kazanma hırsına kapılarak nefsini ilah edinmesi ve yaşadığı yerin tanrısıymış gibi hareket etmesi bu durumu değiştirmemektedir.

İnsanoğlu, evrenin tarihine baktığımızda bir nokta ölçüsünde dahi sayılmayan ömründe, sanki milyonlarca yıldır bu topraklar-

da hüküm sürüyormuş gibi bir güvenle hareket etmekte, kendi dışındaki bireyleri sonradan türedi görmektedirler. Bu nedenle, bulunduğu mekânda yaşam sürdüğü süreye bakarak kendisini bu yerlerin asli sahibi gibi görenler, insanlık tarihi başta olmak üzere biyolojik ve sosyolojik evrimsel bilgiden nasibini alamamış, bu konuların cahili olanlardır. Bugün adı sanı duyulmayan Lidyalılar, Frigyalılar, Pontuslular gibi pek çok kavmin tarih sahnesinden birden ortadan kalktığına, yerlerine kendilerinin geldiğine inanacak kadar saf denilebilecek anlayışa sahiptirler. Tarihte bu insanlarla karşılaşılmış, karşılıklı evlenmelerin olduğunu, ırklar veya kavimler arası çapraz karışımların olduğunu hesap edemeyecek kadar sığ düşünmektedirler. Irkçı olmadıklarını belirtecek düzeyde insanlık örneği sergileyen bazı insanlar, sanki Anadolu'da yaşam süren sadece Türklermiş gibi bir yaklaşım içerisine girmektedirler. Oysa Anadolu, Türkler başta olmak üzere pek çok kavime yurt, her türlü kültürel ve etnik varlığa merkez olmuştur.

Bugün gelinen noktada kendisini bir bölgeye, şehre veya ilçeye nispetle yerlisi ve gerçek sahibi gibi görerek insanları "masum" bir şekilde bölenler, bu gerçeği unutmamalıdırlar. Böyle tehlikeli bir süreci öne sürerek zihinsel, siyasal veya kültürel bölünmeyi gündeme getirenler, Anadolu'nun eski kavimlerinin Türk olup olmadıklarını sorgulamayı da gündemlerine almalıdırlar. Bu durumda düşecekleri çıkmazı da göz önünde tutmalıdırlar. Uluslaşma çalışmasının temelinde yatan faktör, Anadolu coğrafyasındaki farklı dinsel, kültürel, siyasal ve etnik unsurları bir arada tutmak amacıyla ulus bilinci oluşturmaktır. Tarihsel geçmişimiz bunu göstermektedir. Irksal olarak kendisini Türklere yaslandıran bir anlayışın sahipleri, bulundukları ilde yerli-yabancı ayrımına gitmeleri kaçınılmaz olarak tartışmayı bu noktalara kadar götürmek zorundadır. Başka bir ifade ile bir ilin veya ilçenin asli unsuru veya yerlisi olduğunu kanıtlamanın temel argümanı, burada ne kadar süreden beri ikamet eden bir ırk veya kavmin mensubu olduğunu kanıtlamaktan geçmektedir. Zira yüz yıldır bu il veya ilçede yaşayan, on yıldır yaşayana göre kendisini burasının yerlisi saydığı durumda yüz elli yıl yaşayana göre kendisi de bu hakkını elinden kaybedecektir. Bu kısır tartışma ilkçağlara kadar gidecek saçma sapan bir yaklaşım şeklidir. Türk olup olmamaya kadar varacak bir tartışmanın zemini böyle hazırlanmaktadır.

Dünya üzerinde hiçbir ırk veya kavim bir yerin asli unsuru değildir. Afrika'nın Rift Vadisinden başlayan insanlık serüveni, dünyanın dört bir tarafına yayılmayla sonuçlanmıştır. Yapılan savaşlar sonucunda da birbirlerini yurtlarından etmişlerdir. Galip gelen, yurdun yeni sahibi olmuş ve ne kadar uzun süre bu yurdu elinde tuttuysa kendini burasının o derece yerlisi saymıştır. İlahi bir kanun ve emir olmayan bu konularda süreç içerisinde gelişen bakış açısı her türlü ilahi emrin önüne geçmiştir. Bugün gelinen noktada insanlar kendileri ve rakiplerinin güçleri oranında böyle bir yaklaşıma girmişlerdir.

Günümüzde mahalle düzeyinde başlayan, ilçe düzeyinde devam eden, il ve ülke düzeyinde ırkçılık veya kavmiyetçiliğe yol açan bu

Dünya üzerinde hiçbir ırk veya kavim bir yerin asli unsuru değildir. Afrika'nın Rift Vadisinden başlayan insanlık serüveni, dünyanın dört bir tarafına yayılmayla sonuçlanmıştır.

bakış açısı, bir ülke halkını küçük parçalar halinde bölmüş, yeri geldiğinde birbirine düşman haline getirmiştir. Ortak düşmanlarının nezdinde bu bölünmüşlük ve farklılıklarının hiçbir değerinin olmadığını dahi anlayamayacak düzeye indirmiştir. Bu bölünmüşlük, egemen iç ve dış güçlere kar-

şı yapılması gereken birlikteliğe darbe vurmuş, bir araya gelinerek yapılacak atılımlar engellendiği gibi düşmanlara kolay lokma olmanın da yolunu açmıştır.

Siyaset bilim çerçevesinde mevcut kitlenin oyunu almak için mikro milliyetçilik tezgâhını işletenler, kendilerini destekleyen mevcut populasyonun isteklerine cevap vermeyi ilke edinen sığ düşünceli insanlardır. Kendilerini iktidara veya gelmek istedikleri makama taşıyacak olan her türlü argümanı kullanmayı ilke edinen bu insanlarla, onlara kandırılma olanağını sunan seçmen veya hemşerilerin birbirlerinden farkları yoktur. "Çamurdan olsun bizden olsun!" mantığıyla kendilerine hizmet edecek olan kişileri seçenler bir müddet sonra "Bize hizmet etmedikten sonra neye yararlar!" diyebilmektedirler.

İlimiz bağlamında bu olayı ele aldığımızda aynı durumu görmekteyiz. Samsunlu olmak ifadesinin neyi temsil ettiğinin net ortaya konulmadığı karmaşa ortamında, bu kavram üzerinden siyaset ve hemşericilik yapanlar bölünmüşlüğü körüklemektedirler. Karadeniz'in en çok göç alan ve diğer şehirlere göre gelişme trendi yüksek olan Samsun, bu konuda çok güzel bir laboratuvardır. Kavaklı veya Çarşambalı olmak önemli bir ayrıcalık veya bu topraklar üzerinde en çok söz hakkına sahip olmak gibi algılanmaktadır. Milyarlarla ifade edilen insanlık alemi içinde bir nokta kadar önemi olmayan bir nüfus ve toprak yapısıyla kendini ifade etmeye çalışan bu kesim, aslında dünya için hiçbir önem arz etmemektedir. Küreselleşen dünyada isimleri bile okunmamaktadır. Ancak bulundukları kısıtlı alanda kendilerini çok önemli gibi görmektedirler. Bu olay dünyadaki benzer her yer için aynıdır. Samsunlu olmayı kendilerinden ibaret gören bir yaklaşımla hayat süren bu kesim, ne kadar hatalı olduğunu bir başka şehre, hatta ülkeye gittiği zaman fark etmektedir. Gittiği yerde kendi ilçesinin hiçbir öneminin olmadığını yaşamın bazı gerçekleri ile karşılaştığında anlamaktadır. Bu sefer bulunduğu yerde Samsunlu olmak kavramını öne çıkarmaktadırlar. Hem de içeriğine ve tanımına bakmaksızın, önceki tanımlamalarını yalanlarcasına daha farklı bir tanım geliştirerek. Başka bir ülkeye gittiğinde ise Samsunlu olmanın da hiçbir öneminin olmadığını, Türk veya Türkiye'den olmanın daha da önemli olduğunun idrakine varmaktadırlar. Ancak eski yerlerine döndüklerinde tekrar ilçe düzeyinde mikro milliyetçilik yaparak

eskiye dönüş yapmaktadırlar.

Aslında sorun, dünyadaki düzeni kavrayamamış, yaşadığı akvaryumu okyanus zanneden balık hafızalı insanların bakış açısıdır. Bu durumu aşmış olanlar için Kavaklılık, Samsunluluk, Trabzonluluk gibi kavramlar toplumsal ve kültürel bir güzelliktir. Hatta küreselleşen dünyada bu kavramlar ve içeriğini dolduran yapılar, ekonomik getirisi olduğu oranda marka değeri taşıyan unsurlardır. Böyle bir yapı içerisinde değerlendirilmesi mümkün olmayanlar ise sadece bireyin kendisini tanımlamasında kullanılan, karnını doyurmayan, seçim zamanlarında oy deposu olarak istenilen noktaya bireyi yönlendirmede kullanılacak birer araçtırlar.

Günümüzde insanlar doğduğu yer ile doyduğu yer arasında yaşam sürmektedirler. Doyduğu yer önem arz etmekle birlikte sosyal yaşamın bir gereği olarak aidiyet duygusunu tatmin etmek, aynı kültürel ortak paydayı paylaştığı insanlarla dayanışma içerisinde olmak, kendini güçlü hissetmek, şehirleşme ve modernitenin yalnızlaştırma duygusundan kurtulmak için doğduğu yeri de unutmamaktadırlar. Bu durum insan doğasına da uygundur. Sorun olan, doğduğu yeri ve ait olduğu kültürü aşırı şekilde öne çıkararak doyduğu yeri aşağılaması, yok sayması veya önemsememesidir. Bu tip bir yaklaşım doğru olmadığı gibi böyle davrananları öne sürerek karşı yaklaşımlar da bulunmak da doğru değildir.

Almanya'ya çalışmaya gidenlerin o ülkenin menfaatlerine zarar vermeyecek şekilde çalışmaları esastır. Almanya için onların ait oldukları kökenin fazla bir değeri de yoktur. Önemli olan verilen işleri doğru dürüst yapmalarıdır. Koşullar çok farklı olsa da ülkemizde de benzer yaklaşım egemen olmalıdır. Ayrıca dünyanın hiçbir yerinde insanların doğdukları yerde doymaları ve yaşamaları gibi bir bakış açısı ve gerçek söz konusu değildir. Bu nedenle sanki Kavaklılar veya Çarşambalıların Samsun dışında hiç bir yerde yaşamıyorlar gibi, Samsun'da Trabzonlular başta olmak üzere farklı illerden gelenlere karşı tavır almaları hiç mantıklı değildir. Ancak bu gerçeğin haykırılmasıyla da insanlar yaptıkları bu yanlışlardan vazgeçecek de değillerdir. Zira insanoğlu genelde mükemmele ulaşmaya çalışan bir varlık olmayıp hislerinin yoğun baskısı altında beşeri özellikleri ile yaşamaktadır. Ayrıca insanların parçalanmışlığından geçimini sağlayan siyasi, ticari ve dini yapılar bu sistemden beslenmeye devam ettiği müddetçe Samsunluluk veya Trabzonluluk gibi ayrımcılığa konu olan sıfatlar yaşamımızda her zaman yer alacaktır. Ne zamanki ortak düşman tarafından bu bölünmüşlüğümüz, bize karşı bir silah gibi kullanılırsa akıllanacağız ve o zaman da çok geç olacaktır. Oysa bir ulus haline gelme yolunda önemli mesafe kat etmiş olan Türk ulusunun il ve ilçe sınırlarına sıkıştırılmış bir anlayıştan ziyade, ulusal sınırlar içerisindeki herkesi kucaklayacak bir yapı geliştirmesi kaçınılmaz gerçektir. Unutulmamalıdır ki bölünmüşlük, düşmanlarımızın en önemli güç kaynağıdır…

Ayrıca insanların parçalanmışlığından geçimini sağlayan siyasi, ticari ve dini yapılar bu sistemden beslenmeye devam ettiği müddetçe Samsunluluk veya Trabzonluluk gibi ayrımcılığa konu olan sıfatlar yaşamımızda her zaman yer alacaktır. Ne zamanki ortak düşman tarafından bu bölünmüşlüğümüz, bize karşı bir silah gibi kullanılırsa akıllanacağız ve o zaman da çok geç olacaktır.

Sorulunca Anlaşılan

Mimar-Şair Mustafa KARAOSMANOĞLU

Kültür, kendi içinden doğan sorular sayesinde kendi sınırlarını hem belirlemeye hem de onları aşmaya çalışır.

Bu ayki sayımızda Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim görevliliğini sürdüren felsefe alanında ülkemizin yetiştirdiği değerli şahsiyetlerden biri olan Burhanettin Tatar ile bir mülakatta bulunacağız. Değerli hocamızın disiplinlerarası yetkinliğe sahip bir bilim insanı olması hasebiyle kendisini şehir üzerine kavramsal bir geziye davet edeceğiz, bu meyanda hocamızın yetkinliğini hesap ederek ona tevcih ettiğimiz soruları ziyadesiyle şehrin bilinmeyen yerlerinden soracağız.

Değerli hocam, evvela mülakat için verdiğiniz olumlu cevaba istinaden size teşekkürlerimi arz etmeyi bir borç bilerek başlamak istiyorum. Benim Samsun'umuzda ikinci sayısı çıkan Bütün Şehir dergisi için yaptığım bu ilk hamlede, mülakata sizinle başlamayı kendim ve okuyucu adına bir şans olarak görüyor ve buradan kalkarak, cevap verenin soru sorana verdiği cesaretle sorularımı size tevcih ediyorum.

Soru: 1-) Bir kültür, varlık sahnesine çıktığı andan itibaren iddialar dünyasında da önemli bir yeri olduğuna hükmeder. Birçok alanda olduğu gibi, şehre yönelik tasarımlar, tanımlamalar, teklifler hatta tehditler

savurur ve bu işlevini en önemli uğraşlarından biri olarak görür. Kültürün bu meydan okumasına karşı şehrin de kültüre karşı bir tepkisi olur, belki de Spenglerci bir yaklaşımla kültürü medeni olmakla tehdit eder ve en azından mevcuttaki haliyle taşlaştırır. Bu bağlamda şehir kültürün bir tür ölümünü yaşar diyebilir miyiz?

Öncelikle benimle mülakat fikrinizden ve şahsıma gösterdiğiniz teveccühten ötürü size çok teşekkür ediyorum. Soru soranın entelektüel derinliği ve soruların zamanın en yoğun biçimde tecrübe edilmesine imkan veren anlam düzeyi, sorulan kişinin sahip olabileceği en önemli şanstır diye düşünüyorum. Zira sorular, kanaatimce, bizlere konuları farklı bir açıdan görme ufkunu sağladığında bizler bu ufkun içinde yol alırız ve ona yeni boyutlar kazandırmaya çalışırız.

Bu bağlamda soruların anlam ufkunun derinliği ve genişliğini aynı zamanda kültürün kendisi üzerinde düşünme çabası olarak ele almaktayım. Bir başka deyişle, her hangi bir kültürün erişebildiği sınır, aynı zamanda soru sorabilme sınırıdır. Kültür, kendi içinden doğan sorular sayesinde kendi sınırlarını hem belirlemeye hem de onları aşmaya çalışır. Yani kültür, temelde düşünülebilir olanın tezahürü iken, aynı zamanda o henüz düşünülmemiş olanın imkanını sorabildiği sorular ölçüsünde aralamaya çalışır. Bu yüzden bizler, bir kültürün hayatiyetini soru sorma yeteneğinin gücüne bakarak en iyi kavrayabiliriz diye düşünüyorum.

Soru sorabilme, kendi imkanlarını yeniden kurgulama ve genişletme çabasına giren kültür, bu süreç içinde şehir dediğimiz hadise / mekanlar için yeni tasarımlar, tanımlar ve hatta güçlü eleştiriler formunda tehditler savurabilir. Ancak bu noktada benim görebildiğim husus, zaten şehrin böylesi bir kültür sayesinde şehir olabildiğidir. Şehir, ancak kültürün kendisi üzerinde yüksek düzeyde düşünebildiği ve sorular sorabildiği yerde teşekkül edebilir. Ancak bunun tersi de doğrudur: Şehir, kültürün ekin alanı yani doğum mekanıdır.

Bu açıdan bakarak kendi düşüncelerimi şu şekilde derleyip toparlamayı denemek istiyorum: Şehir, bir dili olan, bir dili konuşan ve böylece kendi dünyasını inşa edendir. Kültür dediğimiz husus, kanaatimce şehrin dilinin teşekkülü ve konuşma sürecidir. Şehir sahip olabildiği, üretebildiği kültür kadarıyla bir konuşma faaliyetini sürdürebilir.

Ancak sizin de işaret ettiğiniz üzere, şehir aynı zamanda kültürün dışlaşması, farklı materyaller, zamanlar ve mekanlar içinde proje edilmesi, görünür hale gelmesi, dolayısıyla başkalaşması ve sık sık donuklaşmasıdır. Bu projeksiyon, dışlaşma, donuklaşma bir tür ölüm halidir, dile getirdiğiniz gibi. Ancak kültür dediğimiz sürecin bir görüş alanı ve ufku olduğunu yeniden hatırladığımızda, burada farklı bir hususu görmeye başlayabiliriz. Kültür, yaşayan ve kendi sorularını üreten bir süreç olarak tezahür ettiğinde değindiğimiz projeksiyon ve dışlaşma hadisesi aynı zamanda kendi yorum alanını üretir. Daha açık deyişle, ortaya çıkan ürünler yani somutlaşan eserler yeni yorumların ve soruların üretimine konu olduğu sürece kültürün devamlılığına katkıda bulunur.

Buna göre, temel soru, şehrin dışlaşma, donuklaşma gibi zamansal ve mekansal tezahürlerinin kültürün devamlılığında nasıl rol oynayacağıdır. Burada kültürün temel paradoksunu da görebiliyoruz: Kültür kendisini görünür kılmak için dışlaşmak, zaman ve mekanlar içine proje edilmek, somutlaşmak durumundadır. Buna karşılık kendi somut tezahürlerini yeniden ve farklı açılardan yorumlama yeteneğini kaybettiğinde ise tabir caizse kendi ürünlerinin birer kurbanına dönüşmektedir. Bir kültürün kendisini kendi tezahürü içinde yitirmesi ve kendi ürününün sınırları içinde karanlığa karışması bir narsisizm durumudur.

Soru: 2-) Mekan ve boşluğun sizin zihninizde yaptığı çağrışım nedir? Boşluğun bir mekanı olabilir mi? Eğer boşluğun bir mekanı varsa buna uygun bir şehir tasarımı yapabilir misiniz?

Genel olarak mekanı, bir gerçekliğin kendisini tezahür etme hadisesi olarak ele almaktayım. Sözgelimi, bir müzik eseri icra edildiği yani kendisini tezahür ettirdiğinde aynı zamanda müzikal bir mekan ortaya çıkmaya başlar. Bir stadyumda futbol karşılaşması başladığında orada bir oyun mekanı açığa çıkmaya başlar. Buna göre, stadyum veya konser salonu bir "yer", müzik ve futbolun icrası esnasında açığa çıkan gerçeklik alanı ise "mekan"dır. Mekanın illa harici tezahürüne takılıp kalmamak gerekir. Mesela zihin, düşünme eyleminin tezahür etmesiyle oluşmakta olan bir entelektüel

mekandır.

Boşluk ise, kendisinde her hangi bir mekanın tezahür etmediği imkan durumudur. Sözgelimi "boş zaman" dediğimizde içinde her hangi bir eylem ya da gerçekliğin tezahür etmediği zamanı kastederiz. Ancak bu ifade ile aynı zamanda bir imkan durumuna da atıf yapmaktayız. Benim boşluk kavramını ele almaktan en hoşnut olduğum konu, edebi eserlerdir. Mesela şiir, kendi içinde oluşturabildiği boşluklar ölçüsünde onu okuyan insanların yorum faaliyetine izin verir ve tam da bu yüzden o şiir olmaya başlar. Bir bakıma edebi eserlerdeki boşluklar, okurların edebi eserin dünyasına ait olmasını mümkün kılar. Kendisinde boşluk bulunmayan bir gerçeklik, ancak dışarıdan bakılabilecek, yani ona bakanları öteki olarak karşısında tutan bir gerçekliktir.

Bu perspektiften bakıldığında mekanın zaten bir gerçeklik alanı içinde bulunan boşluklar sayesinde tezahür edebildiğini fark etmeye başlarız. Boşluk, bize yeni tasarımlar, projeksiyon yapma imkanını verdiği için aynı zamanda yaratıcı muhayyilenin en büyük motivasyonu ve hatta gücüdür. Yaratıcı muhayyile gücünü, kültürün ürettiği birikimler kadar aynı zamanda kültürün kendi içindeki boşluklardan alır.

Ancak bu noktada karşımıza çıkan sorunlardan biri, boşluğun nasıl fark edilebileceğidir. Boşluk, kendisine ait bir kelime ve kavramımızın henüz olmaması yani fark edilme noktasında bizlere meydan okuması anlamında bir negatif gerçekliktir. Bizler gerçekliği dil içinde ve kavramlarımız sayesinde fark edebilmekteyiz. Ancak boşluk, henüz bir gerçekliğin tezahür etmemesi hali olduğuna göre, aynı zamanda o kendisini kavramamıza izin verecek kavramlardan yoksunluk durumudur. Buna göre, boşluğun asla doğrudan kavranamayacağını söyleyebiliriz. Boşluk, bilincimizin nesnesi yani bir bilginin konusu haline gelmemiş olandır. Daha önceki soruya cevap verirken ima ettiğim üzere, boşluklar ancak kültürün üretebildiği sorular sayesinde uzaktan sezinlenebilir yani dolaylı olarak tasarlanabilir. Bu yüzden boşluk ve şehir tasarımı arasında kurduğunuz ilişkiye dair ancak şunu söyleyebilirim: şehir, kendi kültürü içinde üretebildiği sorular ölçüsünde boşlukları dolaylı olarak tasarlayabildiği sürece, kendi dilini konuşabilir.

Şiir ve boşluk arasındaki ilişki bağlamında söylediğim üzere, şayet şiir kendisindeki boşluklar sayesinde yorumu davet ediyor ve yorumcu aracılığıyla kendisini gerçekleştirebiliyorsa, şehir de kendisindeki boşluklar sayesinde kendisi üzerinde düşünebilir ve kendi ömrünü uzatabilir. Zira nasıl ki şiirde anlam sadece şiir-

de kullanılan kelimeler sayesinde değil, belki daha çok orada söylenmeyen hususlar sayesinde oluşuyorsa, benzer şekilde şehir, söylediğinden daha ziyade söylemediği yani boşluklar sayesinde konuşabilir ve kendisini dinleyeni bulabilir.

Soru: 3-) Varlıktan yola çıktığımızda, olan bitenin -en azından belli bir süreç dahilinde- bir silsile halinde birbirini takip ettiğini görürüz. Yani bir şeyler diğer şeyleri öncelerlerse, varoluşsal değerler açısından baktığımızda; söz, mekan, insan ve şehir bağlamında hangisi diğerini takip etmiştir.

Gerçi teolojik açıdan söylenmiş "Önce söz vardı" ifadesine göre, yaratıcı söz bahsettiğiniz unsurlar açısından ilk sırada gibi görünse de, kanaatimce biz burada felsefi olarak her hangi birine bir öncelik ve diğerlerine sonralık veremeyiz. Hegel'e sorsaydınız bu soruyu, çok muhtemelen bu unsurların tarihsel süreç içinde aşamalı olarak birbirlerini ürettiklerini ve anlam alanlarını genişlettiklerini söylerdi. Ben ancak her bir unsurun açığa çıkabilmek için zaten diğerini varsaymak durumunda olduğunu söyleyebilirim. Çoğu zaman varsayılan husus, açıkça ifade edilmeden kaldığı için, kendi aralarında tezahür bakımından bir öncelik ve sonralık varmış gibi görünebilir. Ancak benim düşünceme göre, bunların her biri diğerleri için bir varsayım ya da görüş ufku oluşturduğu sürece diğerlerinin görünür hale gelebileceğidir. Mesela şehir tarihçileri bize şehirlerin insanlık tarihinde yaklaşık olarak ne zaman ortaya çıktığını söylemektedirler ve buna göre şehir, en son ortaya çıkan bir husus gibi düşünülmektedir. Lakin diğer taraftan şehir gerçekliği ya da tasarımı olmadan söz, mekan ve insan gerçekliğini anlayamıyoruz şayet Darwinci değilsek.

Soru: 4-) Yavaş Şehir kavramını tanımlayanlar işbu kavramın, binaların, mekanların, fonksiyonların, tasarımsal bütünlüklerin eski-yeni ekseninde yumuşatılmış bir zaman etkisi altında buluşmasını işaret ettiğini söylüyorlar. Bu bir taraftan yaşayan bir şehrin kendini temaşa etmesi olarak değerlendirilebileceği gibi diğer taraftan da olayların ve olguların birbirinin üzerine çökmesi anlamını taşıyor benim zihnimde. Siz yavaş şehir denildiğinde o şehrin insanı taşıdığı yer olarak nereyi görüyorsunuz?

Bu konuda sağlıklı söz söyleyebilmeme imkan veren bir literatür birikimim yok. Ancak benim "Yavaş Şehir" kavramından anladığım en temel faktör, şehrin hafızası ile aktivitesinin eş zamanlılığıdır. Yani şehrin kültürel birikimi sayesinde oluşan hafızasının bu şehirde yaşayanlar için sadece bir öykü ya da anlatı olarak kalmaması, yemek, müzik, mimari, toplumsal diyalog vb. günlük aktiviteler içinde yer almasıdır. Bu yüzden yavaş şehir kavramı içinde gelenek yani varlığın muhafaza süreci önemli bir yer tutuyor görünmektedir. Yavaş şehir, atomik yani parça parça ele alınan bir hayat tarzının yerine sizin deyiminizle temaşa, benim ifademle refleksiyon sürecinin kesintiye uğratılmadan varlığın ele alınma çabasıdır. Geleneksel olarak felsefenin, hayatı ağırdan alma, yani anlamını kavra-

"Yavaş Şehir" kavramından anladığım en temel faktör, şehrin hafızası ile aktivitesinin eş zamanlılığıdır. Yani şehrin kültürel birikimi sayesinde oluşan hafızasının bu şehirde yaşayanlar için sadece bir öykü ya da anlatı olarak kalmaması, yemek, müzik, mimari, toplumsal diyalog vb. günlük aktiviteler içinde yer almasıdır. Bu yüzden yavaş şehir kavramı içinde gelenek yani varlığın muhafaza süreci önemli bir yer tutuyor görünmektedir.

yarak gerçekliği tecrübe etmeye çalışma olarak tanımlandığına bakarsak, yavaş şehir içinde felsefe pratik olarak açığa çıkar. Her ne kadar yavaş şehir, modernizmin ya da küreselleşme sürecinin hız ve atomcu varlık anlayışına bir meydan okuma olarak sunulsa da, diğer taraftan o modern hayatın kendi içinde hissettiği bir yorgunluk durumu gibi görünmektedir. Tıpkı metal yorgunluğu gibi, modernizmin kendi hızı ve atomcu varlık anlayışı içinde kendisini tüketmeye başlamasının bir semptomudur.

Soru: 5-) Çok değil bundan yüz yıl öncesine kadar her şehrin kendine ait bir hinterlandı vardı. Bir insanı mensup olduğu bir şehirle kabaca tanımlayabilirdiniz. Memleketini söylemek bir yerden başlamak anlamına geliyordu aynı zamanda, bu özelliği de en bariz şekilde şehrin kültüre ve medeniyete dair derinliği vermekteydi. Bu özellikler bir anlamda şehrin kendine has imgeleri gibiydiler ve bazı konularda başat bir faktör olma durumuna kadar ilerleyebilirlerdi. Her şeyin her şeye benzetilmeye çalışıldığı günümüzde ise bu ayırt edici özellikler hızla yok olmaya başladı. Şu an itibariyle -varsa eğer- siz bir şehir için en kışkırtıcı imge olarak neyi görüyorsunuz?

Tüm şehirlerin birbirine benzemeye başladığı günümüzün bir gerçeğidir. Ancak kanaatimce bir o kadar gerçek olan husus, şehirlerin kendilerini artık hassas ayrıntılar içinde gizlemeye başladıklarıdır. Bahsettiğiniz zamanlarda şehirler, kendilerine ait olunan ve ait olunduğu sürece kendi kimliğini içinde yaşayan insanlara bahşeden /dayatan bir gerçeklik görünümündeydi. Ancak tam da bu yüzden onlar statik varlık anlayışı içinde yerelleşmeyi, bir yerde ikamet etmeyi ve şehrin sunduğu görüş alanı içinde hayatı tanımlamayı beraberinde getirmekteydi. Kestirme ifadesiyle, makrokozmoz (büyük evren) karşısında mikrokozmoz (küçük evren) görevini üstlenmekteydi. Ancak zamanla mobil aile anlayışı ve buna bağlı olarak mobil şehirler ortaya çıktı. Mobil şehir ile şehirlerin bizi kendilerinde yerelleştirmek yerine artık evrenselleştirme kapasitelerini kazanmasına işaret etmekteyim. Bu yüzden bir şehirde edindiğiniz birikim aynı zamanda bir diğer şehirde daha ileri bir imkana erişmeyi mümkün kılabilmektedir. İnsanlar artık bir

şehirden diğerine gitmemektedir. Aksine yola çıktıklarında şehri yanlarında götürmektedirler. Bu yüzden şehirden köye giden insan bir süre sonra şehri köye taşımakta ve köyü dönüştürmektedir. Orasını şehrin bir küçük tezahürü kılmaktadır. Küreselleşme süreci içinde şehirlerin birbirine benzemeye başlaması, şehirlerin birbirlerine taşınması yani şehirlerin artık iç içe geçmesi durumudur. Bu durum her ne kadar genel olarak bir benzerlik hadisesini ortaya çıkarsa da, aynı zamanda hassas ayrıntıları daha bir önemli kılmaktadır. Mesela New York, Frankfurt, Sydney, İstanbul'da dünyanın çok farklı kültürlerine /şehirlerine ait unsurları bir arada görebilirsiniz. Buna göre, şehrin hassas ayrıntıları, bir şehrin dünyanın farklı şehirlerine ait birikimleri kendisinde sergileyebilmesi yani diğer şehirleri kendisinde bir tür kiracı durumuna sokmasıdır. Belki bu hususu İngilizcenin günümüzdeki durumuna atıfla daha kolay anlaşılır kılabiliriz. Çok büyük bir kelime hazinesi bulunan İngilizce, dünyanın çok farklı dillerinden kelimeler ve kavramlar devşirdiği sürece kendisini bir dünya dili halinde tutmaktadır. Artık yalnızca "orada" kavramına nispetle ele alınmak yerine, "her yer"den kelime devşirerek kendisine ait hassas yani detaylı bir dünyaya sahip olmaktadır. Bu yüzden bir konuyu ele aldığınızda İngilizce içinde çok sayıda kelimeyi kolayca bulabilirsiniz. Aynen bunun gibi şehirler, artık bir varlık ya da hususu ele aldığınızda size o konu ya da varlık hakkında ne kadar ayrıntılı birikim sunabiliyorsa bir dünya şehri haline gelebilmektedir. Bu yüzden şehirler aslında birbirlerine benzerken diğer taraftan bazı şehirler diğer şehirleri kendi içine taşıyarak kendisinde hassas ve detaylı bir dünyanın tezahürüne imkan sağlamaktadır.

Soru: 6-) Bizlerinde içinde yaşamış olduğu şehirler Batı şehir tasarımına uygun şehirler olarak kendini gösteriyorlar veya daha hazin olanı bu şekilde üretilen bir şehirler dizisine sahibiz. Bütün şehirlerin birbirine benzemesi yetmiyormuş gibi, bütün şehir bileşenlerinin de birbirine benzediği ağır bir süreç yaşıyoruz. Bütün şehirler birbirlerinin ölümünü yaşarcasına tanımsızlaşmaya doğru hızla yaklaşıyorlar. Acaba bunun önüne geçecek herhangi bir enstrüman bulunamaz mı? Diğer bir deyişle bir tasarım olarak yeni bir şehre ulaşmanın imkanı yok mu? En azından sözel düzeyde böyle bir imkan görebiliyor musunuz?

Az önceki sorunuza verdiğim cevapta ima ettiğim üzere, artık şehirler doğrudan bir genel kimlik yerine çok kültürlülüğü ve mobil şehir tasarımını ön plana çıkaran geniş mekanlara dönüşmektedirler. Eskiden kendinizi bir şehrin kimliğine adadığınızda şehir aynı zamanda size güven ve öngörülebilirlik imkanını da sunmaktaydı. Oysa günümüz şehirlerinde çok kültürlülük ve mobil dünya anlayışı kendinizi bir şehre ait görme imkanını ortadan kaldırdığı gibi aynı zamanda kendinizi emniyette hissetme yani öngörülebilir bir hayata sahip olmayı da engellemektedir. Bu durum insanların ötekiyle aynı şehir mekanını paylaşmak durumunda kalmasını yani kendi sınırını görmeye başlamasını da beraberinde getirmektedir.

Eskiden kendinizi bir şehrin kimliğine adadığınızda şehir aynı zamanda size güven ve öngörülebilirlik imkanını da sunmaktaydı. Oysa günümüz şehirlerinde çok kültürlülük ve mobil dünya anlayışı kendinizi bir şehre ait görme imkanını ortadan kaldırdığı gibi aynı zamanda kendinizi emniyette hissetme yani öngörülebilir bir hayata sahip olmayı da engellemektedir.

Şehirlerin tanımsızlaşmaya başlaması, aynı zamanda size belli bir genel kimliği dayatmaması anlamına da gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında yeni bir şehir tasarımı zaten mevcut şehirlerin çok kültürlülüğünü sürdürdüğü ve belli bir kimliği dayatmadığı sürece ulaşmak durumunda kalacağı bir tasarımdır. Zira az önce dediğim gibi, mobil şehir anlayışı zaten şehirlerin açık uçlu kalması ve başka bir şehir olma imkanına kendisini açık tutmasıdır. Bazen tanımsızlık, kimlik kaybı gibi görünse de, diğer taraftan size sürekli bir değişim ve özgür kalma imkanı yani boşluk açması anlamında olumlu yönleri de vardır. Galiba modern şehirlerin kendi içlerinde eskilere göre daha fazla boşluk sahibi olması, onların tanımsızlaşıyor gibi görünmesinde en büyük rolü oynamaktadır.

Soru: 7-) Şehir asfaltıyla, betonuyla, gökdelenleriyle, gün/eş/görmezliğiyle çevre dediğimiz 'alanı' kuşattığından ötürü, çağımızın hakim paradigmasıyla beslenen, formuyla, yapısıyla ve yönelimleriyle, yapay olanın şiddetini kullanarak adeta insanı sindirircesine bir işlev görmekte ve onu bu güne kadar beslemiş olan köklerinden koparmakta herhangi bir beis görmemektedir. Bir anlamda şehir 'gelişirken' insan kendine ait olan alanlardan geri çekilip artan bir ivmeyle başkalaşıyor ve bu da ister istemez yabancılaşmayı çağıran bir taban oluşturuyor. Bu fikri kabulle bakarsak eğer söz konusu yabancılaşma nereye kadar sürecek.

Bir yabancılaşmanın olması, şehir denen bir gerçeklik varolduğu sürece kaçınılmaz görünmektedir. Zira yabancılaşmak, şayet sabit bir hareket noktasına odaklanmıyorsak, yani metafizik yapmıyorsak, aynı zamanda az önce durduğumuz noktanın bir başka açıdan görülebilmesine de imkan vermektedir. Yabancılaşmak, ilk sorunuza verdiğim cevapta fark edileceği üzere, kültürün kendi somut tezahürü içinde karanlığa karışması anlamında olumsuz bir boyut taşır. Ancak şunu da unutmamak yararlı olacaktır: Bir şey görülebilmek için daima bir mesafeye ihtiyaç duyar. Mesela Türkçeyi daha iyi anlayabilmenin en iyi yollarından biri bir başka dili iyi anlamaktır. Sözgelimi İngilizceyi iyi anlamaya başladığınızda Türkçeye yabancılaşmaktan ziyade onun söz söyleme gücünü ya da güçsüzlüğünü daha iyi görebilirsiniz. Kısacası yabancılaşmak, bir şeye bir başka şeyden hareketle yeniden dönüş olduğu sürece genel olarak olumlu bir boyut kazanır. Şehirler de mobil hale geldikçe bizi yerel yani sabit varlık tasarımından uzaklaştırdığı için bir yabancılaşma süreci içine sokarlar. Ancak diğer taraftan bizi diğer şehirlerin birikimleriyle buluşturdukları sürece kendi hareket noktamızın güçlü ve zayıf yönlerini görmemize de imkan verirler.

Soru: 8-) Bugünün şehirleri kadim olanlardan farklı bir şekilde bazı marazları da kendi bünyesinde toplamış bir görüntü vermektedir. Mesela seri katillik, -kadim şehirlerin delisinden farklı olarak- psikopatlık, migren, ülser, stres gibi hastalıklar günümüz şehrinde eskisine oranla ya tamamen mahiyet değiştirmiş bir şekilde veya daha artan bir dozda kendilerini göstermekteler. Kabul edilmiş haliyle var olan bu şehir olgusu içinde herhangi bir çözümün varlığına inanıyor musunuz?

Galiba bu durum, şehirlerde ortaya çıkan imkan, birikim, boşluk ve elbette mobil hayat durumunun her insan için olumlu bir rol oynamaması durumudur. Günümüz şehirlerinin sunduğu yeni imkanlar ve boşluklar insan gerçekliğinin daha önce tanık olmadığımız tezahürlerine de yol açmaktadır. İnsan ruhunun ya da varlığının güçlü ve karanlık tarafları daha görünür hale gelmektedir modern şehirlerde. Kısacası ben modern şehirleri psikopatlığa, seri katilliğe vs. yol açan bir "neden" olarak görmek yerine, başkalaşma, derin bir kültür ve vicdan insanı olma kadar, canavarlaşma imkanını insana sunmuş olmasına odaklanıyorum. Bu durum bir bakıma yeryüzünde Habil ve Kabil'in aynı imkan alanları içinde farklı yönlere doğru ilerlemesine benzemektedir.

Soru: 9-) Başka bir düzleme geçersek eğer gelenekle gelecek arasında bir şehir kurgusu olabilir mi. Olursa eğer bu şehir gelenekten geleceğe neler taşımalı?

Kanaatimce bu soru ilk sorunuz ile birlikte ele alınmalıdır. Şehir kendi içinde sorularını ürettiği ve kendi ürünleri içinde kültürünü tüketmediği sürece zaten geleneğini sürdürecek demektir. Mesela Osmanlı döneminde özellikle İstanbul yüksek düzeyde bir hat sanatı kültürünü üretmişti. Ne var ki Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde bu kültür büyük oranda yok olmuş ve geriye sadece bu kültürün ürettiği büyük eserler ya da ürünler

kalmıştı. Günümüzde hat sanatı teknik anlamda yeniden diriltilmiş durumda ama ne yazık ki kültürü oluşmamaktadır. Zira artık klasik anlamda şehir tasarımı ve zaman-mekan anlayışı zamanımızda söz konusu değildir. Bu sanatın kültürünün oluşabilmesi tıpkı modern şehirlerin kendisinde görülebileceği üzere mobil yani iç içe geçmiş zamanlar ve mekanların fark edilmesiyle mümkündür. Tek bir mekan tasarımı içinde her açıdan net olarak görülebilir hat sanatı anlayışı artık bizi geleceğe proje etmemekte, daha ziyade bir nostalji konusu olarak durmaktadır. Bunun gibi şehir dediğimiz gerçeklik mekanı geleneğin birikiminden hareketle bizi henüz düşünülmemiş ve hatta sorulmamış olanlara hazırlayabildiği sürece kendi işlevini yerine getirmiş olur. Felsefi olarak söylersek, şehir insanın kendi varoluş gerçeğini daha iyi fark etmesi, daha ahlaki bir dünya tasarımına hazırlaması ve etrafımızı kuşatan gerçekliği henüz fark edilmemiş yönleriyle görmeye hazırlaması anlamında gelenekten geleceğe bir şeyler taşıyabilir. Yani onun taşıyabileceği en önemli şey, az önce saydığımız hususlara dair bilinçlilik durumu ve sorularımızdır.

Soru: 10-) İdeal bir şehrin varlığından veya geleceğinden bahsedebilir miyiz?

İdeal şehir, sadece zihinde varolabilen şehir olarak, kavramlarla inşa edilen, edebi karakterdeki şehir demektir. Bu yönüyle ideal şehir, mevcut şehirlerin sunduğu boşlukların fark edilmesi ile açığa çıkan bir tasarımdır. Boşluğun fark edilmesi ile ortaya çıktığı için varlığını da her zaman boşluğa borçludur. Yani ideal şehir tasarım düzeyinde varolabilmek için her zaman bir boşluğa muhtaçtır. Bu yüzden o asla gerçekleşmeyecek olandır. Belki bu nedenle o her zaman anlamlıdır ve değerlidir. Zira insanın hem kendisini hem de mevcut şehirleri sorgulayabilmesi boşlukları ve buna bağlı olarak ideal şehri tasarlayabilmesi ile gerçekleşmektedir. İdeal şehir, olması gereken bir şehre işaret etmekten ziyade, mevcut olanı eleştirmek için gereken bir entelektüel alana işaret ederek işlevini yerine getirir. İdeal şehir, asla gerçekleştirilmeye çalışılmamalıdır. Nedeni şudur: Henüz tatbikat ile yüzleşmeyen bir fikir kendi içinde kusursuz görünebilir. Ancak bir kez tatbik edilmeye çalışıldığında tatbikatın ya da pratiğin tüm kusur ve zaafları ideal şehrin imkansızlığına dair bir tecrübeye dönüşecektir. İdeal şehir, mevcut şehirlerin zaafları karşısında insanın kusursuz bir dünya tasarlamaya duyduğu ihtiyaçtır. Bu bağlamda sözgelimi Bach'ın matematiksel ve mantıksal dengeler üzerine kurulu müzikal eserleri ideal bir şehir tasarımıdır. Ancak o, bizi mevcut şehirlere yeniden geri dönme yani cennetten düşüş hadisesiyle her seferinde yeniden yüzleştirdiği için hala kusurludur. İdeal şehrin en büyük kusuru bizi hep kusurlu dünyaya yeniden dönmek durumunda bırakmasıdır.

Büyük Camii, Cami-i Kebir, Saathane, Abdullah Paşa, Kale, Yalı, Buğday Pazarı, Taşhan Değil de

Neden OPERA?

Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL

Nene "alın gazilerim, buyurun yiğitlerim, için aslanlarım" dedikçe gaziler taslarını ayranla doldururlar. Nine hâlâ "doldurun yiğitlerim" demektedir.

Anadolu kelimesinin nereden geldiğiyle ilgili rivayeti bilmeyen var mıdır acaba?

İslam askerleri Rum diyarına akınlar halinde gelmektedir. Çok sıcak bir yaz gününde uzun yoldan, hararetli havadan bunalan askerler bir yol başında yaşlı bir nineye rast gelirler ve ona "ana, içecek bir şeyler var mıdır?" diye sorarlar. Mübarek gazileri büyük bir gururla süzen yaşlı nine yeni yaptığı ayranla dolu testisinden gazilere ayran ikram eder. İçtikleri ayranla içleri inşirah bulan gaziler sanki bitmez bir pınardan gelen bu cömertlik karşısında şaşıp kalırlar. Yaşlı nine askerlere dolu dolu ayran vermekte ve fakat testideki ayran hiç bitmemektedir. Nene "alın gazilerim, buyurun yiğitlerim, için aslanlarım" dedikçe gaziler taslarını ayranla doldururlar. Nine hâlâ "doldurun yiğitlerim" demektedir. Bir müddet sonra alperen gaziler ayrana o kadar doyarlar ki "ana dolu, ana dolu" demeye başlarlar. Bu kelimeler zamanla yeni yurdun adı olur ve artık bu aziz topraklar bundan sonra Anadolu adıyla isimlendirilir.

Bu hikâyeyi uyduranlar, bu efsaneyi dilden dile yayanlar bu toprakların adının Yunanca Anatolia kelimesinden geldiğini bilmiyorlar mıydı?

Samsun'un şirin ilçesi Lâdik'in adı nereden geliyor diye bir

araştırın bir sürü efsane ile karşılaşacaksınız. Bunlar biri ve en yaygını olan İslam askerlerinin Lâdik'in fethinde bulunmasıyla ilgilidir. Evliya Çelebi ilçenin adıyla ilgili olarak şöyle bir rivayette bulunur: "Bu kasabanın ilk fethinde ümeradan Selman Gazi kaleye girer ve "Kalenin burcuna sancağı dikmeyeyim mi?" diye Melik Ahmet Danişment Gazi'ye sorar. Melik "Lâ, dik!", yani "Hayır, dik!" diye emir verir ve bunun üzerine de bu kasabaya "Lâdik" adı verilir."

Bu rivayetleri dillere pelesenk edenlerin, kelimenin birinci kısmının (Lâ) Arapça, ikinci kısmının da (dik) Türkçe kelimelerinden oluşmasına şaşırmamaları mümkün mü? Bu güzel hikâyeleri bugünlere taşıyanlar, Evliya Çelebi dâhil Müslümanlar Lâdik'i fethetmeden buranın adının Rumca Laodike'dan geldiğini tabii ki biliyorlardı. Peki, neden böyle kıssaları yaydılar ve nesiler boyu anlatılmasına özellikle dikkat ettiler?

Bu mübarek toprakların hemen her köşesi böylesi yüzlerce efsaneyle doludur. Mesela Bursa'ya bakalım: "Bursa'nın, Bitinya kralı İkinci Prusias tarafından kurulduğu ve şehre "Prusias" (Prosa) dendiği, zamanla bu isim "Brousse" ve "Brus" olduğu söylenmektedir. Türkler şehri fethedince, "Bursa" demişlerdir." Peki, Türklerin buraya Bursa demesinin bir efsanesi var mıdır? Tabi ki vardır, buyurun:

"Hazreti Süleyman, bir gün Uludağ'ın tepesine koşmuş... Bir de ne görsün, bir yeşil ki bakmaya, bir suyu var ki içmeye, bin türlü meyvası var tatmaya doyum olmaz. Vezirine dönmüş, "Cennet burası" demiş. Kulağı ağır işiten vezir, padişahın bu sözünü 'Cennet Bursa' diye anlamış. Hemen mimarlara emir vermiş, kısa süre içinde bir şehir kuruvermişler. O günden sonra buraya 'Bursa' denilmiş."

Bu hikâyeler o kadar ilginçtir ki, Hz. Süleyman'ı bile Türkçe konuşturur.

Gerçekle ilgisi olmayan bütün bu hikâyeler ne anlama geliyor? İnsanlar asırlar boyu neden şehirlerin, beldelerin, köylerin, mahallelerin adlarıyla ilgili böylesi efsaneler anlatagelmişlerdir, bölgelerin gerçek isimlerini de biliyorken?

Ad vermek varlığı kendine ait kılmaktır. Bir şeye kim ad vermişse o şey o kişiye aittir; bir bölgeye hangi medeniyet ad vermişse o bölge o medeniyete aittir. Atalarımız bütün Anadolu'nun hemen her köşesini fethettikçe yeni adlar vermişler; bunu kutsalın aziz suyuyla sulamış, mübarek nefesiyle tütsülemişler ve buraları bizlere ait kılmışlardır. Bunlar sadece bir efsaneden, bir rivayetten, bugün bize saçma gelen uyduruk hikâyelerden ibaret değildir. Bütün bu hikâyelerin ardında bu toprakların vatan kılınmasının macerası vardır.

Niye Opera

Samsun'da tramvay duraklarına ad verilirken nedense Büyük Cami'nin karışsındaki durağa Opera adı verildi. Bunun, yandaki opera binasıyla ilgili olduğuna şüphe yok. Oranın adının niye opera olduğu ayrıca sorulmalı. Daha önce o binanın adı Atatürk Kültür Merkezi idi. Sonra niyeyse Opera olarak değiştirildi.

O durağın adının Opera olmasına pek çok itirazlar yöneltildi. Lakin sevinenler de oldu. Kimileri, bu ad sayesinde operanın

Ad vermek varlığı kendine ait kılmaktır. Bir şeye kim ad vermişse o şey o kişiye aittir; bir bölgeye hangi medeniyet ad vermişse o bölge o medeniyete aittir. Atalarımız bütün Anadolu'nun hemen her köşesini fethettikçe yeni adlar vermişler; bunu kutsalın aziz suyuyla sulamış, mübarek nefesiyle tütsülemişler ve buraları bizlere ait kılmışlardır. Bunlar sadece bir efsaneden, bir rivayetten, bugün bize saçma gelen uyduruk hikâyelerden ibaret değildir.

Samsun'da tanınırlık seviyesinin artacağını, Samsun'un çağdaş bir kent olma yolunda emin bir adım daha attığı söyledi.

Kimileri bu ismin, Fransa'da bir durağa Acemaşiran veya Suzıdilârâ denmesi kadar komik olduğunu; Samsun'da bir durağa opera denmesinin neyi ispatlamaya çalışmak olduğunu sorguladı.

Kimileri, bu durağa opera denmesini istemeyenlerin, neden opera denmesini isteyenler kadar güçlü olamadığını sordu/sorguladı. Kimileri bu ismin muhafazakâr bir iktidar devrinde verilmesini pek manidar buldu, kimi de hiç manidar bulmadı.

Kimleri demeye getirdi ki; "Gönül arzulardı ki böylesi kararları alırlarken, hiç yoksa internetten halka anket yolu ile sorulmalı idi."

O devirde bendeniz de Samsun Büyük Şehir belediyemize bir e-mail yazarak bu durağa opera adını vermenin yanlış olacağını söyledim ve bu bölgede yüzyıllardır tanınmış adların olduğunu, neden o adların seçilmediği sordum. Bana yine e-mail yoluyla cevap verdiler ve eğer bir meramım varsa bunu yazılı, imzalı dilekçe ile yapmamı, e-maillere cevap vermeyeceklerini söylediler.

Oysa ben şunlara dikkat çekmek istiyordum:

Durağın hemen karşısında Büyük Camii var idi veya eski adıyla Cami-i Kebir. Bu ismi fazlaca dinci mi bulmuşlardı?

Hadi onu beğenmediler diyelim. O bölgenin tam karşısının adı yüz yıldan fazladır Saathâne idi. Bu ad niye verilmemişti: Saathane Durağı çirkin mi olurdu, yoksa biraz geri bir devri mi çağrıştırıyordu?

O durağın tam karşısı adıyla sanıyla Samsun Kalesi bölgesi idi. Dolayısıyla malum durağa Kale Durağı adı da verilebilirdi. Hem çok da isabetli olur, Samsunlular böylece oralarda bir yerlerde bir zamanlar bir kale olduğunu öğrenmiş olurlardı.

Hadi bunu da beğenmediler diyelim. O durağın çapraz karşısında az ilerde Abdullah Paşa Camii vardı. Bu durağın adı Abdullah Paşa Durağı olsa idi fena

mı olurdu? Böylece Samsunlular bu Abdullah Paşa'nın kim olduğunu merak eder, hatta belki de araştırmaya bile girişebilirlerdi. Bu da acaba çok Osmanlı kaçtığı için mi mahsurlu bulunmuştu?

Olmadı az ilerde bin yıllık Yalı Camii vardı. O durağa Yalı Durağı da denebilirdi. Bu vesileyle insanlar bir zamanlar Karadeniz'in bir zamanlar o camiin duvarlarını yaladığını öğrenmiş de olabilirlerdi.

Bu da beğenilmediyse, karşı tarafa bir zamanlar Buğday Pazarı denmesinden yola çıkarak Buğday Pazarı Durağı denemez miydi? Yoksa bu ad da çok mu köylü olurdu?

Samsun'daki az sayıdaki tarihi anıttan biri olan Taşhan acaba niye bu durağa ad olamadı, onun ne mahsuru vardı? O da çok mu banal kalmıştı da sıraya bile katılamamıştı?

Her varlığa ad verenler bunu hiç de cılız olmayan kuvvetli bilinçlerle yapıyorlar. Sorgulamadıklarının çoğu zaman başkalarının sorguladıkları şeyler olmasını istemiyorlar. Bilinçleri üzerinde bir bilincin imasına bile tahammül edemiyorlar. Yüzey katmanda sırıtık kalmış kararlarının dikey konumda derinlikli algılanmasını istiyorlar. Kendi körlükleri, "sen herkesi kör, âlemi sersem mi sandın" makamındayken görmek istemediklerinin görülmesine körlük diyorlar.

Bu şehirde yaşayan, ıstırap duyulmayan bazı şeylerden ıstırap duyan bir insan olarak Opera'nın; Büyük Camii, Cami-i Kebir, Saathane, Abdullah Paşa, Kale, Yalı, Buğday Pazarı, Taşhan kelimelerin başaramadığı neyi başararak o durağa ad olmada yarışı göğüslediğini; bu toprakları vatan kılanların ad verirken taşıdıkları bin yıllık hassasiyetinin ne adına ayaklar altına alındığını; bir müzik ve oyun terimi olan operayı neden böyle bir husumetin nesnesi kılmayı başardıklarını sormak istiyorum.

Aziz şairimiz Ahmet Hamdi Tanpınar, aziz şehrimiz Bursa için yazdığı Bursa'da Zaman şirinde şu mısraları telaffuz ediyor:

Bir zafer müjdesi burda her isim,

Yekpare bir anda gün, saat, mevsim

Yaşıyor sihrini geçmiş zamanın,

Hâlâ bu taşlarda gülen rüyanın

Demek oluyor ki geçmiş zamanın büyüsü gün, saat mevsim bir zafer müjdesi gibi isimlerle yaşar, yaşatılır. Opera Samsun için hangi zaferin müjdesi acaba?

Büyük Camii, Cami-i Kebir, Saathane, Abdullah Paşa, Kale, Yalı, Buğday Pazarı, Taşhan'ı bize armağan eden ve bunlarla buraları vatan kılanların ruhaniyetleri, onların ruhaniyetlerini bu şehrin duraklarında bir ad olarak bile görmeye tahammül edemeyenlerin varlıklarından uzak olsunlar! Bir şeyin varlığına gerek görmeyenler, her halde o şeyin yokluğu ile de muzdarip olmayacaklardır!

"BÜTÜN ŞEHİR" Üzerine

İzzet ACAREL

Şehir kimliktir, tarzımızdır yaklaşımıyla başlamak istiyorum. Günümüzde yönetim tek taraflı bir kavram olmaktan çıkmıştır .

Öncelikle "BÜTÜN ŞEHİR"e merhaba diyorum.Emeği geçen kardeşlerimi tebrik ediyorum. Allah hepimizin yardımcısı olsun…

Şehir kimliktir ,tarzımızdır yaklaşımıyla başlamak istiyorum. Günümüzde yönetim tek taraflı bir kavram olmaktan çıkmıştır. Artık yönetim yerine yönetişimi kullanmaya başladık. Yöneten ve yönetilenin işlevini beraber incelememiz gerekiyor.

Amaç daha çok insan, daha derin düşünce, daha derin insan…

Şehirler de böyle işte.Çağlar boyunca şehre tesir edenler olmuş,şehirde yaşayanlara da şehir tesir etmiş.Karşılaştıkça soruyoruz : - Nerelisiniz?- Neredensiniz? -Filanı tanıyor musunuz? Orada Seyyid-i Ahmet var,şu cadde,şu sokak vs…Güzel bir şey, şuralı buralı olmak. Herkes bir yere ait olmak istiyor,toprak çekiyor diyoruz ya aynen öyle.

Bizim içinde Ladik böyle bir

kent.Ne var bu küçücük ama yüreği çok büyük kentte bakalım…

1150'li yıllarda Basra yakınlarında kurulan Rufai tarikatı müridlerinden Seyyid Ahmed-i Kebir Önce Amasya'ya oradan da Ladik'e geliyor, dergahını kuruyor. Basra

nereee, Ladik nere… Hikmet de, takdir de Yüce Allah'tan…

Seyyid Ahmed-i Kebir hazretleri şehri tepeden gören bir yere dergahını kuruyor.Amaç insanlığa hizmet...

Çağdaşı Mevlana Celaleddin-i Rumi' yi (Konya) ziyaret ediyor. Birbirleriyle görüşüp bilgi ve görgülerini paylaşıyorlar.Şehrin insanlarına öyle tesir ediyorlar ki Ladik sekiz asır geçmesine rağmen Seyyid Ahmed-i Kebir'le özdeşleşiyor ve böyle şehir oluşuyor.Bir de şehrimizin tam güneyinde Osmanlı sancağı Amasya olunca bir kat daha şehzade şehrinden beslenen şehrimizin insanları saraylı gibi beyefendi,hanımefendi kimliği ile yoğruluyor.Öyle bir hoşgörü kültürü ki müslümanı, gayrimüslimi yaklaşık 1920'ye kadar kardeşçe yaşıyor.Her iki dinin mensuplarına, Hoca Efendi, Papaz Efendi gibi hoşgörü ve saygıyla yaklaşıyorsunuz, bu bir ayrıcalık değildir de nedir ? Resimde gördüğümüz Davut Paşa Camii (1580) devrin sadrazamı Davut Paşa tarafından yaptırılıyor. O yıllarda Samsun'a yapılan camilerle kıyaslandığında fark ortaya çıkıyor.

Diğer farkta Abdulhamid Han tarafından şehrimize yaptırılan saat kulesi (1889)'dir ki müthiş mühürdür. Bugünlerde çok konuştuğumuz bir şey de şehirlerin markalaşması konusudur. Batı böyle yapıyor filan diyoruz ya… Biz zaten markayız.Bugünlük bu kadar ileriki sayılarımızda başka markaları tanıtmak, hatırlatmak duygularıyla hoşça kalın.

Öyle bir hoşgörü kültürü ki müslümanı, gayrimüslimi yaklaşık 1920'ye kadar kardeşçe yaşıyor.Her iki dinin mensuplarına, Hoca Efendi, Papaz Efendi gibi hoşgörü ve saygıyla yaklaşıyorsunuz, bu bir ayrıcalık değildir de nedir ? Resimde gördüğümüz Davut Paşa Camii (1580) devrin sadrazamı Davut Paşa tarafından yaptırılıyor.

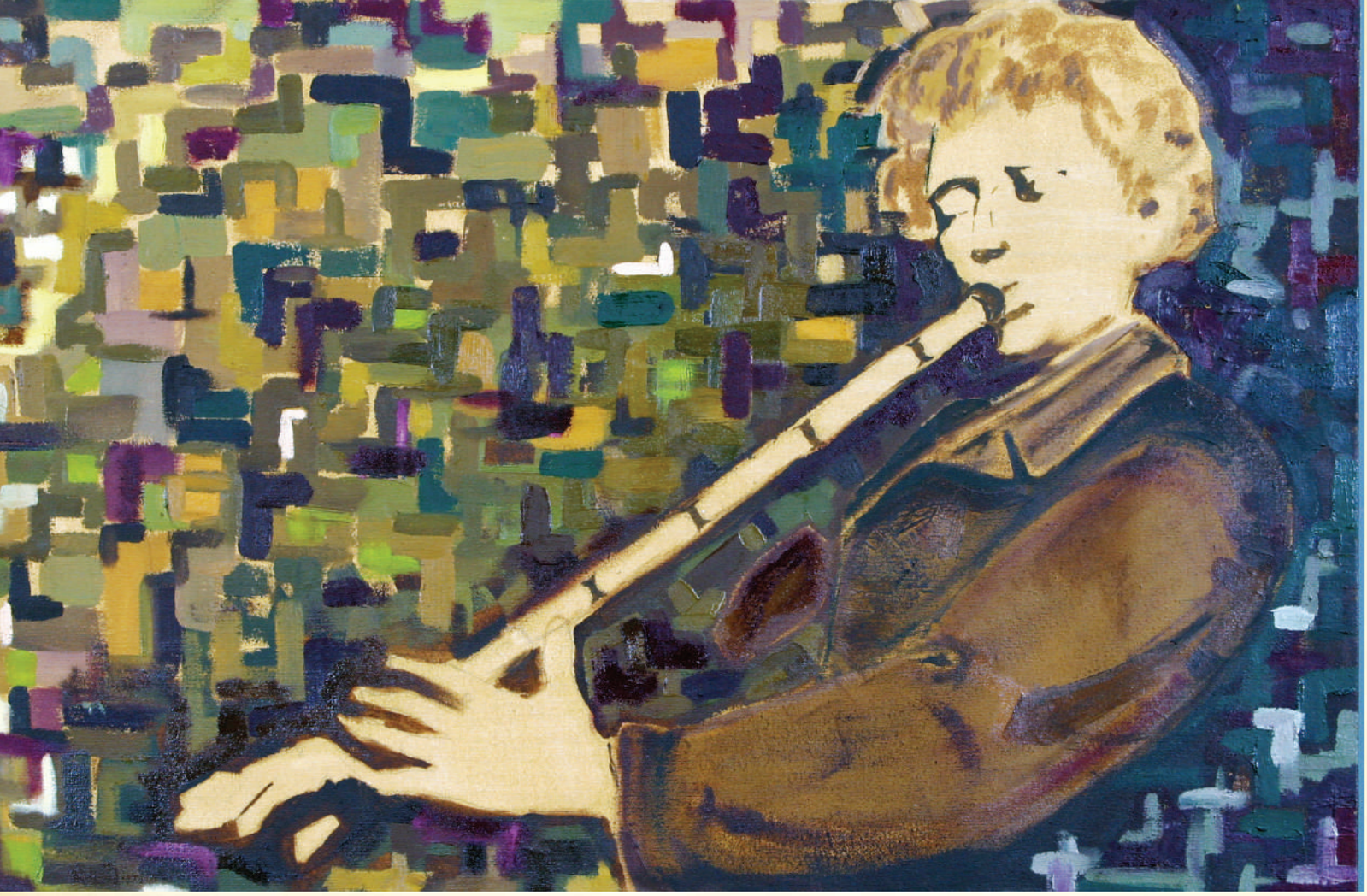

Kalabalıklar İçinde Bir Münzevi "Neyzen TEVFİK"

Araş. Görv. Pınar ÇAKIR

Samsunlu bir ailenin çocuğu olan Neyzen Tevfik, Bafra'nın Kolaylı köyünde yaşamış bir ailenin iki çocuğundan birisidir.

1879 yılında Bafra'nın Kolaylı ilçesinde dünyaya gelen şair, soyadını da bu köyden almıştır. Samsunlu bir ailenin çocuğu olan Neyzen Tevfik, Bafra'nın Kolaylı köyünde yaşamış bir ailenin iki çocuğundan birisidir. Gerek fikir gerek yaşam tarzı bakımından şairliği ve müzisyenliği ile öne çıkan Neyzen Tevfik'i edebiyat tarihi açısından bir fenomen olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü o, şiirleri, bireysel kırgınlıklar yerine, toplumsal yaşamın kronikleşen sorunlarını ve nedenlerini hicveden ve sürekli olumsuzladığı toplumsal yapımızın kara mizahıdır. Burhan Felek'e göre, her memlekette böyle ara sıra parlayan yıldızlar vardır. Bunlar birer seyyaredir ki, hayatın muntazam burçlarından hiçbirine tabi olmazlar. O, büyük bir hayattan sonra yıkılmaya yüz tutan cemiyetin şimdiki haline gülen insandır. Sadece gülmekle kalmaz, zembereğinden boşanan toplumun çirkin iç yüzüne, güncelin dünyasından kara yergisini ve sövgüsünü yöneltir. Toplumsal duyarlılığı ile diğer edebiyatçılara yaklaşan şair; ideolojisiyle onlardan ayrılır.

Şairin yedi yaşında tanık olduğu talihsiz bir olay onun akıl sağlığı-

nı yitirmesine ve çocuk ruhunda telafisi olmayacak yaralar açılmasına neden olmuştur. Şairin kendi ağzından naklettiği üzücü olay şöyle gerçekleşmiştir: "Ben daha o yaşta bile musikinin tutkunu, çılgınca düşkünüydüm. Babamı elinden çekerek çalgı sesinin geldiği tarafa doğru adeta sürüklüyordum. Nihayet alayın ucu Köşkiçi meydanında göründü. Biraz daha yaklaşınca zurna ve lavtaların ahengine tempo tutan davul tokmakları sanki hep birden kafama inmeye başlamıştı. Yaklaşan kalabalığın ellerinde on, on beş sırık, sırıkların ucunda da kesik insan kafaları vardı. Gözlerim dehşetle yuvalarından fırlamış ve ben çığlığı basmıştım. Olan olmuş ve çocuk ruhumda müthiş bir kasırga kopmuştu. Eve dinmeyen titremeler içinde getirildim ve birçok korku ilaçlarından geçirildim. Fakat yazık ki bilincimin bir burcu göçmüş, akıl tahtamın bir çivisi demirci dükkânında düşüp kaybolmuştu."

Şairin yedi yaşında tanık olduğu talihsiz bir olay onun akıl sağlığını yitirmesine ve çocuk ruhunda telafisi olmayacak yaralar açılmasına neden olmuştur. Şairin kendi ağzından naklettiği üzücü olay şöyle gerçekleşmiştir: "Ben daha o yaşta bile musikinin tutkunu, çılgınca düşkünüydüm. Babamı elinden çekerek çalgı sesinin geldiği tarafa doğru adeta sürüklüyordum.

Bu olay Neyzen Tevfik'in hayatında geleceğini etkileyecek olaylara neden olmuştur. Babasının memuriyeti için Urla'ya giden şair, bu olayın etkisinden ömrü boyunca kurtulamamıştır. Tedavisi için ailesi tarafından İstanbul'a getirilen şairin okul hayatına belki iyileşir ümidiyle hiçbir şekilde müdahale edilmemiş, şair gençlik çağına hasta bir ruh ile adım atmıştır. Babası tarafından İzmir'de yatılı bir okula yerleştirilmiş, ancak yatılı okulun disiplinli ve kapalı ortamına dayanamamıştır.

Onun neyzenliğe adım atması ise, Urla çarşısında önünden geçtiği bir berber dükkânından kulağına çarpan ney sesi ile başlar. İlk hocası berber Kazım Ağa'dır. Kendisi okumaktan, ailesi de Neyzen'den umudu kesince, şair soluğu İzmir Mevlevihane'sinde alır. Bu mekânda üç yıl içinde edebiyat, şiir, istibdat devri ile ilgili yergileri hafızasına yerleştiren şair "büyüklerin küçük dostu" olma vasfını kazanmıştır. Babasına hürmet eden ve o yıllarda henüz 19 yaşında olan şair, yanına aldığı bir yığın tavsiye mektubuyla medrese eğitimi için İstanbul'a ayak basarak, Fethiye Medresesi'ndeki mollaların yanına yerleşir. Ancak burada yaşayamayacağını anlar ve ertesi gün Yenikapı, Galata Mevlevihanelerine koşar.

Mehmet Akif Ersoy'la Fatih Camii'ne bakan kahvelerde tanışan Neyzen Teyfik onunla pek çabuk dost olmuştur. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra da Akif, aile topluluğunda,çevresindekilere eşini ve Neyzen'i göstererek, 'Ben bu iki cezayı da aynı tarihte tanıdım ve kendime yar edindim.' demekten zevk duyarmış. Medresede setre- pantolon giyen, sarık ve cübbe taşımayan, Mevlevihane'de namaz kılmadan, abdest almadan ayine katılan, bu tavırları yüzünden de eleştirilen ve dışlanan aykırı şairin sığınağı ve koruyucusu Akif olmuştur. İstanbul'un kalburüstü zenginleri ile tanışmasında, tanınmış edebiyatçı ve şairlerin saz ve ses üstatlarıyla görüşmesinde, saraylara girip çıkmasında hep Akif etkili olmuştur.

Akif ve Neyzen Tevfik'i birbirine yaklaştıran diğer bir olay "ney" dir. Akif, Neyzen'den ney dersleri almaktadır. Musiki aşkı için çaba gösteren şair, her sabah Sarıgü-

zel'deki evinden Çukurçeşme'deki Ali Bey hanına giderek ondan ney dersleri almaya devam eder. İstanbul'da geçirdiği dört yıldan sonra, baskılara dayanamayan ve huzuru kaçan Neyzen Tevfik Kolaylı, 27 Ocak "1903'te Mısır'a gitmeye karar verir. Mısır'da yedi yıl boyunca başıboş bir hayat yaşar. 1905 yılında şair Eşref'in Mısır'da çıkardığı "Deccal" gazetesinde yayınlanan hicvi nedeniyle İstanbul Hükümeti tarafından hakkında idam fermanı çıkarılır, ancak Meşrutiyet'in ilânıyla affedilir. Burada tanıştığı Lübnanlı bir güzele tutulan ve âşık olan şair, ondan ayrıldıktan sonra İskenderiye'deki terk edilmiş bir kalenin tepesine sığınır. Günlerini kuru bir hasır üstünde, ibadetle geçirir. Vatan özlemi duymaya başlayınca da önce İzmir'e, sonra İstanbul'a geri döner. 1908 yılında İstibdat devrinin sona ermesiyle yurda dönen şair, arkadaşları tarafından özlemle karşılanır. Çünkü o, aslında bir "sürgün kahramanıdır.

Hiçbir makam ve mevkiye önem vermeyen Neyzen Tevfik, ömrünün çoğunu meyhanelerde içerek, kaldırımlarda sabahlayarak geçirmiştir. Bakırköy'ü mesken tutan, orada kendisine adeta bir dünya kuran şair için doktoru şunları söylemiştir: "Neyzen bedenî yapısından ruh bünyesine kadar girift komplike bir yaradılıştır. Neyzen için en büyük dileğim, muayyen normal psikolojik ölçüler ile tartılamayacak bu değerin uzun yıllar millî fikir serveti olarak yaşamasıdır." Bir başka ahbabı ise "Onun kadar ahbabı çok, olmadık insanlarla tanışan bir kimseyi tanımadım. Sanki mıknatıs gibi idi. Acaip mâceralar, tuhaf vak'alar, garip hâdiseler onun Neyzen Tevfik, neyini ya da şiirlerini para kazanmak için araç olarak kullanmamıştır. O, Mehmet Akif'ten Fransızca, Farsça ve Arapça dersleri almış, Akif sayesinde şiir yazma tekniğinde ilerlemeye çalışmış, karşılığında da Akif'e ney dersleri vermiştir. Neyzen'in hayatı, akliyle, meyhane masalarında,

cinnetle-deha arasında mekik dokumakla geçmiştir. Gelenekler onun serâzat ruhunu çelik bir korse gibi sıksa da, bir fenomen olarak pekçok zıt karakteri içinde barındıran Neyzen Tevfik Kolaylı, samimiyeti, iyi niyeti ve makama önem vermeyişi ile yaşadığı sürece doğru bildiklerinden şaşmamıştır.

Etrafında döner, hâdiselere karışır, vak'alara eşhas olur, seyircilikten ziyade işlerin içinde bulunurdu bütün hüviyetiyle..."

Acaip mâceralar, tuhaf vak'alar, garip hâdiseler onun Neyzen Tevfik, neyini ya da şiirlerini para kazanmak için araç olarak kullanmamıştır. O, Mehmet Akif'ten Fransızca, Farsça ve Arapça dersleri almış, Akif sayesinde şiir yazma tekniğinde ilerlemeye çalışmış, karşılığında da Akif'e ney dersleri vermiştir. Neyzen'in hayatı, akliyle, meyhane masalarında, cinnetle-deha arasında mekik dokumakla geçmiştir.

Saathane'de Bir Gün

Hüseyin ZER

Yüzlerine baktınız mı anlarsınız senelerin yıpranmışlığını, yorgunluğunu; alınları dertten, kederden kırış kırış olmuştur.

Buradaki saat kulesi nelere tanık olmamıştır ki

Saathane deyince sadece saat kulesi gelmez aklımıza. Zaten bilenler bilir, saathanenin sadece saathaneden ibaret olmadığını.

Saathane civarı, gün ışımadan sabah ezanından önce ayaklanır. Sabah namazından çıkacak olan insanlara çay servisi yapabilmek için çok daha önceden ocaklar yakılır kazanlar kaynamaya başlar sonra da çaylar demlenmeye bırakılır.

İlk önce tek tük insanlar gelir. Kimisi hala geceden kalmıştır, uyumamak için büyük mücadele vermiştir. Uyumamıştır da sanki sızıp uyanmış gibidir. Yüzlerine baktınız mı anlarsınız senelerin yıpranmışlığını, yorgunluğunu; alınları dertten, kederden kırış kırış olmuştur. Bakmaya gerek var mıdır, feri sönmüş gözlerine…

Sabahın alacakaranlığında demli çaylarından bir fırt çeker, sonra da sanki içmek gibi değil de yercesine sigaralarından da bir nefes alırlar…

Kaç paket sigara biter de dertleri bitmez insanın…

Çoğunun kendisi için bir yananı

yoktur, neden bu kadar çok sigarayı seviyorsun diye soranlara. "Benim için yanan bir tek o var" diyen Necip Fazıl üstad gibi.

Sabahları genelde gruplar halinde toplanılıp kahvaltı yapılır. Bir kısım insan da açlığını ve yalnızlığını simit ve çaydan çıkarır. Eskiden olsaydı ajans dinlenirdi topluca. Şimdi ise televizyon ve internet revaçtadır. Sonra da gazeteler okunur, yorumlar yapılır. Ayaklı gazeteler dinlenir.

Saathane civarındaki çay ocakları geçmişin hatıralarının konuşulduğu gelecekle ilgili hayallerin kurulduğu birer mekandır.

Yaş 70 olsa bile hayaller hep 20'liktir. Çay ocaklarının vazgeçilmezi ise siyasettir. Yediden yetmişe herkes siyaseti çok iyi bilir. Yönetimi onlara bıraksanız kahveden bile yönetirler devleti.

Fetva almak isterseniz; masaların etrafında bulamazsınız, illa da sehpa ve oturak kenarı olacak. Öyle şeyler duyarsınız ki bazen, sanki cennette hiç yer kalmamıştır onlardan başkasına.

Hemen moral bozmayın canım. Başka tarafa kulak kabartın. Sadece Allah dediniz mi cehennem kapılarının kapatıldığını da duyabilirsiniz.

En güzeli de hayal kurmaktır. Nasılsa hayal kurmak için kimseye ihtiyaç yoktur. Suyun bile parayla satıldığı yerde hayaller çok bedavadır. Bazen gereklidir de. O da olmasa hayat nasıl çekilir ki. Bir de hayallerinizden uyandıranlar olmasa...

Dilenciler de buradan başlar günlük seferlerine. Kalplerinize hitap etmeyi çok iyi bilirler. Umutlarınızı üç beş kuruşa size satarlar. Zaten siz de hazırsınızdır bu alışverişe.

Hani bedavaydı hayaller. Canım üç beş kuruşun lafı mı olur sizin kurduğunuz hayal imparatorluğunun yanında. Verin sadakanızı. Sonra yine hayallere dalarsınız.

Bu mekanlarda kimi ev alır satar, kimi araba. Bolca da seyyar satıcı görürsünüz. Oradakilerin ne istediklerini iyi bilirler, hazırlıklı gelirler. Antika da vazgeçilmezidir Saathane'nin. Antika deyip geçmeyin. Saatlerden cep telefonuna tespihten çakmağa her gün yüzlerce antika el değiştirir.

Buradaki alışveriş mal alıp satmak değildir sadece. Ben de buradayım, hala işe yarıyorum, hala hayattayım demenin; hem insan için hem de antikalar için değişik şekilleridir.

Antikalar incelenirken, hani "biz hayatı tespih taşlarının arasında elimizden geçirdik" dercesine kehribar, koka, oltu taşı tespihler çekilir.

Zannetmeyin ki bu işin alım satımını yapanlar bir şeyden anlamaz. Kimisinin gözünde lüp vardır, kimisi de kulağına dayar omega, seiko, zenit, tissot, serkisof saatlerini. Çarkların arasındaki dans edişi duymak için.

Dupont çakmağı bir kere açıp kapatsalar onlar için yeterlidir, değerini anlamak için.

Antikaları bilirler de yeni teknolojiyi bilmediklerini sanmayın.

Sabahları genelde gruplar halinde toplanılıp kahvaltı yapılır. Bir kısım insan da açlığını ve yalnızlığını simit ve çaydan çıkarır. Eskiden olsaydı ajans dinlenirdi topluca. Şimdi ise televizyon ve internet revaçtadır. Sonra da gazeteler okunur, yorumlar yapılır. Ayaklı gazeteler dinlenir. Saathane civarındaki çay ocakları geçmişin hatıralarının konuşulduğu gelecekle ilgili hayallerin kurulduğu birer mekandır.

Cep telefonunun ilk çıkanlarını da bulursunuz burada, son çıkanlarını da.

O kadar hareketlidir ki Saathane; canlıların buluştuğu dinlendiği yer olduğu gibi, ebedi istirahatgaha çekilecek olanlar da buranın müdavimlerindendir.

İnsanlar bu civarda buluşmak için sözleşirler. Ama bazen çay ocağında buluşurlar, bazen de musalla taşında…

Beş vakit camiler dolup taşar. O kadar çok cami vardır ki Saathane civarında, zannedersiniz ki Samsun da namaz kılınan başka bir yer yoktur. Neredeyse her gün sala okunur. Cenaze namazı kılınır.

Dönüşü yok hiçbir gidenin dediğimiz yere hazırlıktır musalla taşları. Namaz ve helallik, sonra da mezarlıkta dualar…

Mevta üzerine atılan biraz toprak, sonra da dönüş. Hayat devam eder, gelsin çaylar. Sonra hep birlikte ahlar vahlar.

İşte bu kadar yakındır Saathane'ye, hayatın soğukluğu, ölümün sıcaklığı. Yoksa hayatın sıcaklığı ölümün soğukluğu mu demeliydim?

Bu civarda her zaman da normal ölümler olmamıştır. Rum ve Yunan halkı ayaklanmaları ve İstiklal Mahkemeleri sonucu bir sürü idam görmüştür Saathane ve çınar ağaçları.

İsterseniz bir sorun asırlık çınar ağaçlarına anlayabilirseniz, duyabilirseniz size çok şey söylerler.

Bu civarın bu kadar biliniyor olması tarihseldir aynı zamanda.

Aslında yapılan arkeolojik çalışmalarda bulunan eserler M.Ö. 5.000'lere kadar gider. Hangi medeniyetler kurulmamıştır ki Samsun ve civarında…

Karadeniz ile Orta Anadolu'yu birbirine bağlayan konumu ile Samsun müstesna bir yere de sahiptir.

Biz 13. yüzyıla gelirsek şimdiki Baruthane bölgesinde ve şu anki Saathane civarında iki ayrı ticaret ve yerleşim bölgesi oluşmuştur. Saathane civarında bulunan ve Anadolu Selçukluları tarafından kurulan bu bölgeye Müslüman Samsun bölgesi denirdi. Burada camiler, medreseler, mezarlıklar vardı. Ayrıca ticari faaliyetlerin yapıldığı mekanlar ve yerleşim bölgeleri bulunmaktaydı. Anadolu'dan Samsun'a kervanlarla mal gelir ve buradan sahil şeridine dağıtılırdı. Aynı şekilde sahil şeridindeki mallar da Samsun'a, oradan da Anadolu'ya gönderilirdi. Karadeniz kıyılarında doğru dürüst yol bile yoktu. Sahil şeridindeki bu geliş gidişler bazen hayvanların sırtında bazen de kayıklarla yapılırdı.

İşte saat kulesi olmadığı bu zamanlarda bile Saathane civarı her açıdan çok önemli ve büyük bir merkezdir. Önemli şehirlere modernleşme ve devletin varlığını, otoritesini göstermesi açısından saat kuleleri dikildiği dönemlerde 2.Abdulhamid Samsun'a 1886'da bir saat kulesi yapılmasını emreder. 1887 de tamamlanır. Törenlerle ve dualarla açılır. 1944 Ladik depreminde büyük zarar görür saat kulesi. Alınan kararla 1948'de yıkılır. Tam 30 yıl boş kalır Saathane, kule olmadan. 1977'de yeniden yapılır. Aslına benzemediği için tekrar yıktırılır. Şimdiki saat kulesi 2001'de yapılmıştır.

Saat kulesinin başına gelenler Saathane civarındaki yapıların başına da gelmiştir. Asırlarca ortada olan tarihi eserler yıkılmış, harap olmuştur. Hala ayakta kalan birkaç eseri de korumak ve çarpık yapıları temizlemek için Samsun Belediyesi tarafından çeşitli projeler yürütülmektedir. Yeni proje kapsamında birtakım iş yerleri yıkılsa da yine de aradığınız birçok şeyi burada bulabilirsiniz.

Ben birkaç gün burada dinleneyim diyene Şifa Hamamı da hazırdır, otelleri de.

Berberler de sizi daha yakışıklı göstermenin çabasını sarf ederler.

Elbisecilerden, varsa ihtiyacınızı karşılayabilirsiniz.

"Bu yüzük ancak bir insana bu kadar yakışır, sanki sizin için özel

yapıldı" diyen kuyumcudan veya gümüşçüden de alışverişinizi yapabilirsiniz.

Telefoncusundan saatçisine, çantacısından ayakkabıcısına, hırdavatçısından av malzemelerine, elektrikçisinden su tesisatçısına, züccaciye satanından hac malzemelerine, oyuncakçısından bujitericisine, velhasıl her türlü malzemeyi burada bulabilirsiniz. Ben yeni almayacağım derseniz ikinci el eşya satanı da buradadır. Tamirlik kırık, sökük, bozuk ne varsa tamircilerde bulunmaktadır.

İyi de birde kendimize bakalım derseniz... Evet hastaysanız; az ilerde hastane de vardır, sağlık ocağı da. Sonrasında ister her derde deva şifalı bitkiler satan aktarı da bulursunuz, eczaneyi de. Kafayı yemişseniz bu civarda manevi tedavisi yapılır, manevi tedavi ile düzelmiyorsanız size geçmiş olsun, akıl hastanesine götüren birileri her zaman vardır zaten. Oraya gittiniz mi, içeridekilerin mi yoksa dışarıdakilerin mi akıllı olduğu biraz karışıktır. Dışarıda bazısı "Allah yoktur" der, içerideki bazısı da "Allah benim" der.

Tabi birde Saathane'de sabah kısmetini arayan insanların bekleştiği amele pazarı vardır ki sabahın erken saatlerinde burada pazarlıklar yapılır ve çalışacağı yere gitmek üzere arabalara doluşulur. Ertesi sabah ise Allah Kerim.

İsterseniz birkaç adımda parklara oradan da sahile ulaşabilirsiniz.

Belediyede, kaymakamlıkta, bankalarda, postahanede işleriniz varsa buralar da Saathaneye yakındır.

Tekrar saathaneye dönersek... Sabah çayımızı içtik, istersek civardaki lokantalardan çorbamızı da içtik. Gazeteleri okuduk, siyasetimizi yaptık. Dini konular da da epey fetva alışverişi yaptık. Akşama kadar orada kalanlarla da selamlaştık. Artık eve dönme vakti. Eve erken gitseniz de fırça yersiniz geç de gitseniz. Eh, zaten buna alışkınsınızdır.

Hazır gelmişken evin hangi ihtiyacı varsa, bu civardan karşılayın bari derim.

İster tavuk but alırsınız, isterseniz kuşbaşı et. İsterseniz balıkçılarda hamsi sizi beklemekte. Ben hiçbirini sevmiyorum diyorsanız alternatifler bitmez.

Bakliyatından tutun da kahvaltılık Kayseri pastırmasının, Edirne peynirinin, Gemlik zeytininin her çeşidine. Sebzeden meyveye her aradığınızı bulabilirsiniz burada.

Telefonun kontörünü de hallettikten sonra isterseniz yola koyulabilirsiniz. Sakın Trabzon ekmeğini unutmayın.

Bütün bulvarlara, otogara buradan ulaşabilirsiniz. Otobüs de var tramvay da. İsterseniz taksiciler de yolunuzu gözler.

İyi bunların hepsi güzel de dediğinizi duyar gibiyim, ya para... Eh akıl vermek bedava, parayı da siz bulun.

Giderken son bir bakış da saat kulesine ve çınar ağacına olsun. Yarın sabah yine buradayız inşallah. Yine çay ocakları bizi bekler, belki de musalla taşı.

İyi de birde kendimize bakalım derseniz... Evet hastaysanız; az ilerde hastane de vardır, sağlık ocağı da. Sonrasında ister her derde deva şifalı bitkiler satan aktarı da bulursunuz, eczaneyi de. Kafayı yemişseniz bu civarda manevi tedavisi yapılır, manevi tedavi ile düzelmiyorsanız size geçmiş olsun, akıl hastanesine götüren birileri her zaman vardır zaten. Oraya gittiniz mi, içeridekilerin mi yoksa dışarıdakilerin mi akıllı olduğu biraz karışıktır. Dışarıda bazısı "Allah yoktur" der, içerideki bazısı da "Allah benim" der.

Şehrine Şiir Yazdıran
Samsunlu Meçhul Güzel

Prof. Dr. Şaban SAĞLIK

Sultan denilince de akla özellikle bizim medeniyetimizde "kadın" (sevgili) gelir. Tabii ki İslam medeniyetinde de "sultan", "padişah" anlamında kullanılır.

Türkçede "Yuvayı dişi kuş yapar" şeklinde bir atasözü vardır. Bu söz, yuva, ev, aile, dirlik düzenlik, huzur, mutluluk, sevgi gibi bütün güzel kavramları içinde barındırır. Hatta bu sözün muhatabı olan ve "dişi kuş" metaforuyla kodlanan kadın, sayılamayacak kadar işleve sahiptir. Bu yüzden olmalı, Ahmet Hamdi Tanpınar medeniyetimizi yüceltirken "saray" metaforunu kullanır ve hiçbir sarayın "sultan"sız olmayacağını söyler. Sultan denilince de akla özellikle bizim medeniyetimizde "kadın" (sevgili) gelir. Tabii ki İslam medeniyetinde de "sultan", "padişah" anlamında kullanılır. Ancak Batı medeniyetinde sultan, kral ya da hükümdar anlamıyla ön plana gelirken Türk-İslam medeniyetinde "sevgili" ve "aşk" gibi kavramları peşinden sürükler. Mesela Türkçe'de sevgili için en çok kullanılan metafor "gönlümün sultanı" ifadesidir. Bu durumda gönül saray oluyor; beden ise ülkeyi teşkil ediyor. Sevgili ise bu sarayın tek hakimi olan sultan olmuş oluyor.

Yazılan bütün şiirlere, yakılan ya da teşekkül eden türkülere bakıldığında bu durum açıkça görülecektir. Özellikle Divan şiirinde tarif edilen ve yüceltilen "sevgili" tipine

bakıldığında, bu tipin bir "sultan" olduğu açıkça görülür. Halk şiirinde de "sevgili" (yar) hep "emreden" ya da "ferman buyurandır". Bu listeyi uzatmak mümkündür.

Yine Türk kültüründe özellikle "evlilik" memleket ya da ülke değiştirten bir güce sahiptir. Nasrettin Hoca'ya atfedilen şu fıkra bu durumu özetliyor: "Nasrettin Hoca'ya sormuşlar: Hoca sen nerelisin? Hoca da cevap vermiş: Henüz evlenmedim." Nasrettin Hoca'dan ödünç alınan bu söz günümüzde de geçerliliğini sürdürmektedir ve evlilik yapan erkekler, kendilerini eşlerinin memleketinden saymaktadır. Hoş bir Türkçe söz olan "hanımköylü" tabiri de bu durumu ifade etmektedir.

Her ne kadar "kadın ikinci planda", "ezilen kadın" ve "erkek egemen toplum" vs. gibi söylemlerle günümüzde kadınların işlevsizleştiği söylense de, bizce kadının kültürümüzdeki yeri ve işlevi hala devam etmektedir. Hikayeci Mustafa Kutlu "Beyhude Ömrüm" adlı hikayesinde bu durumu şöyle özetler: "Karı dediğin köylü karısı da olsa bir incelik taşır elbet. Herkes sanır ki bu bizim erkek milleti zart-zurt ederek kendi dediğini yürütür, karıları adam yerine komaz. Bu laf boş bir laftır. Bizim karılar evvel Allah son sözü hiç kimseye komazlar. Görünüşte erkek öndedir. Varsın olsun derler. Hani ele güne karşı. Eh, erkek dediğin de tabiatında var, bir miktar şişinip kabaracak. Kadın bırakır onu kendi haline. Şişinip kabarsın da hovu insin diye. Süt köpüğü gibi bir şey. Sonunda ne yapar eder erkeği dediğine getirir. Hanelerimizi karılar idare eder, lakin bunun böyle yürüdüğünü aşikar etmenin ne lüzumu var, değil mi?" (Mustafa Kutlu, Beyhude Ömrüm, Dergah Yay. İst. 2011, s. 144-145)

Kültürümüzde kadının bu denli işlevsel olmasının şüphesiz medeniyet kodlarımızda da yakın bir ilişkisi vardır. Mevlana'nın, "aşk, sevdiklerimizin sevdiklerini de sevmektir" mealinde bir sözü vardır. Madem ki sevgili sultandır, her şeydir; bu durumda onun her şeyi önemlidir, güzeldir, kutsaldır... Bu arada özellikle sevgilinin yaşadığı memleket (şehir) de başka bir önem taşımaktadır. (Divan şiirinde "kûy" (köy) kelimesiyle bu durum çokça işlenir. Hatta sevgilinin "kûy"u cennetten bile güzeldir. vs.)

Buraya kadar söylediklerimizin Samsun'la bir ilişkisi var ve bu yazıda asıl onu vurgulamak istiyoruz. 1922-1978 yılları arasında yaşayan şair Osman Atilla, Cumhuriyet dönemi şiirimizin de önemli temsilcilerindendir. Aslen Afyonlu olan şair, yaşadığı hayat hikayesi gereği, başta Sivas olmak üzere Türkiye'nin birçok yerinde uzun ya da kısa süreli yaşamak zorunda kalmıştır. Edebiyat tarihlerinde "memleketçi, milliyetçi, folklorik" tarzda yazdığı şiirlerle kendisinden söz ettiren Osman Atilla, özellikle bu tarz şiir ve eserlerin diğer mensubu olan tanınmış şahsiyetlerle de dostluk kurmuştur. Mesela Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar, Remzi Oğuz Arık ve Peyami Safa ile dostluklar kurmuştur. Ayrıca Türk Ocakları ve Türk

Mevlana'nın, "aşk, sevdiklerimizin sevdiklerini de sevmektir" mealinde bir sözü vardır.

Madem ki sevgili sultandır, her şeydir; bu durumda onun her şeyi önemlidir, güzeldir, kutsaldır... Bu arada özellikle sevgilinin yaşadığı memleket (şehir) de başka bir önem taşımaktadır.

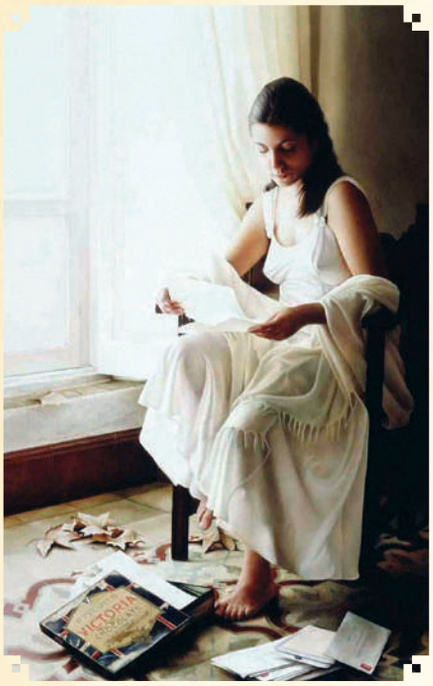

Derneği'nin müdavimlerinden olmuştur. Yakın tarihimizde Türk Ocakları kapanıp da yerine Halkevleri, Muallimler Birliği, Halk Odaları, Halk Bilgisi Derneği gibi kuruluşlar geçince, Osman Atilla buralara da devam etmiştir. O, işin siyasi ya da ideolojik tarafıyla değil de daha çok kültürel ve edebi tarafıyla meşgul olmuştur.

Osman Atilla bir ara ikamet ettiği Sivas'ta edebiyat öğretmenliği ve Milli Eğitim Müdürlüğü gibi görevler de ifa etmiştir. Bu yıllarda Sivas'ta olduğu gibi bütün Türkiye'de adı anılan müzik öğretmeni Muzaffer Sarısözen'le tanışan Osman Atilla, bu büyük müzik adamıyla da ortak çalışmalar yapmıştır. Yukarıda adını andığımız Remzi Oğuz Arık, bu arada hatırlatalım ki, Türk düşünce tarihinde "Anadoluculuk" akımının da öncüsüdür. Osman Atilla bu akımdan da çokça etkilenmiştir.

Osman Atilla, bütün bu ilişkiler ağı içinde hayatını sürdürürken, kendisini memleket ve kültür zenginliklerine taşıyacak olan bir de "aşk" yaşamıştır. Yukarıda sevgili ve kadının kültürümüzde ne kadar işlevsel olduğunu belirtmiştik. Osman Atilla da yaşadığı aşkla memleket ve kültür sevgisini sentezlemeyi başarmıştır. Sözün özü ünlü şairin aşık olduğu kişi Samsunludur ve meçhuldür. Osman Atilla bu meçhul sevgili için iki tane "Samsun" şiiri yazmıştır. Yaptığımız araştırmada Osman Atilla'ya memleketinin şiirini yazdıran bu meçhul sevgili hakkında herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Acaba bir mesai arkadaşı mı? Herhangi bir vesileyle görüp de platonik düzeyde aşık olduğu biri mi? Velhasıl elimizde bu meçhul kadın hakkında aşığı Osman Atilla'nın yazdığı iki şiir dışında herhangi bir bilgi mevcut değil. Söz konusu şiirler şunlardır:

SAMSUNLUM

VEBAL NE SENDE NE DE BENDEDİR

Gün yüzlüm, 19 Mayıs çiçeğim,
Ne sende kabahat, ne bende vebal,
Tanrım takdir kılmış ne diyeceğim,
Işık gözlerinde Mustafa Kemal,
Gün yüzlüm, 19 Mayıs çiçeğim.

Sen misin yıllardır süren hasretim,
İçimde bungunluk, başımda ağrı?
Can bulur gibidir kemiğim, etim,
Gel, söndür, durmadan yanan bu bağrı,
Sen misin yıllardır süren hasretim.

Boy desem boyun var, huy desem huyun,
Kaşların selama çeker insanı,
Korkarım ölüme götüren oyun,
Varlığın içinde varlığın tanı,
Boy desem boyun var, huy desem huyun.

Samsunlum, hayatım, bir tanem benim,
Nasıl anlatayım içimi sana?
Bardağımda suyum, gözde tütenim,
Açıla gözlerim, bahtım uyana,
Samsunlum, hayatım, bir tanem benim.

(Osman Atilla, Gözlerimin Söylettiği, Çağrı Yay. Ank. 1975, s. 99-100)

SAMSUN'A MEKTUP

"Samsun bana haram olsun yâr olmayınca"

Gün doğar, Samsun'a yola çıkarım,
Bilirim bekleyen ordadır beni.
Tükenir soluğum, adımlar yarım,
Bir türlü tutamam kalkan tireni.

Daha gişedeyken kampana vurur,
Çocukça ağlamak, âh öyle zor ki!
Odasında resmim asılı durur.
Çok gelmek istiyor, gelemiyor ki…

Ne olur beni de götür oraya,
Samsun yollarında uçan otobüs!
Bir kara kedi mi girdi araya,
Bilmek istiyorum, FELEK neye küs.

Dünyamı bulmuşum bir yalçın dağda.
"Samsunlum" diyerek açıp gözümü.
Şehirde, denizde, bahçede, bağda
Samsunlumla dolu buldum özümü.

Baştan başa dünya, baştan başa ruh
Fırçası, çizgisi dünyaya bedel.
Bir yan Yeşilırmak, bir yanda Çoruh
Sen başka cihansın, sen başka güzel.

Gelen gemilere bakıp düşünür,
Heyhat gemilerle gelmeyeceğim.
-Hayalleri engin, düşüncesi hür-
Onu görmeyince ölmiyeceğim.

(Osman Atilla, Gözlerimin Söylettiği, Çağrı Yay. Ank. 1975, s. 182-183)

Görüldüğü gibi, milliyetçi ve memleketçi bir romantik olan Osman Atilla, bu şiirlerinin içine, yukarıda kısaca vurguladığımız bütün medeniyet kodlarını ustaca yerleştirmiştir. "19 Mayıs "ve "Mustafa Kemal" kavramlarıyla yakın tarihimiz (ki bu kavramların Samsun için önemi bir başkadır); Samsun, Yeşilırmak ve Çoruh gibi kelimelerle güzel Anadolu şiirdeki yerini almıştır. Ayrıca metnin içine gömülen bir "aşk hikayesi" de şiiri bir başka düzeye çıkarmaktadır. Bütün bu çok katmanlılık şiir sanatının özüne de uygundur. Yani şiir, bir şey söyler görünür ama, o "bir şey" aracılığı ile daha pek çok şeyi de ima eder. Şair Osman Atilla'nın Samsun konulu bu iki şiirde ima ettikleri bunun kanıtı değil mi?...

HER ADIMDA İLKADIM

SAMSUN İLKADIM BELEDİYESİ

İlkadım Belediyesi

Acem Tekkesi

Yeni Yüzüyle Hizmetinizde

Fasıl Gecesi: Çarşamba **Saat:** 19:30 - 22:30

Halk Müziği: Cuma-Cumartesi **Saat:** 19:30 - 22:30

0362 432 86 17

canik belediyesi

"Türkiye'nin Gözbebeği"

Kültür Yayınlarımız

Kültürde Marka Kent CANiK

4445590 www.canik.bel.tr /CanikBelediyesi /canik_bel